

АНДРЕЙ
ГУЛЯШКИ

УБИЙСТВОТО
НА УЛИЦА

ЧЕЖОРВ

·ХРИСТО Г. ДАНОВ·

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ
УБИЙСТВОТО НА УЛИЦА
„ЧЕХОВ“

chitanka.info

ГЛАВА ПЪРВА

РАЗКАЗ НА ДОКТОР АНАСТАСИ БУКОВ

1.

В гостната на професор Иван Астарджиев бяхме трима: Надя Астарджиева, по мъж — Кодова, дъщеря на професора; Веселин Любенов, най-младият в нашата служба, лаборант, сътрудник на Астарджиев; и моя милост — бившият ветеринарен доктор от село Момчилово Анастаси Буков, понастоящем бактериолог, също сътрудник на проф. Астарджиев.

В момента, когато започваме нашия разказ, прочутият учен се намираше във входното антре на апартамента и разговаряше по телефона. Някой безсъвестен, а може би нетактичен или просто несъобразителен човек беше си позволил да го безпокои в това доста по-напреднало вечерно време — старинният часовник с махало току-що беше отброил единадесет часа.

Повтарям — трима от поканените бяхме в приемната. Когато единадесетият удар на часовника с махалото отзвъня, двама от гостите не бяха при нас. Доктор Петър Беровски, помощник на професора и негов пръв заместник по служба, търсеше минерална вода в кухнята и, кой знае защо, бавеше се още, макар че бутилките с минерална вода бяха сложени на съвсем видно място, на кухненската маса. А Красимир Кодов — Краси, съпругът на Надя Астарджиева, той беше слязъл в мазето и беше потънал там като в кладенец. Изпратил го беше в мазето тъстът му, професорът, да наточи още една кана вино от голямата дамаджана и да отреже още едно по-едро парче от опушения свински бут; тия специални неща професорът държеше долу, на тъмно и на хладина, за да не се развалят в кухнята, където поради парното отопление биваше винаги топло.

Тая вечер, Коледа по старому, професор Иван Астарджиев, вдовец от отдавнашни времена, беше ни събрал на имен ден. Той живееше сам и в дома му рядко се събираха много гости.

Та, значи, когато камбанката на старинния часовник иззвъня мелодично единадесет пъти, доктор Петър Беровски и Кодов — Краси не бяха в салона.

Аз бях разсеян тази вечер, малко отегчен, бях в типично за един стар ерген състояние, но при всеки сгоден случай гледах да срещна очите на Надя Астарджиева, по мъж Кодова. Тя имаше доста оригинални очи, с цвят на смарагд, със златисти точици около зениците. Бях разсеян, но вътрешно се вълнувах, а защо — не ми се мислеше по този въпрос. За малко ли неща може да се вълнува един видял и препатил стар ерген дори когато е разсеян и му е едновременно и малко скучно, и малко тъжно и дявол знае още какво. Ето например изведнъж пръкна отдавнашен спомен в душата ми и навярно заради него се развълнувах. Не заради самия спомен, разбира се, а защото той се появи съвсем неочаквано. Спомняте ли си Христина, дъщеричката на дядо Рангел от село Кестен, онази малка и дива чаровница, дето не пожела нито един път да ме погледне дружелюбно, макар че ѝ рецитирах прочутото стихотворение „Леонели“ от Едгар По и се опитах да ѝ подаря с най-чистосърдечни намерения чудесен гердан от драгоценни мъниста? И Христина от село Кестен имаше подобни очи като Надините, само че нейните бяха небесносини, а точиците от злато около зениците ѝ бяха същите. Колкото и да бях разсеян, не можех да не си давам сметка, че очите на Надя Астарджиева-Кодова излъчваха една особена светлина, която много приличаше на светлината, дето се излъчваше от очите на някогашната моя приятелка Христина.

— Да ви наля ли чашка коняк? — рекох между другото на Надя.

За пръв път я заговорих тази вечер, а имах чувството, че отдавна си приказваме, и за какво ли не.

Но по това същото време ето какво се случи:

Вратата на гостната се отвори с трясък и на прага ѝ застана един зловец призрак, само че жив. Това беше Красимир Кодов — Краси. Но какъв Краси, господи! Върху мургавия загар на мъжественото му лице беше легнала синьо-зеленикава сянка като от прозрачен сатен, а в жълтите му очи, веднъж ласкаво-хитри, по котешки, друг път безцеремонно нагли, сега се четеше някаква невероятна смесица от пламнала възбуда и отчаян страх на диво животно, попаднало в капан. Тоя плещест здравеняк стоеше в рамката на вратата с разперени

окървавени ръце, разпънат сякаш на невидим кръст, с ужасни кървави петна по долната част на карираното си спортно сако.

— Професорът е убит! — извика той.

Но викът му беше толкова глух и пресипнал, че по-скоро приличаше на съскащ шепот, сякаш суфльор подаваше реплика на отдалечен в дъното на сцената актьор.

Надя изпищя страшно, както пици навярно всяка жена, която ненадейно види пред себе си окървавен човек.

— Как тъй — убит? — запита учудено доктор Петър Беровски. Той влетя в гостната подир кървавия Краси. Беше отишъл в кухнята да донесе минерална вода и макар че бутилките с минерална вода бяха поставени върху масата, необяснимо дълго беше се лутал, докато ги открие. И той беше около четиридесетгодишен, колкото Краси, по-мек и заоблен в раменете и с по-затворен израз в очите си. Тоя израз на мене лично винаги ми беше напомнял затворена врата на докторски кабинет, където докторът се занимава с частна практика; врата, вапцана със замърсена сива боя. Разбира се, тази представа нямаше нищо общо с действителността, защото доктор Петър Беровски не се занимаваше с никакви болни и с никаква частна практика, той беше бактериолог. — Как тъй — убит? — повтори той, но така, сякаш Краси си правеше с него непристойна шега.

— Ей тъй! — каза Краси, като отпусна разперените си ръце. От пръстите на десницата му се стекоха върху лакирания праг няколко гъсти капки кръв. — Намушкал го някой в гърба!

Веселин Любенов, лаборантът, скочи от мястото си, блъсна Краси встрани и припна към антрето. Доктор Беровски го последва, но си личеше, че краката му бяха доста натежали. Надя седеше като заспала в креслото си, прегъната и наведена напред. Тя беше припаднала в мига, когато мъжът ѝ, избълван от ада сякаш, произнасяше фантастичната фраза: „Професорът е убит!“

Единствен аз бях запазил спокойствие и се държах невъзмутимо. Само стаята се поклащаше малко пред очите ми, но тази измамна представа се дължеше естествено на чашката коняк, която бях изпил одева. Открай време понасям лошо силния алкохол.

Любенов и Беровски бързо се завърнаха в гостната. Стори ми се, че и двамата ме гледат някак си вторачено, може би им се виждаше

странно, че седях спокойно на мястото си. Те ме познаваха бегло и затова не знаеха колко бяха издръжливи моите нерви.

Доктор Беровски извади внимателно кърпичката си и започна старателно да бърше малкото кръв, която беше наквасила дясната му ръка. С нея беше опипвал пулса на убития.

— Ще прескоча до участъка! — рече той. — Тази работа трябва да се разследва тутакси, и то от специалисти с много висок ранг. Аз познавам някои от началниците.

Понечи да тръгне към изхода, но Любенов му препречи пътя.

— Не си правете труд! — поклати той глава и по лицето му се изписа един много решителен израз. Сякаш беше станал началник на Беровски, а докторът — негов подчинен.

— Какво? — намръщи се Беровски.

И нему, очевидно като на всички началници по света, не беше приятно да слуша разпореждания от хора с по-долен чин.

— Никой не трябва да излиза от апартамента! — каза Любенов. — Такъв е редът. Докато не дойде милиция, никой не бива да излиза!

— Но за да дойде милиция, някой ще трябва да я уведоми все пак! — надигна глас Беровски.

— Ще се обадим на милицията по телефона! — каза Любенов.

— А-ха! — кимна Беровски. — Разбирам ти съображенията момче? Ако аз например съм извършил тази мръсотия, да не би като изляза навън, да си духна на петите, или пък да залича компрометиращи следи, останали по мен. Прав си! — Той кимна на Любенов по посока на външното антре: — Хайде, момче, върви се обаждай, какво чакаш още?

Любенов тръгна за телефона, а аз изведнъж се почувствувах гузен, надигнах се от мястото си, за да помогна на Надя.

Тя седеше в креслото кълмнала, приведена, приличаше на забравена и ненужна никому вещ.

2.

Внесох припадналата Надя на ръце в спалнята на професора. Ако бях магьосник и имах власт над разстоянията, щях да удължа пътя между гостната и спалнята стая поне с един километър. Не затова, че носех на ръце и по необходимост притисках към гърдите си една прекрасна жена, прости ми, боже. Просто исках да удължа по-нататък във времето ужасния момент на нейното пробуждане. Като повечето търговски работнички, и тя сигурно не беше кой знае колко сантиментална и едва ли обичаше отчаяно баща си, но все пак! Дъщерите са поначало чувствителни към своите татковци, затова се боях от нейното пробуждане. Щеше ми се да дойде в съзнание, когато всичко бъде сложено вече в ред: трупът — отнесен в моргата; кръвта в антрето — измита, а и собственият ѝ съпруг — приведен в нормален вид.

Отнесох Надя в спалнята на професора, а спалнята се намираще само на 3–4 крачки от гостната, както бива в повечето апартаменти. На това място от моя разказ може да се постави следният въпрос: „Защо Краси, законният съпруг на Надя, не занесе жена си в спалнята, ами моя милост трябваше да извърши това дело?“ Ако някой мисли, че в оня миг ние сме се надпреварвали с Краси в кавалерство, жестоко се лъже. Какво приказвате! В оня страшен миг Краси не беше в състояние да повдигне една карфица, камо ли жена си! Той беше извън себе си. Подчертавам „извън себе си“, защото шега ли е да се препънеш в тъста си, който се валя на пода, намушен с нож в гърба? Това е зловеща картина, уверявам ви, и вие не ми възразявайте, защото аз съм виждал какви ли не страхотии и зная добре какво приказвам. Аз съм гледал например коне с търбуси, надути като гигантски мехове, и с муцуни, които са се озъбвали в предсмъртни гърчове. Потресаващи гледки, ей богу! Но да зърнеш наведнъж тъста ся намушкан с нож в гърба — пред такава картина, ще се съгласите, не може всеки да издържи. Отгоре на всичко Краси беше и малко пиян. Както читателят ще види след малко, той си призна пред следствените органи, че долу е изпил сам половин кана вино. Количеството не е много, но ако се притури към него вече изпитото вино, ще се получи едно общо количество от около един

литър, доза предостатъчна, за да се сторят на човек грозните неща по-грозни, отколкото са всъщност, а красивите — по-красиви. Грозната картина, каквато е представлявал намушканият професор, беше се видяла на Краси стократно по-ужасна, затова не бива да се чудим, че в оня момент той не може да забележи припадъка на жена си, нито да го виним, че не ѝ се притече на помощ.

Но аз бях на мястото си и както се е случвало често в критични моменти, не загубих самообладание. Намокрих челото ѝ с вода и само след няколко секунди тя отвори очи. Всъщност тя ококори очи, но нали не са ми по вкуса драстичните думи, казвам „отвори“.

— Събирайте сили, другарко Кодова! — рекох ѝ, за да я успокоя. — Каквото е станало с вашия баща — станало е, нищо не може да се поправи. Вие да сте жива и здрава!

Като ме гледаше втренчено, тя въздъхна дълбоко и поклати глава. Моите приказки бяха тъжни, но в тях имаше желязна логика и на нея не ѝ оставаше нищо друго, освен да се примири.

— Вашият баща ще остане във времето със своите противогрипни серуми! — рекох ѝ, за да посмекча малко голямата ѝ скръб.

Тя продължаваше да ме гледа втренчено. Стори ми се, че устните ѝ се поразтвориха леко, навярно събираше сили да ми зададе някакъв важен въпрос във връзка със серумите на баща си. А най-важният серум, над който работеше напоследък покойният ѝ вече баща, беше тясно свързан с превантивната битка против хонконгския грип, тоя бич за съвременното човечество. Затова побързах да продължа мисълта си, още повече че в подобни минути е повече от неудобно да се мълчи. Рекох ѝ:

— Доктор Беровски също работи напоследък върху един серум против хонконгския грип. Дватама учени като че ли се съревноваваха кой от тях пръв ще достигне до великото откритие. Но аз имам чувството, че покойният ви баща беше отишъл много по-напред. Той беше може би само на крачка пред един световен успех, пред една Нобелова награда. И ако не беше туй нещастие! — магнах аз с ръка.

— Не ми се вярва доктор Беровски да е убил баща ми! — каза тя и поклати глава. — Вие намеквате за такава една възможност, но на мен не ми се вярва!

— Доктор Беровски? — заекнах аз.

Подобна мисъл, кълна се в честното си име, до тоя миг не беше се мяркала в главата ми. И ако се беше втурнала в стаята кълбовидна мълния например, нямаше да ме изненада повече.

— Не, не ми се вярва да е доктор Беровски! — повтори тя.

— Да, разбира се! — промънках аз и потърсих с очи някакъв стол, на чиято облегалка да се подпра, защото стаята като че ли отново захвана да се клати пред очите ми. — Разбира се! — кимнах аз, но с какво се съгласявах — не ми беше ясно. Възможността Беровски да е убиец пробождаше и разтърсваше съзнанието ми като ток.

— Ох, да бяхте ми дали чаша вода! — изстена тя.

Изоставих идеята за стола, макар да чувствувах ужасна необходимост от облегалка. Протегнах ръка за гарафата водата, но не успях да я докосна, ръката, ми увисна. На прага на стаята беше застанал окървавеният Краси. Той гледаше жена си — не бих казал начумерено, а по-скоро с някакво мрачно любопитство. Сякаш беше проиграл на комар последния си лев и сега очакваше да чуе от нея как да постъпи: да сложили тутакси примка на шията си или да отложи тази последна работа за по-нататък.

Но тя, за превелико мое учудване (ах, тази вечер изненадите нямаха край!) — за невъобразимо мое учудване не поиска да изслуша от него нито дума, нито звук.

— Вън! — изкрещя тя, като се надигна на лактите си. Гледаше мъжа си така, както човек би гледал смъртта си, ако смъртта би се появила пред очите му в образа на жив човек. — Ти!? — задъхваше се тя. И повдигна заплашително пръст, сочейки коридора: — Навън!? Вън!

Само една пяна от бесен гняв дете не хвърчеше от устата ѝ в тоя миг!

Краси като да се вцепени за някое време и изразът на мрачно любопитство, с който беше се появил, започна бързо да се заменя с едно глуповато-идиотско изражение, каквото се изписва по муцуните на мацароците, когато биват грубо отритнати от своите капризни любимки.

Сцената беше напрегната, изпълнена, както казват литераторите, с „шекспировски“ драматизъм: нито Краси си отиваше, нито Надя сваляше показалеца си, който беше най-категорично насочила към вратата. Чудех се каква роля да поема отгоре си — Надя много

приличаше на някогашната моя Христина, но пък Кодов — Краси й беше законен съпруг. От друга страна, тя беше по-потърпевша, защото нейният баща беше убит, а пък на Краси му нямаше нищо. От съзнанието ми при това не изскачаше мисълта, че във външното антре на апартамента лежи трупът на намушкания професор Астарджиев и че Надя Астарджиева — Кодова беше намекнала, макар и по обиколен път, че възможен убиец на баща й може да бъде и доктор Беровски? Ето сред каква сложна обстановка се намирах, когато навън прозвучаха тревожно сирените на милиционерските коли. Разбира се, аз щях бързо да се ориентирам в ролята си, в това отношение винаги съм действувал твърдо и безпогрешно, но в случая бях заварен още неподготвен психологически от представителите на реда.

3.

Предварителното следствие по убийството на проф. Иван Астарджиев започна към 11.30 часа през нощта на 7 срещу 8 януари в жилището му на улица „Антон Павлович Чехов“ №80. Бяха разпитани близките и приятелите му, които същата тази вечер той беше по-канил у дома си.

Но преди да продължа разказа си, мисля, че ще бъде полезно да кажа набързо няколко предварителни думи за квартала, където стана убийството, и за някои от хората, които посещаваха дома на убития.

Апартаментът, в който живееше проф. Астарджиев, беше негов собствен, намираще се на втория етаж на една сива и безлична жилищна сграда, каквито бяха повечето постройките в този сравнително нов софийски квартал. Допреди петнадесетина години по тия места се зеленееха китни дворчета, овощни градини, кипреха се бели двукатни къщи като малки вили — всичко това беше пометено за едно само десетилетие от ускорено панелно строителство.

Помежду зелените дворчета се промъкваша едно време улици с имена на писатели — Антон Павлович Чехов, Димчо Дебелянов; и други улици с поетични наименования — Люлякова градина, Латинка, Тинтява. Предполагам, улица „Чехов“ да е напомняла на по-книжовните жители на кварталчето, да речем, повестта „Степ“ от същия писател или драмата му „Чайка“, или прелестната му и винаги съвременна новела за „лекомислената“ жена. Може би улица „Димчо Дебелянов“ да е извиквала в съзнанието на мнозина почитатели на поета спомени за безгрижните времена на младостта им, преживяна сред тишината на провинциални дворове, под сенките на „белоцветни вишни“. Слава богу, същите улици ги има и днес. Сега те се промъкват между скучни 5–6-етажни блокове, по чиито еднообразни балкони се ветрее проснато за съхнене шарено пране.

Няма ги дворчетата, зашумелите градинки, няма ги „белоцветните вишни“. Вихрушката на урбанизацията запокити в небитието „тихите“ домове, а напрегнатият ритъм на живота изпрати в света на антикварията тихите и поетични утринни мечтания. В днешно време сутрин, когато всичко живо, годно за работа и учене, се втурва

към предприятия, училища и университети, едва ли ще се намери човек, който, минавайки, да речем, по улица „Чехов“, да свърже в ума си името на улицата с Чеховата „Чайка“ или с „Дамата с кученцето“, или с „Лекомислената“, или с кое да е друго произведение от великия писател. Едни тичат презглава да гонят трамваи и рейсове, други повтарят в паметта си домашни заръки за хляб, масло и не знам още какво си, на трети е още горчиво от поредната семейна свада и ако някой се сети все пак за Чеховата „Чайка“ или за Димчовото „Помниш ли“, или си помисли за цветя и люляци, той ще да е непременно или скорошен пришелец от най-новия град на републиката, или непоправим чудак.

Навярно читателят си спомня, че в този квартал се засели някога, преди доста години, и Авакум Захов, по времето, когато го произведоха майор от контраразузнаването. Зад гърба си вече имаше момчиловския случай, шапната афера и току-що приключилата история с кинорежисьора от документалната студия, веселяка Асен Кантарджиев. Къщата беше собственост на жилфонда при градския съвет и затова не беше обвързана с никакви наследници; в партерния етаж живееше пенсионираният военен доктор Свинтила Савов с племенницата си Виолета, тогава студентка в художествената академия; а Авакум се разпореждаше в горния етаж — две стаи с веранда, която гледаше към боровата гора. В голямата стая беше изкусурена чудесна камина и сигурно заради нея Авакум реши да купи непременно къщата — както знае читателят, отбелязвали сме го неведнъж, той беше „болен“ по камините, истинските, напомнящите старовремските оджази.

Той спазари къщата година след смъртта на Свинтила Савов. Виолета се омъжи за висш чиновник от външното министерство, замина с него за Нигерия и къщата се оказа в изключително благоприятно положение за продажба — партерният ѝ етаж беше свободен от наематели. Камината, верандата, боровата гора; усамотението и тишината — това съчетание напомняше златната птичка, която каца само един път върху рамото на човек, или рядкото щастие да хвърлиш два пъти поред „дюшеш“. Разбира се, златната птичка и двойният дюшеш нямаше да свършат никаква работа, ако полковник Манов, Авакумовият шеф, не беше водил един „специален“

разговор с финансовия инспектор, от когото зависеше продажбата на Тоя имот.

Поетичната някога окрайнина, където се засели навремето Авакум, представляваше днес — както отбелязахме вече — един модерен панелен квартал. Трамваи и автобуси го свързваха с центъра на града, а от две години беше ощастливен и с универсален магазин. Споменавам тази подробност не за друго — в кой ли столичен квартал вече няма универсален магазин!, — а защото тъкмо в тоя храм на потребителството се срещаха, между щандовете за хранителни стоки и спиртни напитки, двамата видни интелектуалци на квартала професор Астарджиев и Авакум Захов. В момента, разбира се, те не се знаеха, а запознаването им стана съвсем случайно.

— Това вино, гражданино, е една боядисана водица! — казал Авакум Захов на професора, като го видял да протяга ръка към лавицата, където били изложени бутилки „розово“ вино.

Авакум щял да си купува бисквити за чай, а те били наредени точно срещу щанда с вината.

— Не разбирам много от вина — казал стеснително професорът, — но ми се ще да си избира нещо по-леко.

Професорът хвърлил бегъл поглед на неочаквания си съветник и тутакси изпитал към него едно смесено чувство на симпатия и уважение. Ризата на Авакум била с колосана яка — неосъществена мечта за професора, а освен това черният му лоден се спускал на Дължина под коленете, тоест не бил съобразен с късата мода, обстоятелство, което още на секундата го издигнало високо в строгите му очи. Професор Астарджиев намирал късата мода — женска или мъжка — за неприлична, проява на лош вкус и неподходяща в никакъв случай за интелигентен човек.

— Вземете си бяло карловско или червено сухиндолско — посъветвал го Авакум.

Професор Астарджиев колебливо снел от лавицата бутилка червено сухиндолско.

— Не си взимайте от тия бисквити! — на свой ред рекъл той на Авакум. — Те са стари и миришат на запарено. Оня ден взех от тях и ги изхвърлих до една. Бих ви препоръчал ей тази марка! — и услужливо посочил с пръст.

Както и сега се случва често, дори още по-често, в тоя най-натоварен час действувала само една каса, пред гишето и се нижела дълга върволица народ. Захов и Астарджиев продължително и упорито заспорили кой да мине пръв.

— Аз не бързам! — настоявал Авакум. — Моля, минете! Аз съм ерген и мене никой не ме чака вкъщи!

— И аз не бързам! — деликатно го подканял пред себе си Астарджиев. — Аз съм вдовец и мене също никой не ме чака по това време. Ще ми дойдат гости, но чак за вечеря.

— Ето, виждате ли! — усмихнал се Авакум. — Ще трябва да пригответе за гостите си това-онова!

— Ами, ами! — не отстъпвал професорът. — Какво толкова ще приготвявам! Ще ми дойдат дъщерята и зетят. Те не ми придирват много!

Когато излезли най-после навън, и двамата си спомнили, че не са се представили един на друг.

— Институтът за вирусологични проучвания ли? — засмял се от сърце Авакум Захов. — Така и предполагам! Вие разкопчайте пардесюто си, за да си извадите очилата, и аз забелязах на ревера ви значката от симпозиума на вирусолозите. Чудесно! Директорът на института ми е познат — продължил той все така зарадван. — А в отделението за специални поръчки работи един мой добър приятел, доктор Анастаси Буков. Знаете ли го? Той носи също на ревера си такава гадост. Веднага се набива в очи!

— Анастаси Буков ли? Ами да, сещам се! — кимнал Астарджиев. — Сещам се! — повторил той. — Анастаси Буков. Така! Едип кротък и прибран човек.

Скромната ми външност и учтивите ми маниери заблуждават мнозина, подвеждат ги да ме мислят едва ли не за пансионер? Хе, хе!

— Ще ви изпратя до вкъщи! — рекъл Авакум. — Аз не бързам, нали ви казах, пък и такъв сладък дъждец вали, само е за разходки! Вие живеете на улица „Чехов“, нали?

— Нима знаете къде живея? — попитал го поласкан професорът. Макар и скромен като повечето сериозни учени, той за миг платил данък на суетата човешка, като си помислил, че Авакум Захов непременно ще му отговори: „Та кой от нашия квартал не знае, моля ви се, че професор Астарджиев живее на улица «Чехов»!“

Но Авакум, уви, начаса го попарил:

— Улицата, където живеете — рекъл, — е изписала името си върху полите на вашето пардесю. Ето! — и той посочил едни ясно забележими петна. — На улица „Чехов“ — продължил той — копаят тунели за парното и пръстта, която изкопчиите изхвърлят, има червеникав цвят. Тия петна по краищата на вашето пардесю издават улицата, където живеете! — засмял се той. — Затова не беше мъчно да се досетя, че къщата ви се намира на улица „Чехов“, нали?

— Е, да! — въздъхнал Астарджиев, навярно вътрешно засрамен малко. — Е, да! — въздъхнал повторно той. — Улицата е разкаляна и няма нищо чудно, дето по краищата на палтото ми има следи от тази червеникава кал! Но вие сте наблюдателен човек, твърде наблюдателен, и това качество ви прави чест. — И изведнъж предложил най-чистосърдечно: — Като искате да се разходите по улица „Чехов“, уважаеми другарю археолог, защо не дойдете вкъщи? Ще изпием заедно по чашка кафе! Синът ми работи в Либия и ми изпраща оттам най-истинско кафе, прекрасно на вкус и аромат!

Ето как Авакум Захов се запознал с професор Астарджиев.

Случайна ли е била първата им среща и случайно ли било това запознанство?

Кой знае! Вече не смее да мисля нищо по-определено за случайността. Според Авакум процентът на ИСТИНСКИТЕ случайности е много нисък в сравнение с НЕИСТИНСКИТЕ. И ако е тъй?

Но както и да е. На тази първа среща между два мата професорът поднесъл с кафето и по чашчица гръцки коняк. И като разказал на Авакум, че имал на село роднини, които ползвали негов имот, попитал го, помолил за съвет:

— Ония хора ми предлагат всяка есен по една двайсетлитрова дамаджана домашно вино и по един при готвен на шунка свински бут — вместо наем за имота. Дали да се съглася?

Авакум го посъветвал да се съгласи.

Читателят знае вече, че вечерта на именния си ден Астарджиев изпратил зет си Краси в мазето на своя дом да му отреже парче шунка от свинския бут и да му наточи вино от двайсетлитровата дамаджана. На връщане, като носел тия неща, Краси заварил тъста си намушкан с нож?

Проклети случайности! Не са ли нещо като тъмен лес, където човек броди без пътища и посоки и където може да се препъне най-неочаквано във всевъзможни коварни коренища и лукаво пречнали се клони?

— Каква метафизика ти е размътила ума! — погледна ме подозрително Авакум, след като го запознах с моите метафорични представи за случайностите в живота. — Какви коренища и клони са те пратили по асфалта на улица „Антон Павлович Чехов“?

Авакум Захов и професор Астарджиев бяха кореняци граждани на квартала, за който става дума; моя милост, Кодов — Краси и Надя Кодова, по баща Астарджиева — ние бяхме „чуждоземни“ и приехме в квартала като гости. В дома на професора ме заведе Авакум. Склонен по природа към приключения, аз бях същевременно тих и търпелив играч на шах и това ми качество много допадна на професора. Когато започнаха да му изпращат от село дамаджаните, той ме черпеше от сърце, но ми наливаше чашата до половина с вино, останалата част допълваше догоре с чешмена вода.

— Да има от винцето и за после! — поклащаше глава и заговорнически ми смигаше.

Беше по характер скъперник, а това вино особено му се свидеше, нали го провождаха от родния му край!

Освен на Авакум, още на едного не доливаше чашата с чешмена вода — на сина си Радой. Радой беше по-млад от сестра си Надя с две години, работеше като инженер-нефтодобивник в Либия и когато си дохождаше в отпуска, професор Астарджиев се подмладяваше сякаш, една голяма вътрешна радост заличаваше като с вълшебен сьонгер поне десетина години от изпитото му и нарязано от дълбоки бръчки лице. Той беше хубавец — донжунаовски тип, веселяк по душа, но зад тая ефектна и забавна фасада надничаше зорко един студен и пресметлив ум, който — поне на мен така ми се чинеше — във всеки момент си даваше точна сметка „кое колко пари струва“ на житейския пазар; за да не се излъже случайно и да хвърли „на вятъра“ някой и друг „грешен“ лев?

Ще приключа краткото си въведение, като спомена още едно лице, което посещаваше дома на професора. Това лице беше икономката му Дора. За нея знаех следното: че е на години колкото дъщеря му Надя, че е вдовица на един бивш сътрудник при института,

че дохожда в дома на професора сутрин и си отива следобед. Тя беше нежна, русокоса хубавица, северен тип. В наследствения ѝ ген, след стотици комбинации през вековете, бяха пръкнали навярно родовите черти на някой нормандски рицар, минал през българските земи по време на кръстоносните походи. Какво ли не се е случвало на тоя свят! Така или иначе Дора беше от категорията на жените-загадки. Една жена, както се изразяват на поетичен език — мечта.

Но ако северната хубост на Дора беше една „мечта“, присъствието ѝ в професорския дом — загадка, приятелството, което бързо се установи между Авакум и професор Астарджиев, дълго време остана непроницаемо за ума ми като уравнение от най-висш алгебричен разряд. В животоописанието си за тоя особен и знаменит човек аз съм отбелязал, че към петдесетте си години той беше станал вече самотник — нямаше приятели, доколкото дружеше с жени — бяха случайни познанства. Вярно, че аз вървах подире му и се движех в сянката му и не е лъжа, че той ме обичаше, но приятелство помежду ни не съществуваше, пък и не можеше да съществува. Ние с него бяхме неравностойни като личности, неравноправни в отношенията си. Защото, грубо казано, можеше ли между идола и неговия поклонник да има приятелство? Поклонникът изпитва непоклатимо възхищение към идола, а идолът се отнася снизходително към нищетата на своя поклонник, и когато случайно се мерне в полезрението му — потупва го снизходително по рамото, дори го препоръчва с два-три реда до някое учреждение, да го назначат на добра и подходяща работа. Да, идолът не е способен да изпитва приятелски чувства към поклонниците си, защото много знае за тях и вижда онова в душите им, което те крият от другите, а понякога и от себе си. И си мисля, че идолът поради знанието си за човеците е всъщност много самотно същество на света.

Тъй или иначе Авакум се сприятели с професора и стана чест гостенин на неговия дом.

Толкова сега за моите приятели и познати, които посещаваха къщата на улица „Чехов“.

ГЛАВА ВТОРА

РАЗКАЗ НА СЛЕДОВАТЕЛЯ ОТ МИЛИЦИЯТА МАЙОР ЛАМБИ КАНДЕЛАРОВ

1.

На 7 срещу 8 януари празнуват именните си дни ивановците. Ивановци има много и всякакви, затова и на празниците им може да се случат много и „всякакви“ неща. Трябва да си призная, че от тия „всякакви“ неща аз очаквам да изскочи най-после и моят успех. През току-що изтеклата година бях дежурен на доста празници, и Никулден, и Васильовден накрая изкарах в дежурство, но без полза. За проклетия и през тия дни на ракията и виното не се случи нито едно произшествие като хората. Никакво интересно убийство или опит за покушение, никаква крупна кражба, нито един голям магазин обран, нито една солидна каса ограбена! В подземния свят на престъпността (защо наричат тоя свят „подземен“ един бог знае!) не можа да се случи нищо значително и аз, тъй да се каже, останах с празни ръце.

Ще си помисли човек, като ме слуша да говоря така, че съм готов да продам света на дявола, за да си създам работа. Ако някой човек си помисли така — е, ще бъде прав, но само отчасти. Първо, аз бих продал света на дявола, но най-много за една минута. Второ, като се условим с него предварително, че през тази минута той няма да подпали световна война, няма да причини природни бедствия и няма да предизвика опити за повече от едно убийство, примерно на пет милиона жители. Освен това човекът, който би изказал подобно мнение за мен, следва да знае, и то много добре, че аз бих преговарял с дявола не за да създавам работа за него, а той да създава работа за мен, следователя. Пък аз, като откривам престъпника и го предавам в ръцете на прокурора, ще пращам по дявола всичката му дяволска работа. По този начин той ще губи, а аз ще се изявявам и ще печеля точки.

Ето за какво бих сключил договор с рогатия — отговорно, а не от глупави прищевки.

Но приказките ми за дявола са само едно празно бръщолевене, разбира се, те само намекуват за лошото настроение, в което бях изпаднал броени минути преди да ми съобщят за убийството, станало тази вечер на улица „Чехов“. Наистина омръзнало ми беше да чакам своя час, който французите посрещат и изпращат с толкова очарователното си „Bonne chance!“

И все пак чувствавам се задължен да добавя накратко още няколко думи за особата си. Така например аз отрано разбрах, че Съдбата е сляпа и глуха и че раздава късметите и благоволенията си комуто се случи и както се падне. И понеже не се случих измежду щастливците, а имах амбиции — опрях се на мъдрата и изпитана във времето света „троица“: учение, труд, постоянство. Завърших ЕСПУ с отличие, изкарах блестящо конкурсния изпит и записах право. После станах първенец на курса, а още по-после специализирах криминология. Защо криминология? Защото кандидатите за тази специалност са най-малко, а освен това е една област с много „храсталаци“ и „заек“ непременно изскача изпод някоя трънка. Обстоятелство, от значение все пак за амбицирания човек.

Като се завърнах от специализация, назначиха ме в школата за подготовка на инспектори при милицията. Четях лекции и се мъчех всякак да втълпявам в главите на курсистите, тия бъдещи „развързвачи“ на сплетени възли, да им набивам в мозъците благоговейно отношение към теоретическите познания. Предупреждавах ги, че знанията, когато биват усвоявани както трябва, непременно се превръщат в качество и че това придобито качество става равностойно един ден на вродения талант (тоест на подареното слепешката от Съдбата дарование).

Но през вървежа на годините две обстоятелства започнаха да привличат вниманието ми. От една страна, виждах хора, които без да са особено подготвени по теоретическите дисциплини, жънеха успехи в практиката си и се издигаха все по-нависоко в служебната йерархия. От друга страна, аз, специалистът по теоретическите дисциплини, продължавах да тъпча на едно място и — което всъщност захвана най-вече да ме смущава — не виждах бързи и сигурни признаци за промяна към по-добро. Докато човек стигне професурата — най-горното йерархическо стъпало на теоретическите дисциплини, — старостта пристига, почетната титла започва да играе ролята на

утешителна премия. Затова реших да се прехвърля на оперативна работа. Началството одобри желанието ми и ето че година вече аз съм следовател в милицията. Изминалата година излезе ялова, но ето че новата още с появата си любезно ми предложи едно интересно убийство. Убитият е професор, и при това началник, и при това началник на специална служба при Епидемиологичен институт! Bonne chance, другарю Канделаров, bonne chance!

2.

Апартаментът на професор Астарджиев се намира на втория етаж на една четириетажна сграда от стандартен тип без балкони и еркери с фасада „дюс“. Зад гърба на сградата има малък сервизен двор, гол като длан и разграден като „ничия земя“. Откъм север той е затиснат от тилната страна на един жилищен блок, чиято официална фасада гледа към успоредната улица „Феликс Дзержински“. Тази сграда на улица „Дзержински“ и Чеховият №80 си приличат като две капки вода. Вход „Б“ на „Дзержински“ по нищо не се отличава от официалния вход на Чеховия №80.

Еднокрилата врата на Чеховия №80, която води за разграденото дворче, не се затваря, защото бравата ѝ е отдавна изтръгната. По необясними причини дори външните им врати са боядисани с еднаква на цвят боя — кафява, и дръжките на бравите им са направени от еднакви по размер бронзови топки. Навярно хората от тия два срещуположни блока бъркат понякога входовете, а може би и апартаментите си, още повече че и стълбищата на къщите си приличат, сякаш са били изкусурени навремето от една матрица. Представям си какви недоразумения може да произлязат от това чудновато сходство! Сбърка човек неволно входа си, изкачва се по стълбите и чак когато повдигне ръка да натисне звънеца или напразно се мъчи да пъхне ключа си в бравата — тогава чак забелязва, че малко е сгрешил!

Разбира се, недоразуменията може да имат и неприятни последици, но това вече е друга тема.

Ще приключа с местоположението на къщата с още една бележка — тя се отнася до сградата, която е насрещна на № 80. В криминалистиката обикновено така наречената „насрещна сграда“ не бива никога да се пренебрегва; тя винаги може да крие един потенциален свидетел! Представете си — десетки нейни прозорци гледат към улицата, тези същите прозорци наблюдават и насрещната сграда. Често се случва някой от живущите във въпросната насрещна сграда, който е гледал в един определен момент навън или на среща — да е забелязал нещо, което да интересува или особено да интересува следователя. Накратко „насрещната сграда“ може да бъде източник на

информация, която да обърне едно дело с главата надолу, или обратно — да го изправи на крака.

За съжаление точно срещу „моя“ № 80 улица „Чехов“ беше останала там, където се е намирала преди двадесетина години — в провинциалното време на двукатните къщички, с градинки отпреде си и с разни овощни дръвчета. Този анахронизъм беше отделен от улицата със стара дървена ограда. Бездруго на това място скоро ще се издигне модерна сграда, но полза от сегашната къщичка едва ли щях да имам — тя беше ниска, дръпната беше назад от насрещния ѝ блок; входът на блока и прозорците на втория му етаж са били недостъпни за наблюдение дори някой от живеещите в къщичката нарочно да се е взирал нататък.

Още една последна бележка — относно уличното осветление, за да свърша с описанието на външната обстановка около № 80. Общо взето, осветлението е добро, подходящо за един квартал, който далеч няма претенции да бъде централен, и за една улица, която не е кой знае каква. Навсякъде е достатъчно светло, та човек, като отмине един фенер, да не потъне след десетина крачки в пълна тъмнина. Но не е чак толкова светло, та човек, като чете номерата на къщите, да не се взира. А № 80 е между два фенера. Около двата блока „близнаци“ е полутъмно, полусветло и аз не съм много сигурен дали един човек с понаправена глава няма да сбърка жилището си, като влезе в съседния вход, който е само на 10–15 крачки по навътре.

Толкова за външната обстановка! Сега е ред да дебнем представа за вътрешната обстановка, тоест представа за апартамента, в който е бил убит професор Астарджиев. Без да имаме апартамента във въображението си, ние не бихме могли да свържем в една строга последователност двете части на това събитие: подготовката за убийството и самото убийство. В криминалистиката тия две части на престъпното деяние се наричат ЗАМИСЪЛ и ИЗПЪЛНЕНИЕ.

Апартаментът на професор Астарджиев се състои от четири стаи, трапезария, кухня с килер, входно антре и коридор. Към апартамента е придадено мазе, едно сухо и доста просторно помещение четири на пет метра, което гледа с прозорчето си към двора.

И така, след като стигнете стълбищната площадка на втория етаж (под него са първият етаж и партерът), вие виждате насреща си две

врати. Едната е голяма и масивна, на нея има закована пиринчена плочка, на която пише:

Проф. Иван Астарджиев

Бактериолог

Буквите са изписани калиграфно, по старата мода, като са вдълбани леко в потъмнелия вече жълт метал.

Другата врата е тясна, плоска, боядисана е със сива боя, върху която годините са оставили тъмния си и мръсен отпечатък.

Първата врата е официална, тя води за входното антре. Втората, тясната, тя е служебна — за внасяне на продукти и изнасяне на боклук; през нея се влиза за кухнята.

Антретото всъщност е едно малко холче. Отдясно има закачалки и огледало, отляво — ниска масичка с телефон, в дъното — двукрила „летяща“ врата. Като мине през газни „летяща“ врата, човек очаква, че ще се озове непременно в някакъв салон, но с изненада забелязва, че се намира в началото на един дълъг коридор. От двете страни на коридора са наредени рафтове с книги, а помежду рафтовете има врати — три отляво и толкова отдясно. Първата отляво е за кабинета на професора, втората е за спалнята му, третата — тя е за гости. Като вървим по обратния ред, тоест от дъното към антрето, стаите, наредени от дясната страна на коридора, вървят, както следва: втора спалня, трапезария, кухня с килер. Тясната врата, за която споменахме в началото на нашето описание, принадлежи на кухнята, тя води директно навън, за стълбищната площадка. Кабинетът, гостната, както и двете спални, не са свързани със съседните си стаи, в тях се влиза направо от коридора. Кухнята и трапезарията имат също врати откъм коридора, но за разлика от другите помещения, те са съединени помежду си с едно отверстие, артистично издълбано в стената, която ги разделя. През него се подава храна от кухнята към трапезарията. Докато настъпи време за поднасяне на ястията, отверстието се затваря с един железен капак.

Имам чувството, че който чете това описание, ще изпита навярно едно впечатление на раздвоеност: от една страна, обстановката показва склонност към строг интелектуален режим (рафтовете с книги, отделените една от друга стаи, та никой никого да не смуцава); и, от друга страна — влечение към кулинария и към ресторантски удобства. Смятам за целесъобразно още сега да дам обяснение за това

впечатление на раздвоеност. Професор Астарджиев поискал навремето от архитекта си да му измайстори уредба, която отговаряла на характера му и на неговия усамотен и книжовен начин на живот. Но се появил зет му Краси, който имал противоположен характер, водел съвсем друг начин на живот и обърнал установения ред надолу с главата. В коридора зашарили до късна нощ гости и за педантичния професор настъпили вавилонски времена. Тогава му дошла наум идеята да отвори отделен вход за кухнята и да съедини кухнята с трапезарията, та да намали поне наполовина стълпотворението в коридора. Когато и това не помогнало особено, набързо спазарил една вила в Бояна и се пренесъл там да живее и работи. След две години младото семейство се сдобило със свое жилище и той отново се завърнал в леговището си. Вратата, която съединявала кухнята с външния свят и ресторантското улеснение между трапезарията и кухнята, останали спомен от една светска шумотевица, която преминала като циклон през тихия му и сдържан живот.

Не съм познавал този човек, но от уредбата на жилището му и от разказите, които чух за живота му, докато водех следствието, аз останах с впечатление, че той е от онези учени, които сред простолудието наричат „книжни плъхове“ — тоест егоисти, сухари по характер, необщителни. Тия черти, дори нашия човек да ги е имал приживе, не подбиват в никакъв случай естествено значението му за обществото като гражданин полезен и необходим.

Ето защо, скачайки в служебната си кола, аз се понесох към улица „Антон Павлович Чехов“ с обнадеждаващи мисли в главата си и със сърце, изпълнено с добри предчувствия. Професор Иван Астарджиев беше важна птица, ако успееш бързо да открия убиеца му — очакваше ме слава. А славата води за ръчица, както е известно, някое повишение и разни награди. Славата щеше да подсили — като двойна доза витамин „С“ — самочувствието на сина ми, комуто предстоеше конкурсен изпит в езиковата гимназия; и щеше да поглади като крилце на гургулица честолюбието на жена ми, която отдавна, още от моите преподавателски времена, си мечтаеше да летува заедно с видните „началнишки“ в черноморския ни курортен дом и да обядва на равни начала с тях в началническата сто лова?

Накратко работата беше сериозна, убийството на улица „Антон Павлович Чехов“ разкриваше и отговорности, и перспективи, затова не

излязох глупак, а си избрах помощници с доказани способности, лейтенантите Денчев и Манчев. Имената им си приличаха по благозвучие, но по характер момчетата бяха много различни и всеки по своему не си поплюваше на ръцете, когато трябваше да се обезвреди един опасен за обществото тип.

3.

Добре се случило, че едно „наше“ момче присъствувало на тази гуляйджийска вечер — отговорникът по противопожарна охрана при Епидемиологичния институт, лаборантът Веселин Любенов. Доктор Петър Беровски, съмнителна личност във връзка с убийството на професора, направил опит да се измъкне, но нашият човек го задържал. „Тук ще стоиш! — рекъл му. — И няма да си подадеш носа навън, докато не дойдат отговорните хора!“

Браво на лаборанта!

Ето какви кристални по душа граждани ражда нашата действителност! Не му пука, че оня по служба му е шеф. Ако имаме повече такива доброволни сътрудници, нашата следователска работа ще да се улесни попе сто пъти. Взех адреса на момчето, ще го препоръчам да стане групов отговорник по противопожарната охрана.

4.

Щом влязох в апартамента (прекращвайки трупа на професора) и заставах срещу петимата присъстващи — жена и четирима мъже, единият от които предостатъчно окървавен, за да го хванеш веднага за яката, — свалих учтиво шапка и рекох:

— Този от вас, дето е убил професора, може и да не се ръкува с мен!

И подадох ръка най-напред на жената. Тя беше хубавица, но пребледнялото ѝ лице тутакси се изкриви от гняв.

— Как смеете! — извика възмутено тя. — Не зи ли е грях! Аз съм му дъщеря!

— Моля! — рекох. — Световната криминалистика познава не един случай, когато дъщеря е убивала баща си.

— Вие чувате ли се какво дрънкате? — настръхна жената.

— Другарю, вие прекалявате наистина! — обади се мъжът, който стоеше от лявата страна на жената, не с такъв тон, сякаш я извиняваше заради гневните ѝ думи. — Ветеринарен доктор Анастаси Буков! — представи се той.

Лицето на тоя човек изразяваше доброта и открит характер, но аз бях в самото начало на предварителното следствие и трябваше да се пазя най-старателно от прибързани впечатления. Хора с лица на светци са извършвали такива престъпления, че да настръхнат косите на човек!

— Ще имате думата, когато ви дойде ред! — рекох му строго.

Прекъснах внезапната си провокация срещу присъстващите, която нарочно предприех, за да смутя още на минутата възможния убиец; но производеният ефект беше очевиден — лицата на всички помрачняха. И веднага дадох нареждане на хората си да започнат работа: паспорти, фотография на следи около трупа на убития, оглед на апартамента и т.н.

— Преди колко време е свършил? — попитах доктора, като кимнах към трупа.

— Още не е изстинал! — каза докторът. — Да са изминали най-много четирийсет минути.

— Моментално ли е настъпила смъртта?

Докторът кимна.

— Удар с нож в сърдечната област?

— Право в сърцето. Откъм гърба.

Дадох нареждане на специалистите от оперативната група да осигурят отпечатъци от пръстите, обувките, а така също и алкохолни проби от присъстващите. Заповядах да се изпратят по спешност в дежурната лаборатория при управлението — за изследване и сравнение — ножът, намерен на пода, проби от кръвта на убития и проби от следите кръв около входа на апартамента; и, разбира се — проби от кръвта, просмукала се в ръкавите и сакото на окървавения гражданин. Напомних на лейтенант Манчев, който проверяваше паспортите на присъстващите и ги разпитваше къде работят, да огледа внимателно обстановката в жилището, да осигури фотографии на следите, оставени по дръжките на външните врати, и да провери ключалките им; и да поразгледа килера до кухнята, който, не знам защо, ми се видя още от пръв поглед доста подозрителен. А на лейтенант Данчев наредих да разгледа обстановката около сградата, да хвърли око на двора и на прилежащите към апартамента мазета и тавански помещения.

Имах чувството, че началото на предварителното следствие започва добре. Когато трупът на професора беше най-после вдигнат и отнесен за изследване в моргата, помолих учтиво, но със служебен тон присъстващите да се съберат на разговор в гостната. Наближаваше два часът след полунощ.

За следователя, мисля си, първият разговор с „непосредствените“ свидетели на едно убийство прилича например на светлината, която хвърля наоколо си в мъглива вечер един уличен фенер. Тази светлина не прояснява много-много обстановката, но поне дава възможност на пътника (ако той е пътник с опит!) да разбере къде се намира в момента и какво има в непосредствена близост до него. Следователят не знае дали между тези свидетели не се намира и самият убиец, но ако е по-ловък човек, той може да „подуши“ още начаса има ли в отношенията между убития и някои от свидетелите „хляб“, който да подхрани по-нататък едни ползотворни разкрития.

Според мен за криминалиста е свойствено да гледа на отношенията между хората като на своего реда рудници — копаеш, копаеш и току се натъкнеш на следа от „златоносна“ жила. Добрите

отношения не водят към произшествия, но лошите отношения съдържат поводи за какви ли не престъпления! И ако се мисля за добър криминалист, то е поради обстоятелството, че аз отдавна съм проумял тази житейска философия.

Разбира се, не е достатъчно само да знаеш, че като разкриваш отношенията, ще стигнеш и до убиеца! Криминалистът трябва да владее изкуството за правене на „проходки“. В рудниците се правят проходки, нали? Е, и в отношенията следва да се правят. Но за правене на проходки е необходимо умение — условие, без което следователят ще прилича на плувец, който не знае да плува.

— И така — рекох на моите свидетели, когато всички насядаха в гостната, — вие може да бъдете много полезни за разкриването на убиеца или убийците, но само при едно условие — че говорите истината и само истината!

— Какво искате да кажете? — погледна ме със зли очи Надя Кодова Астарджиева, дъщерята на професора.

От Данчев, с когото бях водил разговор насаме, вече знаех имената и службите на присъстващите. Тази хубавица на 36 години беше управителка на магазин за продажба на кожени облекла.

— Казах, че трябва да се придържате строго към истината! — отговорих безстрастно на хубавицата.

Имайте предвид, моля — каза възбудена дъщерята на професора, — че тук присъствуват най-близките хора на татко! Те ще ви говорят за истината и без вашите предварителни напътствия. И това се разбира от само себе си. Всички ние сме еднакво заинтересовани истината да излезе наяве!

— Другарко Кодова — рекох, — в какво сте заинтересовани всички и поотделно — на мен лично не ми е известно. — И веднага направих „салто“: — В колко часа тази вечер видяхте за последен път баща си?

— Аз ли? — навярно възнамеряваше да се възмути, задето бях започнал да разпитвам нея, дъщерята, но след като помълча тридесетима секунди, намери за благоразумно да отмине това обстоятелство. — Когато удари единадесет часът, татко беше в хола и разговаряше с някого по телефона — рече тя. Помисли отново тридесетина секунди и допълни: — Този зумер — посочи тя, — който

татко инсталира, за да чува телефона, позвъня минута-две преди да удари единадесет часът.

— Минута или две — това не е едно и също! — рекох.

— Две минути! — обади се доктор Беровски. — Телефонът позвъня точно две минути преди да удари единадесет часът.

— Ти пък откъде си чул часовника? — учудено се извърна към него Надя. — По това време ти беше в кухнята. Оттам не може да се чуе кога бие часовникът!

Ето че разговорът започваше любопитно още от самото си начало! Идеше ми да извикам: „Спрете, милинки, карайте се, за косите се хванете, от това ще имам само полза!“ и доволно да потъркам ръце. Но се въздържах; когато Надя „настъпи“ доктора, аз дори не мигнах с око.

— Нямам предвид часовника! — усмихна се снизходително Беровски. — Камбаната му трябва да е като на катедралата „Александър Невски“, за да го чуя в кухнята чак, разбира се. Но от кухнята до хола е близо. Когато телефонът звъни в хола, в кухнята се чува. Аз тъкмо поглеждах часовника си, когато телефонът извъня.

— По какъв повод погледнахте точно в този момент часовника си? — намесих се аз.

— Имам навик да поглеждам често-често часовника си! — отговори д-р Беровски, след като помълча.

Направих се на наивен:

— Този навик е свързан навярно с професията ви?

Той повдигна рамене.

— Ами сигурно! — леко се ухили насреща ми окървавеният Кодов. — Докторът следи по часовник на колко минути забременелите бацили се освобождават от бременност!

— Ако ти е весело, излез навън да се посмееш! — стрелна го с убийствен поглед жена му.

— Напротив! — каза Кодов и запали цигара. — Когато ми е най-мъчно, тогава ме избива най-много на шеги.

— Колко остроумно! — направи презрителна гримаса жена му.

— Толкоз мога! — каза Кодов.

— Съпружеската двойка Астарджиева — Кодов ще се скара заради мен! — погледна ме д-р Беровски. Лицето му имаше

насмешлив израз и в същото време изглеждаше замислено. — Как ви дойде наум този часовник! — погледна ме той с лек укор в гласа си.

— Просто ми хрумна! — рекох. И понеже знаех от Данчев кои от гостите са били в гостната, когато професорът е бил убит, направих ново „салто“: — В момента на убийството тук сте седели всички с изключение на доктор Беровски, който е бил в кухнята, доколкото разбирам, така ли?

— Така е, но с едно малко уточнение! — каза д-р Беровски. — Аз бях в кухнята наистина, а Красимир Кодов въобще го нямаше в апартамента. По същото време той е бил в мазето.

— В мазето ли? — изненадах се аз.

— Ами как иначе! — понечи да се усмихне Кодов, но като срещна потъмнялото лице на жена си, тутакси смръщи вежди. — Най-долните по образование слизат най-долу, в мазето. Такъв е законът в тази професорско-докторска къща. И понеже аз съм с най-долно образование, аз слизам в мазето. Аз имам полувисше образование, жена ми — висше, а братчето ѝ — две нисши. Беровски и Буков имат докторати, Любенов е кандидат на науките. Затова моят тъст, покойният, вечна му памет, казваше: „Краси, я вземи каната и ножа да наточиш вино и да отрежеш от шунката!“ За такава работа все аз му се изпречвах пред очите. Защото аз съм един полувисшист, нали, а другите са по категория къде-къде по-горни от мен! Как тъй ще слизат? И аз слизах, понеже дамаджаната с виното и опушеният бут са долу в мазето, а да слезе човек в мазето трябва да слиза, а не да се изкачва. Никой не е виждал човек да слиза в мазето, като се изкачва, нали?

— Тази вечер в колко часа слязохте долу? — попитах Кодов.

— Вижте, аз нямам този навик да си поглеждам минута по минута часовника, както прави уважаемият доктор Беровски. Не знам в колко часа съм слязъл в мазето.

— А в колко часа излязохте?

— Това вече съвсем не зная. Долу, в мазето, съм загубил представа за време.

— Как?

— Така. Глътнах си индивидуално от виното и върху съзнанието ми започна да действа Айнщайновият закон за относителността.

Погледнах към Беровски.

— Доктор Беровски — запитах го, — вие бяхте ли тук, когато професор Астарджиев е наредил на зет си Кодов да слезе в мазето?

— Бях.

— Колко показваше часовникът?

— Единадесет без десет.

— Сигурно?

— Плюс-минус половин минута.

— В колко часа гражданинът Кодов се завърна от мазето?

— Не мога да ви кажа с абсолютна точност, другарю следовател. В момента, когато аз се завърнах от кухнята и влязох тук, той вече стоеше на прага.

— Когато той вече стоеше на прага, колко показваше часовникът?

— Около единадесет часа и три минути.

— Гражданино Кодов, вие сте се завърнали тук в единадесет часа и три минути. Носехте ли шунката и виното или тия неща оставихте в кухнята?

— Нищо не е оставял в кухнята! — каза натъртено доктор Беровски.

— Ах, да! — рекох. — Вие, докторе, сте били по това време в кухнята. Извинявайте.

— Моля! — кимна ми д-р Беровски.

— Гражданино Кодов, къде оставихте шунката и виното? Или носехте тия неща с вас?

— С дясната си ръка, другарю следовател, носех ножа и каната с виното, а с лявата — паницата с няколко парчета шунка. — Той замълча.

— После? — подканих го аз. — Къде оставихте ножа, каната с виното и паницата с шунката?

— Не ги оставих никъде, защото ги изтървах. И вие щяхте да ги изтървете, ако бяхте видели такава картинка, каквато видях аз!

— Какво видяхте?

— Моят тъст лежеше на пода върху дясното си рамо, между масичката за телефона и входната врата за коридора. Под него, върху балатума, тъмнееше локва кръв. Като видях тази картина, аз направо, както се казва, се шашнах! И кой не би се шашнал на мое място, ще попитам?

— Да, разбира се! — рекох. — И какво стана с ножа, шунката и виното?

— Изтървах ги. Най-напред в позамаяната ми глава се мярна мисълта, че професорът е получил мозъчен удар или нещо подобно. Той отиваше напоследък зле, туй може да го потвърди и уважаемата ми съпруга, дъщеричката му. Така ли е, Надя? Вървеше зле.

— И по-нататък? — прекъснах мълчанието, което някак си зловещо беше се възцарило в гостната. — Вие изтървахте ножа, шунката и виното?

— Майната им? Извинявайте! Извинявай, Надя. — Той ме изгледа с тежки и изпълнени с ненавист очи. — Ако вие продължите — рече той и поклати глава — с този нож, с тази кана вино и с тази шунка — и на вас ще кажа същото. Дявол да го вземе, не ви ли иде наум друго да питате, ами все за това?

— Да, да! — рекох. — Значи ги изтървахте. Кога? В секундата, когато влязохте, или...?

— В моя недоучен мозък — продължи Кодов, като отмина въпроса ми — представата за мозъчен удар винаги се е свързвала с представа за кръв. От устата и носа ли, от ушите ли, но непременно шурти кръв, разбирате ли? „Получил е удар!“ — рекох си и моментално коленичих до него, опитах се да вдигна главата му, изобщо — да го повдигна някак, да видя жив ли е... знам ли! Просто исках да разбера навярно каква е работата, да помогна? И тогава забелязах, че кръв тече не от устата му и не от носа му, а откъм гърба, изпод лявото му рамо? Работата светкавично ми стана ясна като две и две: някой го беше намущкал с нож!? Изтичах дотук и извиках от прага: „Професорът е убит!“? Чак по-късно видях, че целият съм се омацал с кръв.

Настъпи мълчание за известно време, после аз запитах д-р Беровски:

— Доктор Беровски — рекох, — вие къде точно бяхте, когато гражданинът Кодов извика от тоя праг: „Професорът е убит!“

— На половин стъпка от него — усмихна се тънко докторът. — Когато той застана на прага и произнесе ужасните си думи, аз бях по средата на коридора, между кухнята и гостната, така че можах добре да го чуя. Когато влязох в гостната, той все още стоеше на прага, не можеше да се помести от смущение.

— Така ли беше? — обърнах се аз към лаборанта Веселин Любенов.

— Ами... почти! — отговори уклончиво лаборантът.

— Обяснете! — рекох. — Защо „почти“?

— Доктор Беровски иска да каже, че е бил на една-две секунди разстояние от Красимир Кодов, когато Красимир Кодов е произнасял фразата си „Професорът е убит!“ И затова го е чул, защото, казва той, разстоянието между него и Кодов е било равно на някакви си една-две секунди. А според мен — в никакъв случай не твърдя, че съм точен, но така ми се струва — д-р Беровски влезе в гостната 7 до 8 секунди след като Кодов беше произнесъл вече своята фраза.

— Твоите секунди, момчето ми, са били доста дължки! — усмихна се полуснизходително, полупрезрително д-р Беровски.

— Вие искате да кажете, другарю Любенов, че д-р Беровски едва ли е могъл да чуе думите на гражданина Кодов? — рекох аз с възможно най-спокоен тон, макар че в мен бучеха тържествените химни на сто оркестъра от по сто души. — Помислете си — рекох, — това ваше уточнение съдържа едно много тежко подозрение по отношение на доктор Беровски!

— Какво подозрение? — изправи се от мястото си д-р Беровски. Лицето му се изопна и придоби един суров и зъл израз. — Какво подозрение могат да възбудят срещу мен необмислените приказки на това момче?

— Не закачай следователя, аз ще ти обясня! — стана на свой ред от мястото си окървавеният Красимир Кодов. — Ако ти, докторе, си дошъл 7 или 8 секунди след като аз съм съобщил новината на почитаемите гости, ти естествено не си могъл да чуеш от мен нито една думичка. Питанката е такава; като не си чул от мен печалната новина, КОЙ тогава ти е съобщил за убийството! И КАК си узнал изобщо, че моят тъст е убит?

— Ако ти си „откачил“ — каза Беровски, като седна отново в креслото си и сложи крак върху крак, — това не ме учудва ни най-малко, тъй като тази вечер ти си пийна достатъчно винце, за да съзнаваш какво дрънкотиш. Но ме учудва това момче — Любенов! На неговата възраст да нямаш чувство към секундите? И при това той е лаборант, моля ви се! Лаборантът трябва да има чувство дори към частите от секундата, камо ли към самата секунда като единица мярка

за измерване на бактериологичните процеси! — Той разпери ръце и по лицето му се изписа израз на безкрайно и на горчиво недоумение.

— Аз изказах само едно свое впечатление! — обади се Любенков. — И не разбирам защо д-р Беровски взима думите ми толкова надълбоко!

— Ха де! — каза с мрачна шеговитост Кодов.

— Вие какво мислите по въпроса? — обърнах се към д-р Буков. — Имате ли мнение за секундите?

— Смятам въпроса относно секундите за мъчно установим! — отвърна тихо д-р Буков. — А може би и за неустановим! — добави той, след като помълча.

Ликуващото бучене на стоте оркестъра в душата ми като че ли взе да позаглъхва. От сто състава бяха останали да свирят навярно само десетина. „Всяко начало е трудно — рекох си наум. — Но работите около Кодов и Беровски така взеха да се завъртат все пак, че ми понамирисва вече на хляб!“

— Благодаря! — кимнах на д-р Буков. — Вие имате право на мнение, разбира се. Но следствието ще реши кое е мъчно установимо и кое е изобщо установимо.

— О, да! — каза д-р Буков.

Надя Кодова-Астарджијева седеше в креслото си, облегната назад и със затворени очи. Какво ли мислеше тя за мъжа си? „Каквото и да мислиш за него, миличка, не бих желал да съм на твое място!“ — рекох си наум.

Изправих се от мястото си:

— Петнадесет минути почивка! — рекох. — Да изпушите по една цигара, да се поразтъпчете. След почивката ще си поговорим пак, но — поединично.

С Данчев излязохме навън да подишаме свеж въздух. По стъмнените фасади на околните сгради не светеше нито един прозорец. Улица „Чехов“ беше пуста и сякаш мъртва.

Сипеше се дребен сняг.

5.

— Другарко Кодова, освен баща ви, кой друг живееше в този дом?

— Баща ми живееше сам. Откакто се нанесохме с мъжа ми в собствено жилище, той остана в апартамента сам.

— Но нали казахте преди малко, че имате брат, който работи в Либия. Когато се завръща в София, не отсяда ли при баща си?

— Отсяда, но бих казала — формално. Повечето време от отпуската си прекарва? — Тя повдигна рамене.

— Да — рекох. — Баща ви е живял сам. Е, добре, но жилището, простете ме за израза — не прилича никак на ергенско, нали?

Личеше си, че тази тема не ѝ беше приятна, но понеже продължавах да я гледам въпросително, тя отговори на въпроса ми подчертано кратко и сухо:

— Баща ми си услови една жена за „икономка“ още в деня, когато ние се изнасяхме.

— Което означава, че той е познавал предварително тази жена?

— Баща ми беше вдовец от двадесет години!

— Имам предвид икономката — рекох.

— Тя е вдовица на един негов бивш колега от института.

— Значи е възрастна жена?

— Не бих казала. Дора е на моите години.

— Жилището е добре поддържано, но що се отнася до следи от женско присъствие — струва ми се, че такива следи не открих.

— Баща ми държеше много на репутацията си, затова не допускаше Дора да живее при него. — Изведнъж устните ѝ се изкривиха и тя каза злобно: — Моля ви да не ме разпитвате повече за тази жена и да не разговаряме повече на тази тема!

— Добре — рекох. — Няма да ви разпитвам повече за Дора. Но бих искал да зная има ли баща ви други наследници, които да предявят права върху този апартамент?

— Освен мен и брат ми?

— Освен вас и брат ви!

— Дора. Тя ще си направи устата.

— На какво основание? Нали не му е била „де юре“ съпруга?

— Но му е била „де факто“ и затова предполагам, дори съм сигурна, че татко и е приписал апартамента.

— А вилата в Бояна? Научих, че баща ви има вила на два етажа в Бояна. Да не би Дора да предяви права и върху нея?

— Не. По отношение на вилата Дора няма да предявява никакви права. Но с тази вила нещата са сложни. Най-напред татко искаше да прехвърли вилата само на мен, чрез фиктивна продажба, затова завеща на брат ми имота си на село — къща с два декара двор. После му дойде друг ум — реши да „продаде“ вилата на брат ми, а на мен и Краси да завещае имота си на село. Той очакваше брат ми тия дни и ако беше го дочакал — нямам представа каква наследница щях да бъда: на вилна къща или на селски имот!

Аз нарочно се усмигнах и попитах:

— Ако не е лична тайна, вие какво бихте предпочели?

— Дъщеря ми е анемична и аз бих предпочела тя да прекарва някой и друг месец по-далеч от София. Но мъжът ми не дава да се изговори за село. — Като спомена мъжа си, лицето ѝ отново сякаш потъмня. — Не знам! — Тя въздъхна и повдигна неопределено рамене.

А в моята душа ония сто оркестъра отново засвириха бравурен марш.

Помолих Надя Кодова-Астарджиева да напусне гостната и наредих да извикат мъжа ѝ, Красимир Кодов.

— Гражданино Кодов — рекох аз, — повторете ми отново какво носехте в ръцете си, когато излязохте от мазето?

— Колко пъти ще ви разправам едно и също! — рече възмутено Кодов и в очите му лумнаха зли пламъчета. — С дясната си ръка носех ножа и каната, а в лявата — паницата с шунката!

— Оставихте ли някъде ножа, каната и паницата, преди да влезете в хола?

— Че защо да ги оставям?

— Помислете си! — рекох.

— Какво има за мислене, дявол да го вземе! — избухна Кодов.

— Кодов — рекох му и повдигнах пръст, — сега ще заповядам да сложат в ръцете ви пълна кана, нож и паница с шунка и ще поискам да видя как ще си отворите външната врата, без да оставите тия неща на земята поне за един миг!

— Глупости! — каза Кодов. — Вратата беше отворена, аз я побутнах само с крак!

— Отворена казвате. Хм? Нима сте оставили вратата на апартамента отворена, когато сте тръгнали за мазето? Не ми се вярва, Кодов! Помислете!

Кодов помълча една минута, после рече:

— Какво ще му мисля! Друг човек в мое отсъствие нито е влизал, нито е излизал! Значи проклетата врата съм оставил отворена аз!

— Да речем! — рекох и помълчах на свой ред. — Бутнали сте с крак отворената врата, влезли сте вътре, видели сте трупа на професора и от изненада или уплаха — все едно — изтървали сте нещата си на пода. Добре! После сте коленичили до трупа и след като сте разбрали, че тъстът ви е бил намушкан с нож — хукнали сте за гостната, да съобщите там тази ужасна новина.

— Точно така! — рече Кодов.

— Ами вратата?

Той повдигна рамене.

Наредих да повикат д-р Беровски и Любенов.

— Вие първи сте видели убития. Беше ли вратата на хола отворена?

— Отворена беше! — отговори бързо д-р Беровски.

— Вие защо мълчите, другарю Любенов?

— Не съм сигурен дали беше отворена! — каза Любенов. — Просто не мога да си спомня. Но по ми се струва, че беше затворена!

— Отворена, затворена! Толкова ли е важно? — попита мрачно Кодов.

Не му отговорих. Запитах тримата:

— Вие видяхте ножа, който беше намерен до трупа на професора. Нали?

— Разбира се, че го видяхме! — отговори д-р Беровски.

— На професора ли принадлежеше този нож? Виждали ли бяхте този нож и друг път в кухнята на професора?

И тримата поклатиха отрицателно глави. Не бяха виждали по-рано този нож.

— Гражданино Кодов, вие откъде взехте този нож?

— Беше оставен на масата в кухнята. Оттам го взех!

Помълчах! После попитах д-р Беровски:

— Доктор Беровски — рекох. — Според аритметиката, която направих на минутите и на секундите, в момента на убийството вие сте били в кухнята. От кухнята до хола разстоянието не е кой знае колко голямо. Нима не чухте никакъв подозрителен шум в хола, нищо ли не ви впечатли?

— Нищо не ме впечатли и нищо не съм чул — повдигна рамене д-р Беровски. — В кухнята свиреше радиото.

Попитах Любенов:

— Свиреше ли по това време радиото?

— Свиреше! — отговори твърдо Любенов. — Когато изтичахме в хола с доктор Беровски, радиото продължаваше да свири.

Помолих Кодов и Любенов да излязат навън.

— Доктор Беровски — рекох, — вие сте отишли в кухнята преди да извикат професора по телефона. Спомняте ли си точното време, когато напуснахте гостната?

— Разбира се. Беше точно 11 часът без 3 минути. Една минута след като влязох в кухнята телефонът в хола иззвъня!

— Но нали в кухнята свиреше радиото! — погледнах го в очите и помълчах. — Как сте могли да чуете телефона? Вие не сте чули нищо, когато са убивали професора, не сте чули нищо, когато се е строполил на пода, а сте чули едно нищо и никакво позвъняване на телефона. Как ще обясните това?

Докторът повдигна рамене и се усмихна снизходително.

— Обяснението, любезни ми следователю, е много просто. В 11 часа без 2 минути по радиото звучеше адажиото на един концерт от Шуман. А сетне, след 11 ч., загърмя естрадна музика. Когато звучи миньорното адажио на едип Шуманов концерт, можеш отлично да чуеш позвъняването на телефона от хола. Но когато трещи и гърми естраден оркестър — десет души да се строполят на пода в хола, пак няма да чуеш нищо. Обзалагам се на хиляда срещу едно!

— Откъде предаваха тоя Шуманов концерт? — попитах.

— Не мога да ви кажа. Аз влязох в самия му финал.

— Добре — рекох. — А защо сте отишли в кухнята, по каква причина и какво сте правили там до 11 часа и 7–8 минути?

— Имам язва, отидох да взема лекарство. После поседях на миндера в килера, докато да утихнат болките ми. Няма нищо загадъчно

в това, нали?

— О, не! — рекох. — Не виждам нищо загадъчно, разбира се. Гостенина го заболява язвата, отива да пие лекарство в кухнята, а в това време домакинът пада на пода, промушен с нож. Да се търси връзка между тия събития е равносилно да се прави криминална литература. А аз не съм писател.

— И слава богу! — усмихна се д-р Беровски и ми подаде ръка. Да ме поздрави вероятно, че не съм писател.

Аз се закашлях и бръкнах за носната си кърпичка.

Погледнах към прозореца — стъклото беше засипано със сняг.

Ония оркестри още кънтяха в душата ми, но никаква мелодия не долавях, никакви бравурни маршове. Имаше само едно кънтене, но и това беше добре. В края на краищата не е задължително едни следовател да улови непременно бика за рогата още в първия момент на следствието, нали?

ΓΙΑΒΑ ΤΡΕΤΑ

РАЗКАЗ НА ДОКТОР АНАСТАСИ БУКОВ

1.

На 8 януари призори Красимир Кодов беше временно задържан в следствения отдел, а за д-р Петър Беровски подписахме декларация за неотклонение — Любенов и аз.

Следователят Ламби Канделаров, комуто беше възложено да води предварителното следствие по убийството на проф. Иван Астарджиев, нареди на инспектора Тодор Манчев да прегледа личните книжа на професора в канцеларията му при института по вирусологични проучвания, а на инспектора Милуш Данчев — да разпита икономката му Дора Басмаджиева и да проучи гражданското му състояние в районния съвет.

В апартамента на проф. Астарджиев останаха след нас следователят Ламби Канделаров, един сержант и един милиционер — за охрана на жилището, до издаване на разпореждане от съдебните и общинските органи.

Наближаваше 5 часът. Още не се развиделяваше, тихият снежец продължаваше да се стеле, трупаше калпачета върху уличните фенери. Утрото беше студено, свежо, по след безсънната нощ и прекараните ужасии просто мръзних, движех се по заснежените улици сгърбен, сякаш носех върху гърба си огромен товар.

Живеех в Лозенец, срещу боровата гора. Като отключих гарсоньерата си и влязох в малкото холче, изпитах чувството, че се напъхвам в чужда квартира. Неприятна тръпка, сякаш гол се допирах до сковано от студ желязо, разтърси раменете ми и един смътен, неясен страх се промъкна в сърцето ми, като да ме дебнеше наблизко някакво отвратително влечуго. Подобен страх изпитвах някога, когато минавах късно вечер, по месечина, покрай сипеите и чукарите на родопската местност Змеица. Все ми се струваше, че пред очите ми ще изпълзи — а-ха — огромен смок (като ламя), три метра дълъг и с топуз на опашката си — като боздуган. Обикновено нищо не се мяркаше, ако не

се смятат някои съселчета и лалугери, които притичваха през тясната пътечка, за да се шмугнат мигновено в най-близките храсталаци.

Иначе, като изключим неясния страх от влечугите, аз съм храбър човек. Когато например пресичах тази местност Змеица, хич и не щях да зная за свирепите вълци-единаци, за които се разправяше от незапомнени времена, че били превърнали тоя зловещ край в свое любимо свърталище. Вървах по безлюдната пътечка и си подсвирквах с все сила, свирех си с все сила каквото ми дохождаше наум, пет пари не давах за вълците, които ме дебнеха навярно на всяка стъпка. Аз чувствавах инстинктивно присъствието им наоколо, усещах горящите им очи върху гърба си, но си вървах по пътечката и още по-силно си свирках. Никакви вълци не ми идеха наум. Изобщо не мислех за вълци.

Аз и по характер не съм много чувствителен. Когато например момчиловската царица, кравата Рашка, се разболя, аз дадох разрешение да се заколи. И да не си мисли някой, че останах в Момчилово, та там да дочакам кончината ѝ, както би направил сигурно един по-сентиментален доктор ветеринар? О, не! Яхнах тутакси велосипеда си и презглава се втурнах за село Кестен, защото изведнъж си спомних, че там имам една много важна работа. Дори се отбих в кръчмата на село Кестен, която се намира в самото начало на селото. Изгълтах стоешком две юзчета плодова ракия, като че ли на моята Рашка ѝ предстоеше още дълъг живот, а не я очакваше острият касапски нож на момчиловския месар? Такъв човек съм аз, малко сухар, трагедиите минават покрай сърцето ми, но не го засягат особено.

Та нямаше причини да съм развълнуван чак толкова от среднощния касапльк на улица „Чехов“, макар да играех често шах с професора и да изпадах доброволно в „мат“ само за да възрадвам мъничко стария самотен вдовец. Той имаше надупчено от два инфаркта сърце и аз трябвате да бъда един човек-звяр, за да не изпадам доброволно в „мат“. Да, един ли достоен човек промушват с нож в тоя душевно неуравновесен свят, за да се вълнувам кой знае колко! Но аз лошо понасям открай време студа, когато не спя нощем както трябва, силният студ и безсънните часове ме по-замайват и затова когато влязох в гарсониерата си, която иначе е много уютна, стори ми се, че се пъхам в чужда квартира и че в тъмното ме дебне някакво неприятно влечуго. Просто физически съм така устроен, безсънието и студът

омаломощават нервите ми, а не защото съм емоционален човек. Какви емоции у един ветеринарен доктор, моля ви се! Никакъв страх нямаше да изпитам, ако бях се наспал добре и навън грееше топло слънчице, а не валеше такъв ужасен сняг.

Тъй или иначе аз захвърлих шапката си на един стол, отпуснах се на друг стол, без да свалям палтото си, изпънах крака и затворих очи. И сто професорът, такъв какъвто го видях одева — сгърчен на пода върху дясното си рамо, с ококорени очи и разтворени уста, по жилетка и в локва кръв, — такъв се появи в същия този миг отпреде ми. Аз се намръщих, защото нямам вкус към подобни „натюрморти“, винаги съм предпочитал изображение с две ябълки, да речем, макар и с остър нож до тях; или с някакви други плодове. Или в краен случай изображения с един-два чифта застреляни фазани или диви патици, или какъвто щете друг пернат дивеч, с неизбежната бутилка вино и с още по-неизбежната недопита чашка! Но труп на човек, намушкан с нож, със застинал ужас в изцъклените си очи, с отворени от замрял вик уста — при вида на такъв „натюрморт“, макар и да съм хладнокръвен човек, аз скачам, размахвам ръце и тичам към чешмата, за да наплискам лицето си със студена вода. Не, нищо особено не изпитвам, а просто така — въпрос на вкус. Въпреки че като ветеринарен доктор аз съм виждал и много по-неприятни неща.

Наплисках лицето си със студена вода и като следствие на тази ми необмислена постъпка започна силно да ме втриса. Зъзних и в ушите ми забучаха виелици. Бях забравил да включа електрическия котлон! Човек винаги заплаща скъпо своята разсеяност. А гарсоньерите обикновено са студени, ледени бих казал, когато не са включени в мрежата на ТЕЦ-а, каквато беше моята. И човек не бива в такава ледена гарсоньера да се плиска рано сутрин с вода, преди да си е осигурил — от котлон или от друг електрически уред — попе малко живителна топлинка.

Тогава в главата ми дойде разумната мисъл да ида при моя добър приятел Авакум Захов. Той имаше камина в стаята си и зиме поддържаше в нея хубав огън.

2.

Аз ходех на гости при професора, защото работехме с него в един институт, в една лаборатория, сближаваха ни общи професионални задачи. А се случваше да дохожда понякога и дъщеря му, Надя, и нейните очи много напомняха очите на моята Христина — игриви, хитри и лукави едновременно. Разбира се, аз помнех моята Христина отпреди петнайсетина-шестнайсет години, но Надя беше младолика, спомняше ми това-онова, пък нали и аз не бях вече момче на 30 години! Та ходех при професора, защото ни сближаваха общи професионални задачи, сетне — той искаше да играе с мене на шах, а аз изпитвах към шаха симпатии, каквито бяха неговите. Поради споменатите причини присъствието ми в професорския дом беше обяснимо, но защо Авакум ходеше там — това обстоятелство дълго време оставаше за мен забулено в тайна.

Когато се случехме двамата с Авакум при професора, а Надя не беше там — аз отстъпвах тактично първата цигулка на моя приятел, тоест неусетно се измъквах от разговора, казвах по нещо само когато единият или другият пряко ми задаваха въпроси. Но понеже и двамата не се пресилваха в това отношение, понякога дори ме забравяха напълно, аз се вслушвах внимателно в думите им и като прилежна машина-компютър отнасях всяка тяхна мисъл към съответните им досиета-характеристики. Така разбрах постепенно какво теглеше Авакум към професора и неговия дом.

Повечето възрастни хора, които прекарват частния си живот предимно в усамотение, обичат да разказват с охота биографиите си и по-интересните си спомени всеки път, щом случаят ги събере с любопитни и внимателни събеседници. Това общо правило важеше с пълна сила и за моя професор. Но аз не бих казал в никакъв случай, че Авакум слушаше моя професор с еднакво внимание и че той проявяваше еднакъв интерес към неговите разкази. О, не! Когато професорът се увличаше например да разправя къде живял в Париж, когато специализирал микробиология в Пастъоровия институт, и какви малки истории имал с голямата дъщеря на хазайката си, и в кой ресторант близо до градината Люксембург ял веднъж миди в сос,

подправен със сок от лимони и смокини, и прочие събития от тоя род — Авакум явно скучаеше, пуфкаше клъбца дим от лулата си и гледаше през тях кой знае в какви свои си мисли и неща. Даваше си вид, че слуша, но аз можех да заложа старата и благородна чест на кравата Рашка срещу шумните слави на всичките съвременни високодобивни крави, че той не чуваше нито дума от прочувствените разкази на професора, а си мислеше навярно за загадъчната писменост на траките или на етруските. Последното представление на „Лешникотрошачката“ от Чайковски или за еди-кой си новоизлязъл сборник с алгебрични задачи. Кой знае за какво си мислеше Авакум, когато професорът му разказваше за голямата дъщеря на парижките си хазаи или за мидите в смокинов сок и градината Люксембург.

Съвсем друг интерес проявяваше Авакум към професорските жития-бития, когато той отваряше дума за историята си с момичето Виолета от село Дивдядово, Шуменско. О, свещена простота, богиньо на богините, когато твоят дух се възцаряваше в дома на проф. Астарджиев, тоя прочут микробиолог, Авакум се превръщаше на слух, а стените на гостната му стая неусетно изчезваха, за да се възправят насреща ни заоблените хълмове над Дивдядово и да се разлее пред очите ни китната долина на Тича, златна с пшеници и свилена с кукуруз, богата с исторически предания, в чиято мараня конски опашки се развяваха като свещени хоругви. Наистина Авакум се превръщаше на слух, когато професорът отваряше дума за дивдядовските си времена.

Но ако някой си мисли, че Авакум разпитваше професора за исторически събития, станали по дивдядовската земя през Аспарухово или Омуртагово време, той дълбоко се лъже. Нито професорът напираше да разказва подобни неща, нито Авакум гореше от желание да обогатява историческите си познания чрез професорските приказки. Той беше толкова „врял и кипял“ в старата история, че дори един професор-специалист надали можеше да му каже и посочи нещо ново или непознато. Затова аз си задавах често въпроса: Какво свързва всъщност Авакум с проф. Астарджиев? Защо той ходи и се застоява в неговия дом?

Професор Астарджиев бил някога си, в най-младите си години учител в шуменската гимназия. Там той се запознал с момичето Виолета от близкото до Преслав село Мостич. Виолета като свършила

гимназия, още същата година била назначена за волнонаемна учителка в първоначалното училище на село Дивдядово. Така в триъгълника Мостич-Дивдядово-Шумен се зародила и пламнала една голяма любов. В ония години на китари, мечти и нелегална дейност се случвали такива неща — да пламне и да се разгори една романтична любов. Аз другарувах отдавна с Авакум, от момчиловските времена още, и знаех, че по отношение на жените, романтиката и нежните чувства сърцето на тоя човек изглеждаше недостъпно. На Балабаница, тази момчиловска Фрина — обърна гръб, на две от любовниците си позволи да глътнат цианови съединения, защото бяха замесени в шпионски афери (любейки се с тях, той ги разкри), с балерината от операта „Спящата красавица“ поддържаше бог знае какво приятелство, да не говорим за вулгарните му връзки със сервитьорката от оня бар на ул. „Искър“ — каква романтика имаше, моля ви се, в тия отношения, където „кинжалът и отровата“ и букетчето с теменуги му бяха еднакво необходими като подръчни средства! Беше ли податлив на искрени и спонтанни чувства и доколко? В своите бележки за него аз съм описвал любовните му връзки в тяхната външна изява, както се казва — бог ме беше пазил от опити да вниквам по-надълбоко. Само един най-опитен „спелеолог“ можеше да надникне донякъде в душевните дълбини на тоя човек, а в тази област аз бях и сега съм най-обикновен дилетант. Но все пак, мисля си, от гледна точка на външна видимост сърцето му беше недостъпно за така наречената „романтична“ любов.

Затова се чудех на жадното любопитство, с което той слушаше разказите на Астарджиев за любовта му с момичето Виолета. Как привечер се разхождали по мекия път, който води за Мостич, когато слънцето залязвало зад преславската планина и полегатите му лъчи правели пшениците — леко разлюлени от източния ветрец — да изглеждат като развълнувано бакърено-златисто море; как се спирали под някоя дива ябълка, прегръщали се, а наоколо въздухът ухаел от смесени миризми на бъз и лайкучка, на мащерка и пелин; и как щурците започвали тъкмо от тоя час нататък една безконечна свирня, която завършвали чак призори, когато вятърът от изток утихвал, за да задуха вятърът, от изток утихвал, за да задуха вятърът, който се търкалял откъм Преславския балкан.

— Нима някоя нощ прекарахте под дивата ябълка? — запита веднъж Авакум.

— Защо? — сепна се професорът и учудено го изгледа.

— Вие така хубаво разказвате за утрините край това село Мостич! — каза Авакум. — Аз съм ходил на разкопки из тоя край и си спомням много добре, че рано сутрин вятърът се обръщаше и започваше да духа точно откъм Преславската планина. Обръщането на вятъра се извършваше обикновено към 5 часа и по посока, обратна на часовниковата стрелка. Впечатленията ви са прецизни и аз затова ви питам да не сте спали с онова момиче на открито, под дивата ябълка.

— Какво говорите! — разперваше дългите си ръце професорът: — Тази възможност — да спим на открито под дивата ябълка, въобще не ни е дохождала наум! Тогава имаше друг морал, скъпи приятелю, за нас любовта беше свято нещо, а не спорт! А за впечатленията си от тия ранни утрини аз ще ви кажа. Ставах призори, яхвах пежото и зацепвах по пътя за село Мостич. Понякога сварвах Виолета да ме чака — вече под дивата ябълка, а друг път аз я чаках, както се случеше!

— Разбирам ви! — каза Авакум. — По онова време пътят не беше асфалтиран, имаше изровени места и когато човек пътуваше по него с колело, не можеше винаги да измерва времето си с точност до минута! Затова човек или дохождаше на определено място със закъснение, или отиваше по-рано!

— Хм, работата не беше до пътя! — усмихна се с добродушна снизходителност професорът. — Моето пежо беше всъдеходно, а тя имаше крачка на козле! И двамата можехме да хвърчим по въздуха, ако се наложеше. Ами нямахме търпение, скъпи приятелю, бързахме да се видим, горяхме от нетърпение да се срещнем. За всеки от двамата ни нощта беше една вечност. Зърнехме ли да се развиделява, хуквахме насреща си! Не гледахме часовниците, а слушахме сърцата си. Затова се случваше някои да изпревари другия и да пристигне по-рано под дивата ябълка.

— Разбирам ви! — кимна повторно Авакум. — Между часовници от една марка и от един модел може да се прояви предварение или закъснение, изразени в плюс или минус, та какво остава до сърцата на хората! — Топ се засмя. — При сърцата на хората се случва предваренията и закъсненията — плюсовете и минусите за време — да се измерват не със секунди и минути — не с часове дори!, — а с цели епохи. Не мислите ли?

— Е, вие отивате много надалеч, приятелю! Ние с Виолета бяхме рожби на една епоха, тоест гледахме на света и на живота с един очи.

— Чудесно! — каза замислено Авакум.

— Хубави години бяха! — въздъхна професорът.

Разговори в тоя дух се водеха почти всеки път, когато Авакум дохождаше на гости при професора. Темата „Виолета“ не беше безкрайна, разбира се, тя се изчерпи за няколко месеца, нейното времетраене не беше се изразило в дълъг низ от години и в самия живот. Виолета не могла да дочака тържествения час, когато съпругът ѝ бил увенчан с професорска титла — починала, преди да го види дори доцент. Тъй че колкото Павел и Виргиния и Херман и Доротей да съдържаше историята на тяхната служба, тя можеше да подхранва разговорите между двамата приятели най-много за няколко месеца, а после да секне като пресъхнало изворче. Така се и случи, но ето че скоро около изворчето започнаха да никнат като гъби нови теми.

Веднъж се отвори дума за стария път до Мостич, друг ден — за някогашните велосипеди пежо. Каква стомана, какви гуми! Оня ветеран още вършел работа. Професорът го подарил на пощаджията, а той, като отишъл в пенсия — предал го на сина си. Внучето на пощаджията още търкаляло това безсмъртно пежо по улиците на още по-безсмъртното село Мостич.

— Тайната на това велосипедно дълговечие се крие в качеството на стоманата! — каза веднъж Авакум.

Професорът се позамисли и рече:

— Стоманата — да, но и направата, направата! Преди войната хората правеха всичко от добър материал, това е вярно, по и много се старяха в направата! Оня мой велосипед например?

Той въздъхна и се умълча.

Струва ми се, че Авакум обикна професора заради тия му въздишки и заради умълчаванията му, изпълнени навярно с кой знае какви грижи и мисли.

Тоя навик — леко да въздиша и навремени да се умълчава — имаше и самият Авакум.

3.

Авакум ме посрещна по обичайния си халат, но под него беше облечен с дрехи за улицата; или се готвеше да излиза, или току-що беше се завърнал отнякъде.

— От нощни „похождения“ ли се връщаш или възнамеряваш да правиш ранни „визити“? — попитах го уж на шега, докато се събличах в антрето.

— И този път не успя да улучиш! — сви саркастично вежди Авакум. — Кога най-после ще се научиш да гледаш? Ако се завръщаш от нощни „похождения“, щях да съм небръснат, клепките ми щяха да са като полупритворени кепенци, а зениците на очите ми — достатъчно помътнели. Вгледай се в мен, както подобава на един внимателен човек, и ще разбереш!

— Повикали са те спешно някъде, готвиш се да излизаш! — рекох.

— Отново двойка! — поклати глава Авакум. — Ако са ме повикали спешно — щях ли да съм по пантофи? Щях ли да пълня и паля най-голямата си лула? А?

Той отвори вратата и ме въведе в салона.

В камината гореше чудесен огън. Въздухът ухаеше тънко на пламтящи букови цепеници и още по-тънко ухаеше на коняк „Преслав“ — пет звезди. Свикнал бях да разпознавам аромата му, Авакум го предпочиташе и пред френския „Арманяк“, и пред гръцкия „Метакса“. Той винаги имаше в бюфета си бутилки „Арманяк“ и „Метакса“, но обикновено предпочиташе да пълни чашката си с преславския коняк. Не зная дали чуждите коняци отстъпваха на нашия по вкусови качества, а задето Авакум посягаше по-често към преславския — причините бяха, струва ми се, от сантиментално естество. „Преслав“ — пет звезди му напомняше археологически проучвания и разузнавачески приключения от скъпи на сърцето му младежки времена — доколкото можех да съдя от лаконични негови изказвания и намеци. Досещах се за чувствата му. Аз например колчем бивах в Момчилово, винаги отсядах да обядвам в занемарената и овехтяла механа на бай Гроздан. През две улици се кипреше новият модерен

ресторант на „Балкантурист“, но аз предпочитах сдалата се вече на времето бай Грозданова кръчма. Тя ми напомняше минали времена, когато чародейката на Момчилово, Балабаница, пи взимаше ума.

Огънят в камината буйно пламтеше, а срещу камината беше разположено любимото кресло на Авакум — масивно, виенски стил от края на века, на колелца, тапицирано с вече доста протрито от употреба кадифе, виненочервено на цвят. Върху кръгла масичка със същия цвят, навярно от махагон, с плот и крака — масивнички за размера ѝ (впрочем масивни и тежки бяха всички дървени мебели в къщата на Авакум) — върху познатата ми кръгла масичка димеше, поставено на гледжосана чинийка, голямо джезве току-що кипнало кафе.

Примъкнах една табуретка, седнах срещу камината и протегнах ръце да се огрея, а Авакум донесе и за мен филджан и чашка за коняка и любезно ме покани да се разположа срещу масичката.

— Ти не успя да отгатнеш по вида ми дали съм излизал от къщи, или съм се върнал отнякъде — започна той, като ми наливаше кафе и пълнеше чашката ми с коняк, — аз пък ще направя опит да разкажа какво се е случило с тебе — той погледна часовника си — между 5 и 6 ч. тази сутрин. Съгласен ли си?

Познавах отдавна страстта му да решава задачи от този род. Има мнозина читатели, чието хоби е да решават кръстословиците, отпечатани на последните една-две страници на вестниците и списанията. Любимо развлечение пък на Авакум беше да разчита последните един-два часа от всекидневието на неговите приятели или неприятели — едно случайно посещение например като моето или момент от започнато вече предварително следствие.

— Моля ти се! — кимнах му, макар че тази сутрин няхах настроение за подобни игри.

Като изпусна няколко кльбца дим от лулата си, Авакум рече:

— Към 5 ч. без четвърт ти си излязъл от дома на професор Астарджиев и си тръгнал пеш за дома си. Разстоянието не е голямо.

— Откъде знаеш, че съм бил в дома на професор Астарджиев? — сепнах се аз и усетих как една тръпка или нещо подобно на тръпка сгърчва едновременно и сърцето, и душата ми.

— После ще ти обясня — каза Авакум. — И така, ти си излязъл в 5 ч. без четвърт. Толкоз си бил НЕ НА СЕБЕ СИ, че просто не си

забелязал как ходиш — тичал ли си като подгонен или си се влачил като пребит. Всъщност в някои участъци от пътя ти си тичал, а в други си кретал. Ритъмът на ходенето ти е бил в пълен синхрон с душевното ти състояние. Но, едно на друго, ти си взел пътя от Астарджиев до дома си за около 15–20 минути. Влязъл си в твоето холче съсипан, захвърлил си шапката си върху стола, който е от дясната страна на масичката със списанията, сгушил си се в палтото си и така си стоял, вцепенен от студ и мъчителни преживявания, около пет минути. После, пришпорен от великия си инстинкт за самосъхранение, скочил си на крака, взел си шапката си и си хукнал час по-скоро да дойдеш при мен. Но от вълнение и бързане вместо да вземеш шапката си от стола, ти си грабнал шапката, дето е върху закачалката. В тоя час върху закачалката се е намирала твоята сиво-бяла лятна шапка. Поради тази малка грешка, любезни, ти пристигна при мен по зимен балтон и с лятна шапка, лицето ти има още сиво-синкав цвят, а в очите ти още се чете ужас. Искаш ли да се видиш на огледалото?

— О, не! — казах тъжно аз.

Помълчахме.

Той наля в чашката ми коняк, наля и в своята, изправи се и отсипа няколко капки на пода.

— Вечна му памет на професора! — каза той. — Лека му пръст.

Краката ми трепереха, коленете ми бяха като размекнати. Изморил се бях от бързане, пък и улиците бяха хлъзгави! Но се изправих по мъжки и с разтреперана ръка също отлях на пода няколко капки.

— Мир на праха му! — промълвих аз, удивен и смутен. После попитах Авакум: — Надя ли те уведоми по телефона за събитията, които се случиха през нощта?

В трапчинките около устата на Авакум се мярна едва забележима добродушно-иронична усмивка.

— За мен, драги мой, дъщерята на професора не е просто Надя, а Надя Кодова. Хората около професора са ми чужди, включително дъщеря му, и ти знаещ добре, че аз поддържам с тях само формално познанство. Аз съм последният човек, на когото Надя Кодова-Астарджиева би се обадила за каквото и да било. Дори за смъртта на баща си.

— Но все някой ти е разказал за събитията! — настоях. Бях още развълнуван и в гласа ми прозвучаха нервни нотки.

Авакум ми доля коняк, изпуфка няколко кльбца дим, като гледаше вторачено в огъня, сетне отиде до широкия портал, който гледаше към терасата на къщата, и разтвори завесите. Беше настъпило бледосинкаво утро. Продължаваше да се стеле сняг.

— Преди няколко години ме посъветваха да се запозная с професора — каза Авакум, като отново седна в креслото си. — Нямахме никакво подозрение срещу него, напротив, славеше се с име на много честен и лоялен учен. Но беше виден микробиолог, работеше в секретна лаборатория, боравеше с отрови, накратко — можеше да стане примамка на чуждо „внимание“. Затова ме посъветваха да се запозная с милостта му, което на служебен език означава, че съм натоварен да подуша „вълка“, ако „вълк“ изобщо се появеше около него.

— Ето значи какъв приятел си бил на професора! — рекох аз.

Авакум не обърна внимание на бележката ми, а продължи:

— Но през тия години никакъв „вълк“ не се появи около професора, а се случи така, че аз се сприятелих с него. За покушението научих снощи. Обадиха ми се хора от моя отдел, които поддържат връзка с управлението на милицията.

— Значи бил си навреме уведомен? И защо не дойде веднага?

— Защото, драги, това е случай на криминалната милиция. Убият ли човек — криминалната милиция започва разследване. Случва се да се води и паралелно разследване, разбира се, стига на „съответното“ място да решат, че е необходимо и че си струва. Аз бих проявил интерес към случая, но за тия неща мислят други, аз само изпълнявам.

— Възможно ли е да е убит от чужди агенти? — попитах.

Авакум не ми отговори, но се усмихна пренебрежително и повдигна рамене.

— Тогава? Кой може да има полза от смъртта на професора? Или чии интереси професорът е застрашил, та са решили да го премахнат? Да не би пък да е станал „персона нон грата“ за чужди фирми, производителки на серуми?

— Ти да не си чел наскоро някое романче от „черната серия“?

— Все пак — рекох — ти имаш нещо предвид, нали?

Една замислена усмивка премина през устните на Авакум, но очите му продължаваха да гледат студено.

— Нямах ли нещо предвид? — повторих въпроса си.

— Имам! — той разпери леко ръце. — „Човек — това звучи гордо, но от човек може всичко да се очаква.“ Такъв е моят девиз, него имам винаги предвид.

Навън, зад стъклата на портала, синкавото утро беше се поизбелило вече. Продължаваше кротко да се сипе сняг.

РАЗКАЗ НА СЛЕДОВАТЕЛЯ ОТ МИЛИЦИЯТА МАЙОР ЛАМБИ КАНДЕЛАРОВ

1.

Когато си отиде последният от Астарджиевите гости, ветеринарният доктор Анастаси Буков (тоя човек ми се видя доста опечален, за разлика от другите), аз свиках в гостната малко съвещание, за да обобщим постигнатите дотук резултати от нашето предварително следствие. Освен двамата инспектори Данчев и Малчев, поканих и сержантите Наум и Рашко, та още докато бяха в подстъпите на голямата криминалистика, да гледат как по-горното началство работи и се учат на майсторлък. Рашко беше приказлив и отговорен човек, добродушен по нрав, а Наум ходеше като че ли все нахокан от някого и имаше вид на човек, комуто предстои да си вади кътен зъб. За да има вид на строг човек, Рашко носеше късо подстригани под носа си мустачки, а Наум, обратно, за да изглежда на човек с широко сърце и склонен към философски размишления, носеше тънки мустачки, извити подковообразно около издадената му напред четвъртита брадичка. Някой някога си му беше показал картинка на старовремски арабски халиф и, който знае защо, той беше възприел тази картинка като образец на „голям“ човек, комуто си струва да подражава.

Понеже отворих дума за сержантите, толкова повече следва да кажа две приказки и за моите двама лейтенанти. Манчев беше човек на „опита“, а Данчев — на „размишлението“, тоест на „мисълта“. Манчев беше женен, обичаше да се показва с жена си на публични места, имаше слабост към хубавото ядене, дългите вратовръзки и излъсканите до блясък обувки. Данчев беше ерген, отнасяше се скептично към семейния живот, рядко слагаше вратовръзка, беше скъперник, обичаше да пие бира, но на чужда сметка.

И така, налагаше се да направим обобщение на извършената дотук оперативна работа. Трябва да си призная, че изминалите часове

не бяха си отишли, без да ни ударят печата си. От гледище на кондиция не се чувствувах цар, откакто бях започнал следствието, бях изпушил почти едно пакетче цигари, в устата ми горчеше, сърбяха ме очите. Търках пустите си зъркели с opakото на дланта, както правят децата, когато ги налегне сън. Но не ми се спеше, ако се опънех на канапето, щях да се въртя насам и натам като някакъв жалък неврастеник, само една умора дете беше ме натиснала. И както палех последната си цигара, мина ми през ум, че за пръв път усещам някак си предметно умората — като че ли носех на главата си шапка от олово, но невидима за когото и да било, дори и за милостта ми. „Умора ли?“ — сепнах се аз, вглеждайки се скъпернически в цигарата, която димеше разточително между пръстите ми. „Моля, моля! Вие за какъв ме смятате? Като не съм от ПРОФЕСИЯТА, а ида от преподавателската КАТЕДРА, мириша на мляко, така ли?“ Всмукнах дълбоко от цигарата и си рекох: „Е, добре, мислете каквото си щете! По дяволите! Вие скоро ще видите с кого си имате работа, о, много скоро!“

Като направих усилие да килна по-назад оловената си капела и да изляза решително пред мъглата, която все повече се стелеше наоколо ми, рекох:

— Внимавайте, защото в случая е убит не кой да е, когото познават само един файтон хора и на чието място кадровикът може да тури всекиго! Съвсем не! Премахнат е насилствено един голям учен. И затова, както се казва, опичайте си акъла и внимавайте в картинката. Така? Вчера беше Ивановден, нали? Е, добре, професор Иван Астарджиев, макар че е биолог и началник на изследователска лаборатория при Института за вирусологични проучвания, решил да си отпразнува именния ден като хората. Бидейки вдовец и живеейки самотно, той взел мерки да събере в къщата си една приятна компания от близки хора. Ето защо поканил на вечеря дъщеря си Надя и зет си Красимир Кодов. Сина си Радой не можел да покани, защото същият живее понастоящем в Либия, където работи като инженер-нефтодобивник. Затова пък направил чест на първия си помощник доктор Петър Беровски, на сътрудника си доктор Анастаси Буков и на лаборанта си Веселин Любенов, кандидат на науките. Една компания, както се казва, „от лъв нагоре“, тоест все видни хора.

Сега ще си позволя да кажа по една встъпителна приказка за всеки от поканените. Надя, дъщерята из професора, е на 36 години и

работи като управителка на фирмения магазин „Норка“ за готови кожени облекла. Тя има висше търговско образование. Мъжът и Красимир Кодов е на 40 години, работи като административен директор на новотел „Париж“, завършил е шуменския институт. Доктор Петър Беровски, 50-годишен, помощник на професора, автор на една книжка по въпроси на микробиологията, разведен, без деца. Бившата му жена е докторка, началник на отделение при болницата на Медицинската академия. Анастаси Буков — ветеринарен доктор, специализирал микробиология, от три години работи в института. Веселин Любенов — от две години е на служба лаборант в института, кандидат на науките и отговорник на противопожарната охрана, 30-годишен, неженен.

И така, снощната празнична вечер се състояла в трапезарията. Посудата, както навярно сте забелязали, още не е прибрана. Към десет и четвърт гостите се преместили тук, в салона, пили са кафе, ето — филджаните още стоят на масата. Предполагам, че към 11 часа без четвърт на Красимир Кодов се е припило още вино; по това време повечето директори и управители на грандохотели от клас „лукс“ и „суперлукс“ имат обичай да пият — кой вино, кой уиски, според случая и според настроението.

Трябва да ви кажа, че аз черпя поуки за своята работа не само непосредствено от живота, от опита, от практиката, но и от книгите, от документите. Някои мои колеги се отнасят към мен с недоверие поради обстоятелството, че аз съм изучавал криминалистиката по книги, а не от практиката на живота. Те имат много здраве!

Аз съм чел съдебни дела, другари, където са събрани документи по следствия срещу директори и управители на хотели от висша категория. И знаете ли какво открих? Открих, че към 11 ч. директорите обикновено ги хваща скуката и те изпитват необходимост малко да се повеселят. Едни се развличат с най-доброто от подведомствения им женски персонал, а други — като си пийват отлежало вино в компания с приятели. Тия, последните, често съчетават развлечението от виното с развлечението от покера или от заровете. Тоест комбинират пиенето с комарджийството. Трябва да знаете, че, всеки се забавлява и развлича според характера си и според това, разбира се, което на по-изискан език се нарича „култура“.

Така че делата и документите показват какво? Показват, че повечето директори на хотели от клас „люкс“ и „суперлюкс“ изпитват към 11 ч. вечерта непреодолимо или мъчно преодолимо желание да се забавляват — било с жени, било с вино или комар.

Това обобщение, приложено към нашата празнична вечеря, може отлично да хвърли светлина върху поведението на СВИДЕТЕЛЯ №1 на покушението срещу професора. Кой е свидетел № 1? Свидетел № 1 е Красимир Кодов, административен директор на новотел „Париж“ и СЪЩЕВРЕМЕННО съпруг на другарката Надя, дъщеря на убития.

Какво прави Красимир Кодов към 11 ч. вечерта? Това, което прави обикновено в своя хотел: нека да пие. Нали казват, че навичките са втората природа на човека? Ето че втората природа на Красимир Кодов иска вино. Другите гости пият кафе, а той иска да пие вино! Но наличното се е свършило, затова професорът казва приблизително: „Зетко, вземи каната и ножа и слез в мазето да наточиш вино и да отрежеш едно парче от свинския бут, за да има с какво да си замезваш!“

В 11 ч. без 10 минути Красимир Кодов слиза в мазето.

В 11 ч. без 3 минути доктор Беровски напуска гостната и отива в кухнята.

В 11 ч. без 2 минути телефонът звъни в антрето.

В 11 ч. без 2 минути професор Астарджиев напуска гостната и отива в антрето да говори по телефона.

Между 11 ч. без 2 минути и 11 ч. и 2 минути професорът е промушен с нож откъм гърба.

Ако експертизата от следите покаже, че външно лице не се е докосвало до ВЪНШНИТЕ дръжки на ВЪНШНИТЕ врати — ТРЯБВА да се предположи, че убиецът на професора е НЯКОЙ от неговите ГОСТИ. Някой от гостите е убил професора и след като го е убил, не е излизал навън.

Според изражението, изписано по лицата на слушателите си, аз схващам, че моят АНАЛИЗ им е направил страшно впечатление. Казано между нас, аз самият бях много развълнуван и трогнат не на шега от самия себе си, тоест от своите способности да извличам от предлаганите ситуации и от конкретната обстановка данните за съставянето на една сериозна хипотеза. „Ето какво значи, дявол да го

вземе — рекох си наум, — да владееш теоретическите тънкости на следователския анализ!“

— Извинявайте, ама аз още щом влязох тука и огледах приятелчетата, веднага си рекох: Тази работа е само ВЪТРЕШНА! — усмихна се лейтенант Манчев.

Тези думи миришеха на самохвалство и не ми харесаха. Влязъл и веднага разбрал, хайде де! Аз, дете през цялото време дълбаех като със свредел в мозъка си, с мъка стигнах до една горе-долу прилична хипотеза, а той — веднага разбрал!

Той извади пакетче цигари да запуши и аз — макар да не бях харесал думите му, никак не обичам прекалено самоуверените хора и самохвалците — протегнах ръка да си взема от неговите, моите две последни бях изпушил, докато излагах хипотезата си.

Лейтенант Данчев се извърна към колегата си:

— Да си съставиш мнение понякога не е трудно, но трудно е да докажеш правотата му, да го защитиш! И после — ти казваш „тази работа е само вътрешна“. Е, хубаво, но КОЙ от вътрешните е извършил убийството?

— Другари — рекох, — аз не съм довършил още изложението си. Като го довърша, тогава ще ви дам думата, за да изкажете забележките си.

— Да, разбира се! — разпери ръце Манчев. — Аз съм сигурен, другарю майор, че вие сте стигнали вече и до самия убиец, макар и по чисто теоретически път!

Занасяше ли ме или говореше сериозно, или просто ми се подмазваше — един бог знае, не ги познавах още тия „понтерчета“ достатъчно добре.

— Преди да тръгнем по следите на убиеца — рекох, — трябва да направим една предварителна реставрация, тоест да си изясним как е извършено самото убийство. Според както видяхме с очите си и според компетентния медицински оглед, професорът е ударен ОТДИРЕ, откъм ГЪРБА. Резултатите от аутопсията ще доизяснят максимално картината, но предварително е ясно като две и две, че НАЙ-УДОБНО е такъв удар да се нанесе от човек, който влиза в антрето през външната врата. Телефонът е така поставен, че човек, който говори по него, не може да види ВЛИЗАЩИЯ, освен ако не се извърне нарочно по посока на влизания. Ако професорът не е очаквал никого, той е щял да се

извърне по посока на влизания и това е много естествено. Но ние знаем, че той е очаквал някого. Кого е очаквал професора, за да не прояви изненада и за да не се извърне? Очаквал е зет си, много просто! И затова не се е извърнал, и затова не е видял зет си — как се приближава с вдигнат за удар нож!

— Точно така! — обади се с тържествуващи нотки в гласа си лейтенант Манчев. — Аз нали ви казвах?

Това „аз нали ви казвах“ съвсем не ми хареса. Като че ли излагах хипотеза на Манчев, а не разкривах своя.

— Е, Манчев! — рекох. — Вие не бързайте да се ХВАЩАТЕ веднага за думите ми. Аз още не съм свършил! Аз имам и ДРУГА хипотеза!

— Предварително съм сигурен, другарю майор, че и моята ДРУГА хипотеза непременно ще се схожда с вашата! — рече той.

Дадох си вид, че не съм обърнал внимание на думите му и продължих:

— Но говорещият по телефона, както сте забелязали, освен дето е обърнат с гръб към входната врата, е обърнат под ъгъл от 45 градуса към коридора, тоест дясното му рамо е обърнато по диагонала, който води точно към вратата на кухнята.

— Точно тъй! — каза Манчев.

— Е, и какво? — изгледах го аз свирепо.

— Нищо, извинявайте! — каза Манчев. — Мислех си нещо.

— Препоръчвам ви, когато говоря, да слушате мен, а сетне да мислите! — срязах го аз.

— Ама разбира се! — усмихна ми се Манчев съвсем не по уставному. — Аз слушам първо вас, а след това си казвам: „Ето че майорът мисли точно като мен!“

Дявол да го вземе! Прокашлях се и продължих:

— Доктор Беровски заяви в показанията си, че е бил в кухнята, когато телефонът в антрето е звънял. Той заяви, че е чул позвъняването на телефона. А телефонът е позвънял в 11 часа без 2 минути. Внимание! Доктор Беровски заяви в показанията си, че се е завърнал в гостната, тоест че е бил на прага на гостната в 11 часа и 3 минути и 3 секунди, в момента, когато Красимир Кодов е съобщавал на присъстващите за убийството на професора. Веселин Любенов оспорва в това показание секундите, които сочи Беровски. Според

Любенов Беровски е застанал на прага на гостната 5–6 секунди покъсно. А това означава на практика, че Беровски е знаел вече за убийството и че когато е проявил изненадата си — той чисто и просто се е ПРЕСТРУВАЛ. Ако анализираме изречението „какво е знаел Беровски“, ще получим два отговора. Според първия отговор Беровски ще да е убиецът на професора. Между 11 ч. без 2 минути и 11 ч. и една-две минути той ще да го е промушил с нож, подобен на оня, с който Красимир Кодов е слязъл в мазето, за да си отреже от шунката.

— Къде е този втори нож? — попита мрачно лейтенант Данчев. — Ние претърсихме гостите, включително и доктор Беровски, и не намерихме у никого никакъв нож. Ако го беше скрил в трапезарията или в кухнята, или в килера зад кухнята — щяха да останат някъде следи от кръв. За 2–3 минути човек не може и да убие, и да скрие ножа, и да заличи следите от кръв, каквито ножът непременно ще да е оставил. Дори един най-опитен убиец не би съумял да извърши всичките тия операции КАКТО ТРЯБВА за толкова малко време!

— Вие, лейтенант Данчев — рекох аз, — не бива да забравяте, че ЩАТЕЛЕН преглед на апартамента ще направим тепърва. Освен това не бива да се изпускат от око библиотечните шкафове — зад тия стотици томове книги може да се скрие моментално дори една секира!

— Всякакви изключителни неща се случват на тоя свят, другарю майор! Аз говоря за обикновени неща, вършени от обикновени хора. Защото девет десети от убийствата се извършват по най-обикновен начин; по такъв обикновен начин се укриват и оръжията, с които убийствата са били извършвани.

— Да се скрие един нож зад дебела книга не е кой знае какво изключение! — рекох аз. — Освен това вие прекалено бързате да изкажете собственото си мнение, а не изчаквате докрай моето мнение. И така, ако анализираме изречението „какво е знаел Беровски“ — първият отговор уличава него, Беровски, за възможен убиец. Той е убил професора между 11 часа без 2 минути и 11 часа и 1–2 минути. Но този отговор ни задължава бездруго да открием ножа, с който е промушил професора, и кървавите следи, оставени от ножа!

— Точно така! — кимна доволно Манчев.

— Ех, Манчев! — въздъхна с досада Данчев. — Ти забравяш, че доктор Беровски е стоял пад трупа на убития, проверявал му е пулса, може би е намокрил маншета на сакото си с кръв от раната му, а сетне

е допрял този си маншет до някой предмет в трапезарията или кухнята, или където и да било другаде. И какво? Въз основа на тази следа ти ще го обявиш за убиец?

— Маншетът оставя една следа, а окървавеният нож — друга! — рекох аз натъртено, но почувствувах, че в гласа ми не се прокрадват вече нотки на раздразнение, а нотки на съмнение и горчивина.

Толкова ми се щеше да сложа бързо-бързо стоманените белезници върху нечии ръце! Безразлично ми беше чии щяха да бъдат! По дяволите! Щом бяха удряли с нож — падаше им се. А на мен ми се падаше честта да заключа тия ръце в белезници. Ще ме извика тогава главният шеф на Управлението и ласкаво ще ми се усмихне: „Браво, Ламби Канделаров, така трябва да се пипа, спешно! Да знае обществото, че възмездието не пътува с велосипед, а се стоварва върху главата на закононарушителя със светкавична бързина!“

Да, така трябва да се пипа в подобни случаи, спешно, а не да се умува напразно, да се търси под вола теле — методи на безсмислен бавеж, към каквито методи е навикнало да се придържа, изглежда, това инспекторче Данчев. Ама че дървен и същевременно дързък резоньор! Дори се опитва да ме клъцва със зъби, хубостникът — щял съм да обявя някого за убиец въз основа на фалшива следа! Виж го ти!

Тръснах глава и се загледах през широкия прозорец. Някой беше дръпнал кадифените пердета встрани и снежецът, който прехвърчаше навън, изглеждаше като боядисан със златна боя, когато попадеше в светлината, излъчвана от нашата стая. Бледосинкавата здрачевина на утрото бавно посиняваше, задаваше се един напрегнат я мъчен ден.

Изпратих сержанта Рашко да купи от павилиона при автобусната спирка цигари и закуска — банички или каквото там друго намери, а аз отидох в кабинета на професора. Запалих осветлението, защото завесите бяха спуснати и в стаята цареше мрак. Аз съм човек със здрави нерви, но трябва да си призная, че малко по-изтръпнах, когато видях стаята, обляна в светлина. Пред бюрото имаше стол с висока облегалка и на нея беше праметнат халатът на професора, небрежно, като че ли той щеше да се завърне само след някоя и друга минута, за да го облече отново. В една вдлъбнатина на огромната метална пепелница с форма на бухал и натъпкана с угарки беше поставена недопушена цигара. Помежду книгите и ръкописите, натрупани безредно, бяха захвърлени няколко цветни моливи и едни очила в

дебели рогови рамки, обърнати с дръжките нагоре. Станал човекът от масата си с намерение да се не бави много и като се завърне — отново да подхване прекъснатата работа!

Около стените бяха наредени рафтове, натъпкани с книги. Дръпнах завесите от прозореца — той гледаше към побелелия от снега равен и разграден двор.

Обстановка на интелектуалец — близка беше на душата ми; ако не бързах с тия белезници — да ги надяна някому на ръцете, щях да се поровя из книгите, макар да знаех, че те всички са по специалността на професора — биологическо-химически сухари. Аз съм по правната литература, защото тя отразява истинските отношения между хората; по много обичам да разглеждам разни енциклопедии заради илюстрациите им — гледаш илюстрациите и добиваш най-вярна представа за световните работи, и то от най-различни области.

Както стоях и обследвах по принципа „вю женерал“ кабинета на професора, една хартийка върху бюрото ми привлече погледа ми. Телеграма! Най-обикновен човек може да разпознае телеграмата сред купчина други книжа, камо ли един специалист като мен!

„Пристигам десети того — Радой!“ — гласеше телеграмата.

„Един ден след погребението на татко ти! — мина ми през ум. — Тъкмо няма да се главоболиш с пренеприятните погребални формалности! Късметлия момче си!“ — додадох си пак наум.

После се размислих. Отидох до прозореца и се загледах в снега, който се стелеше навън. И сред подвижните бели нишки като че ли се появи лицето на Надя Кодова-Астарджијева. Тя беше, разбира се. Нейното лице. А в ушите си като че ли отново чух думите и, макар че този път тя изобщо не произнесе пито едно словце: „Той очакваше брат ми тия дни, и ако беше го дочекал — нямам представа каква наследница щях да бъда: на вилна къща или на селски имот!“ Тя изговори думите „вилна къща“ някак по-особено, по-натъртено и аз веднага се досетих защо наблягаше на тях. Ами много просто! Мъжът ѝ, Красимир Кодов, държал на всяка цена за „вилната къща“, а за селския имот изобщо не искал да чуе.

В душата ми зазвучаха тържествени камбани.

В душата ми биеше сякаш най-тежката камбана от медните камбанарии на храм-паметника „Александър Невски“. Но не биеше на тъжно, а на весело: Бам! Бам! Бам!

Влязох в гостната с телеграмата на Радой в ръката си. Там всички дъвчеха усърдно топли банички и със същото усърдие дърпаха от цигарите си.

— Другарю майор! — изправи се лейтенант Манчев. Топ избърса устата си и попита: — Мога ли да докладвам?

— Докладвай! — рекох.

— Като се връщал от павилиона с цигарите и с баничките — той посочи с пръст към масата, където върху парче блажна хартия бяха поставени две пакетчета цигари и една баничка: — това е за вас, другарю майор; като се връщал от павилиона, сержантът Рашко срещнал портиерката.

— Е, добре! — рекох с досада, защото предчувствувах, че тоя самоуверен мой помощник ще отвлече вниманието ми от тържественото биене на онази, най-голямата камбана. — Какво като е срещнал портиерката?

— Разказал ѝ е с няколко приказки за снощната трагична случка, а тя знаете ли какво му казала?

— Не знам! — повдигнах рамене.

— Рекла му: „Ами онази курва арестувахте ли?“

— Коя? — попитал сержантът Рашко.

— Ами Дора, икономката му! — казала портиерката.

— Защо икономката на професора да е курва! — възмутил се нашият човек.

— Защото тази мръсница живее с професора, а митка в същото време и мърсува в апартамента с неговия помощник, доктор Беровски!

— Хм! — казал сержантът Рашко. И отново попитал: — Дето митка си е нейна работа, но защо трябва да коли професора?

— Ами да му вземе апартамента бе, будала! — пукнала го с пръст по челото портиерката. — Когато една жена коли мъж, прави го по две причини — обяснила му тя. — Или заради друг мъж, или заради имот. А тази курва е заклала професора и заради едното, и заради другото. И не се пули такъв! — му рекла. — Защото веднъж, като ѝ направих забележка, че не си трие както трябва краката на изтривалката, тя побесня и ми рече: „Ще видиш ти, кикиморо, какво хорце ще ми играеш, когато този апартамент стане мой!“

Помълчах някое време и отново повдигнах рамене.

— Виж ти! — рекох.

Голямата камбана на храм-паметника „Александър Невски“ като че ли беше престанала да бие.

— И аз — каза лейтенант Манчев, като се усмихваше много нахално, — и аз — рече той, — за да не ви смущавам, докато вие проучвахте кабинета на професора, заповядах в службата — от ваше име — да снемат още начаса отпечатъци от пръстите и обувките на икономката Дора и същата да бъде поставена под наблюдение до ново разпореждане. — Манчев отново се усмихна нахално: — Аз смятам — каза той, — че вие сам щяхте да издадете заповед в същия смисъл.

Рекох, загледан в снега, който прелиташе покрай прозореца:

— Благодаря на сержант Рашко за проявеното усърдие. Ще подам рапорт да му се изкаже похвала!

2.

— И същевременно — обърнах се към лейтенант Манчев — ще подам рапорт до Управлението да бъдете наказан с мъмрене!

— Защо? — почти подскочи от мястото си лейтенант Манчев. — В какво съм се провинил, другарю майор, та ще искате да бъда наказан?

— Проявили сте несъобразителност! — рекох. — Издали сте ни пред икономката. Толкова ли не ви минава през ум?

Манчев премига и лицето му като че ли започна да се удължава.

— Като изпращате нашите хора при нея, за да снемат отпечатъци, вие косвено я предупреждавате, че е под подозрение. И ако наистина участва с Беровски в това престъпление, тя незабавно ще му се обади, за да се УГОВОРЯТ двамата какво да приказват пред органите на милицията и изобщо — какво поведение да държат!

— Прав сте, другарю майор! — въздъхна Манчев и по лицето му се изписа израз на безкрайно огорчение. — Избързах и туйто! — И той махна с ръка така, сякаш всичко, свързано със следствието, беше отишло вече по дяволите.

— Съобразителността е най-важното качество на един инспектор от милицията! — рекох.

— Безусловно, другарю майор! — каза Манчев. — Ако бях на вашето място, щях да направя същата забележка на провинения!

Стана ми и смешно, и тъжно. Хитър ли искаше да се прави той човек или изобщо си беше веселяк? Но да се заяждам беше безсмислено — и не защото не си струваше, а поради простата причина, че нямаше време. „Белезниците ще ръждясат, докато се разправям с такива екземпляри!“ — рекох си и се извърнах към сержанта Наум:

— Сержант Наум — рекох, — обадете в Управлението да прекъснат незабавно телефонната линия на икономката Дора. А вие, сержант Рашко, тичайте долу доведете вашата приятелка, портиерката!

3.

Всичко във външността ѝ изглеждаше остро, остри костеливи рамене, остър изшилен нос, остра брадичка, остър поглед на остро взиращите ѝ се котешки очи — затова ми се видя от тоя тип жени, дето са злобливо-любопитни и отмъстителни.

— Как се казваш? — попитах я, като нарочно не я поканих да седне.

Тя отвърна сухо:

— Тука всички ми викат „лельо Маро“!

— Лельо Маро — рекох, — в колко часа пристига на работа икономката на професора Дора Басмаджиева?

— Къде 8 и половина.

— Не закъснява ли понякога?

— Не закъснява.

— Добре, лельо Маро. Иди за малко в коридора и почакай. Ще те повикам отново!

Когато затвори вратата подире си, аз рекох на инспектора Данчев:

— Направете всичко, каквото трябва, но тази Дора Басмаджиева не бива да се среща с доктор Беровски, преди ние да сме ѝ видели очите тук! Разбирате ли ме?

— Отлично ви разбирам! — изправи се Данчев.

По тънките му устни се мярна една скептична усмивка, но не проговори повече нито дума. Излезе.

Рашко въведе отново портиерката. Сега аз учтиво ѝ посочих един стол:

— Заповядай, лельо Маро! Предполагам, че знаеш вече за нещастieto с професора? Научила си?

— Че да не живея накрай света. Аз първа научавам всичко.

— Правилно. Портиерите знаят всичко, защото покрай тях минава всичко.

Леля Мара не обърна внимание на тази сентенция.

— Откога си портиерка на тази къща?

— Ами че, откакто я построиха.

— Значи познаваш, както се казва, от игла до конец всичко, каквото се е случвало по етажите, така ли?

— Ти питай, аз ще ти кажа, каквото зная.

— Да започнем от тавана. Кой живее на таванския етаж?

— Какъв ти етаж, горе има само една стая с кухничка.

— Е? Има ли някой горе?

— В днешно време, другарю, празно няма. Таванчето беше собственост на инженера от първия етаж. Когато той се спомина, вдовицата му го продаде на една медицинска сестра.

— Как се казва тази медсестра и къде работи?

— Казва се Калинка, работи в болницата за чужденци.

— Е, и какво знаеш за Калинка?

— Като млада била хуруспия първа класа, сега мели каквото ѝ падне на късмета. Гледа, горкичката, да върже някой будала, докато мъзгата ѝ не е секнала съвсем.

— Много добре. Да видим сега какво става на четвъртия етаж. Разправяй!

— На четвъртия етаж не му провървя. Споминаха се и стопанина, и стопанката. Остана едно синче, инженерче в Кремиковци. Хайванчето взема, че се ожени за една хуруспия, модистка ли, моделиерка ли от завода за готово облекло „Първи май“. Инженерчето деяни нощем в завода, а тя се търкаля с върколаци вкъщи. Разведоха се, ама апартамента стана неин, защото при нея остана детенцето им, едно момиченце на три годинки.

— А инженерът?

— Инженерът отиде да живее под наем, а тя повтори с един финансов ревизор, един дърт пръч, вдовец, дваисет лазарника над нея. Ревизорът прави ревизии из провинцията, а тя спи с едно биче, ама тъй му се пада на дъртия пръч!

— Къде работи касиерът?

— Сега прави далавери в ресторант „Северна звезда“, а преди беше в ресторант „Ялта“, но оттам го изгониха преди шест месеца, а още по преди не съм чула откъде са го изгонили.

— На първия етаж кой живее?

От тоя свят на хуруспии, хайванчета, дърти пръчове и бичета взе да ми се завърта главата, сякаш пушех серт цигара без филтър.

— Стопанинът на първия етаж се спомина преди две години, там живее вдовицата му, жена на години вече, пенсионерка. Има две дъщери, но и двете не са при нея. Тя е прибрала едно свое племенниче, издържа го да следва за архитект.

— Е, слава богу! — рекох, а Манчев, идиотът му, той се изсмя на глас.

— Ти прескочи втория етаж, другарю! — напомни ми леля Мара.

— Разсеян съм! — рекох. — Какъв човек беше по характер професорът?

— Пинтия беше, скръндза. Ако изпуснеш петаче например, ще сложи очила и ще търси какърен туй петаче, гаче наполеон е изтърсил из кесията си! Иначе беше златен човек.

— Я виж! — направих се на учуден.

— Пинтилькът му си беше наследствен, другарю, за наследствени качества човек не се кори!

— А златото? — рекох. — Какво беше „златно“ в характера му?

— Ще ти кажа, другарю. Той беше най-редовния от редовните хора на тази къща, най-прибрания.

— За умрелия не се приказва лошо, но ти имай предвид, лельо Маро, че пред властта се приказва всичко — и за доброто, и за лошото!

— Ти мене не ме учи, не съм аз вчерашна! — стрелна ме леля Мара. — Нали виждаш, че аз приказвам еднакво и за лошото, и за доброто! Никого не шамаросвам и никого не галя с перце!

— Хайде да говорим за златото у професора! — рекох. — Какво му беше доброто на тоя човек?

— Какво? Срещне ли ме сутрин: „Добро утро, лельо Маро!“ Вечер: „Добър вечер, лельо Маро!“ — и вдигне шапка, почит ми отдава като на кой знае каква лична жена! Той винаги ходеше с шапка — и зиме, и лете.

— Друго? — рекох.

— Лампата в неговия кабинет светеше до среднощ, делник и празник. Трудеше се като роб. Срещу болестите на хората лек изнамираше човека, а за самотията си — нищо!

— Чакай, лельо Маро! — прекъснах я аз. — Ти май се увличаш! Ще излезе според тебе, че професорът е живял като един отшелник. А туй не е за вярване. За какви самотности и прочие ще ни заблуждаваш, като знаем отлично, че той си имаше една икономка на име Дора

Басмаджиева и че тя всъщност му беше държанка. Отшелник бил! Дай боже всекиму такава отшелничество! Да си имаш държанка на 36 години, ти „отшелничество“ ли наричаш това?

Леля Мара сбърчи вежди да ми отговори, но я изпревари лейтенант Манчев:

— Ако не бях женен, другарю майор, и аз бих се обрекъл на такава отшелничество, хе, хе!

Двамата сержанти наведоха глави, а по моя гръб като че ли полази насекомо. Ужасен беше тоя негов неуместен смях!

— Не чернете паметта на човека бре, че е срамота! — сряза ни с дрезгавия си глас леля Мара.

— Освен държанката — рекох, — професорът има дъщеря и зет. Извинявай — рекох, — но туй е компания — държанка, дъщеря и зет.

— Таз компания, дето споменаващ, правеше самотата му още по-гъста, другарю. Освен това — рече леля Мара и острите ѝ очи се забиха като свредели в мозъка ми — държанката си имаше любовник, доктор Беровски, а доктор Беровски беше приятел на професора. Дъщерята на професора, Надя, си има мъж — Красето Кодов, и туй Красе също е в компанията, и също като Дора и Беровски чакаше с нетърпение доктора да умре. Към тази компания, другарю, аз ще притурия и синчето му Радой, дето вади нефт в Либия. Колко свят наброих? Четири лами! Четири лами, другарю, а сред тях той беше самичък, и при това болен, инфаркт беше изкарал. Туй ще ви кажа аз, а пък вие си приказвайте за компании, като си нямате друга работа!

Тя приличаше на една подивяла от глад котка и ако жълтите ѝ очи имаха нокти — щеше всички ни да изподраци до смърт с погледа си, такъв яд беше се разrazil в душата ѝ!

— Не се сърди — рекох ѝ, — нашият занаят е такъв, да разпитваме. Човек като разпитва — не до Цариград, а оттатък Цариград ще иде. Разкажи ни сега — рекох — какво знаеш за този апартамент. Кой ламтеше за него повече — Красето Кодов ли или любовниците Дора и Беровски? А освен това — продължих, — пали знаеш, че професорът има вила в Бояна и добър имот на село? Разправи ни кой за какво си точеше зъбите, голяма услуга ще ни сториш!

— Тоя лакът видите ли? — безсрамно ни показва островърхия си лакът вещицата. — Погледайте лакътя ми, пък ме оставете на мира да

си гледам и аз работата! — рече тя.

4.

Като не могла да се свърже по телефона с доктор Беровски, Дора Басмаджиева тръгнала за квартирата му, наела по пътя едно такси и насмалко щяла да се изплъзне от погледа на Данчев, ако случаят не се оказал благосклонен към моя помощник — след няколко секунди се появило друго такси и с него Данчев успял да я изпревари. Макар този инспектор да не ми се нрави, струва ми се скептично настроен към мен и моите методи на работа, аз го похвалих заради съобразителността му — преди да излезе отгук, тон погледнал в телефонния бележник на професора и на буква „Б“ открил адреса на доктор Беровски. Сега съжалявам за галантността си. Вместо да остане доволен, че го похвалих, и още по-доволен, задето му изразих похвалата си, той се усмихна пренебрежително и... високомерно си замълча. Да, тия „професионалисти“ мъчно възприемат издигането на един „теоретик“ за „детектив“? Но няма как, ще преглътнат, дявол да го вземе, ще преглътнат! В живота става така, както по време на футболен мач — върти се, дявол да го вземе, върти се!

Като съдя от портрета на Астарджиев, рисуван в цял ръст, професорът ще да е бил доста висок и едър човек и едва през последните една-две години е взел да слабее и да се смалява поради тежкото си сърдечно заболяване. Затова аз си представях държанката му за „ячка“ жена, каквито са най-често жените към 36-те си години, закръглена, със солидна пазва и с овален задник като на охранена кобилка. Ето защо аз се учудих и вътрешно се стреснах, когато пред очите ми застана „жена-чивъов“, крехка и нежна като порцеланова статуйка, с миловидно лице и бистри небесносини очи. Тази малка мадона портиерката беше нарекла курва. Ха де! При това тя отговаряше толкова на понятието „икономка“, колкото един борец от свръхтежка категория би отговарял на представата например за лаборант. Един такъв от свръхтежката би изглеждал на мястото си сред колбите и другите фини стъкларии така, както миньончето-жена можеше да бъде сред масивната тежка мебел на Астарджиевия дом. Но водейки се от принципа „какво ли няма по тоя свят“, аз приех нещата такива, каквито бяха, и не дадох израз на вътрешното си смайване.

— Кой ви уведоми за трагичната кончина на професора? — попитах Дора Басмаджиева.

— Надя, дъщерята на професора.

— В колко часа?

— Предполагам, че беше около 6. Току-що бях станала от леглото и телефонът иззвъня.

— В колко часа обикновено ставате?

— Около 6.

— Как си обяснявате тогава, че на ВАС именно се обади толкова рано?

— О, много просто! — каза Дора и страните и леко порозовяха. Тя ми поиска ключа от апартамента. Сега тя се чувства за законна стопанка на апартамента и не допуска друг да има ключ от входната врата.

— Вие какво й отговорихте?

— Отговорих й, че ще й дам ключ.

— Ключ, а не „ключа“ — така ли?

— А има ли значение?

— Вие ще отговорите, тъй като аз ви разпитвам!

— Казах на Надя, че ще й дам „ключ“ и вие разбрахте съвсем точно смисъла, които аз влагам в тази дума.

— Вие ще дадете на Надя „ключ“, а не „ключа“. Вие се чувствувате законна наследница на апартамента, поне толкова, колкото и дъщерята на професора. Тъй ли?

Малката женичка никак не се смути от думите ми. Тя повдигна рамене и спокойно отговори:

— В момента не мога да ви кажа нищо определено. По всяка вероятност професорът се е погрижил приживе да изрази волята си по този въпрос.

— Защо не спяхте тук, а си отивахте вкъщи?

— Защото бях „икономка“ на професора, а не негова съпруга!

— Но ако бяхте „само“ икономка на професора, надали щяхте да имате претенции върху апартамента, нали?

— Аз не бях съпруга на професора. А защо се надявам на права върху апартамента — това си е лично моя работа!

— Вие може да не сте били съпруга на професора де юре, но де факто да сте били!

— Аз бях икономка на професора. Получавах от него заплата, върху която профсъюзите ми удържаха вноска за пенсионния фонд. А дали съм му била съпруга де факто — това са въпроси от чисто интимен характер, на които съвсем не съм длъжна да отговарям! По тези въпроси всеки може да мисли каквото си иска, това не ме интересува!

— Какво образование имате?

— Следвах френска филология, но не завърших.

— И с това си образование сте могли да работите на държавния или на общественния сектор. Защо избрахте „частпрома“?

— Нашето общество смята всяка трудова дейност достойна за уважение, другарю!

— Отговорете ми, моля: от частпромския характер ли е работата на една икономка или се лъжа?

— Зависи от случая. Ако професорът беше един безполезен член на обществото, работата ми при него щеше да е частпромска. Но професорът работеше много активно за обществото, той беше един много полезен човек, а аз му помагах да няма грижи от битов характер. Тъй че работата ми при него не е от вулгарен частпромски характер.

В областта на социалните отношения бях цар, но вместо да я поставя в мат, порцелановата женичка ме притискаше към стената. Трябваше да променя тактиката. Рекох й:

— Я ми кажете, покойният ви съпруг и професорът бяха ли приятели?

— Моят съпруг беше първият помощник на професора по служба.

На това място от разпита на Дора инспекторът Манчев многозначително се прокашля.

— А вие бяхте ли приятели с професора?

— Какво искате да кажете? — попита ме Дора.

— Искам да кажа: бяхте ли приятелка на професора, преди мъжът ви да почине?

— Аз и мъжът ми бяхме приятели на професора. Професорът беше наш приятел.

— Приятелството на мъжа ви с професора не ме интересува. Проявявам известен интерес към ВАШЕТО приятелство с професора.

— По този въпрос каквото имаше да казвам, аз го казах вече! — Дора извърна глава и разсеяно се загледа през широкия прозорец.

— Добре! — рекох. — Да оставим за по-нататък изясняването на приятелството ви с професора. По една или друга причина вие сте били уверена, че този апартамент или част от него ще стане ваша собственост. Искам да зная: настъпи ли напоследък някаква промяна във вашата увереност?

— Не.

— Съмнение някакво, че професорът може да се отметне от обещанието си и да ви остави на „сухо“?

— Никога не съм се съмнявала в честността на професора, другарю!

— Ами ако в завещанието си не ви е споменал като наследница?

Тя не отговори, а само се усмихна.

— Не допускате?

— Не допускам.

— Но представете си, че дъщеря му се е възпротивила, че синът му се е възпротивил, че двамата са му повлияли и той в последния момент е поправил своето завещание?

Тя отново се усмихна.

Ех, ако можех да разгадая тази усмивка! Но аз бях учил право в университета, специализирал бях криминалистика, а наука за усмивки не бях изучавал? Наука за усмивките! Би трябвало да има в криминалистиката поне един раздел за усмивките, защото усмивката е най-сложното, най-мъчното и най-неразгадаемото нещо на тоя свят. Е, не във всички случаи, разбира се! Има прости усмивки, нещо като четирите аритметически действия. Човек с първоначално образование знае да събира и да изважда, да умножава и да дели. Но оттук нататък? Има усмивки, които дори елементарната психологическа „алгебра“ не може да решава! Има усмивки, в които само най-висшата „алгебра“ успява да проникне.

Такава беше усмивката на тази порцеланово-крехка женичка, която невъзмутимо седеше срещу мен.

И тъй като не разбирах нищо от „висша“ алгебра, а владеех само проста аритметика, уви, реших да сменя курса на любезния ни разговор, та да заплавам в свои води, където се чувствувах отличен плувец.

— Слушайте — рекох, — вчера сутрин в колко часа пристигнахте тук?

— В осем и половина.

— Професорът беше ли излязъл вече?

Тя кимна с глава.

— Какви специални заръки ви даде по случай именния си ден?

— Даде ми заръките си предния ден. — Тя помълча. — Професорът не беше разточителен човек.

— За колко души ви поръча да пригответе вечеря?

— За шест души.

— Спомена ли кои хора ще покани за вечерята?

— За поканените не отвори дума. Само ме предупреди, че сред гостите ще бъде и дъщеря му, тоест даде ми да разбере, че аз не трябва да се появявам на тази вечеря.

— Какво ви нареди да пригответе?

Тя се усмихна иронично и по лицето ѝ се изписа досада. Навярно намираше въпросите ми за много ординерни и обстоятелствени.

— Нали ви предупредих — каза тя, — професорът не беше разточителен човек. Поръча ми да сваря боб, да приготвя майонеза за шест души и да омеса една баница със сирене. Попитах го: „С това ли само ще гощавате приятелите си?“ Той ми отговори: „Преди всичко разчитам на шунката и на виното си!“ Имаше предвид свинския бут и дамаджаната с вино, които беше получил от село и които държеше в мазето. Попитах го дали да нарежа шунката в два подноса, като я гарнирам с резени от варени яйца и с магданоз, но топ отказа категорично. „Ти режеш шунката на много дебели парчета! — каза той. — Аз ще купя специален нож, който да реже тънки резени, та да бъде и приятно за окото, и да изглежда много! За яйцата?“

— Чакайте! — прекъснах я. И се обърнах към сержанта Наум, който водеше протокола на разпита. — Сержант Наум! — рекох. — Пасажа за ножа подчертайте и пишете дословно според думите на свидетелката: „Аз ще купя специален нож, който да реже тънки резени!“

— Слушам! — каза сержант Наум. — Ще пиша дословно!

— Продължавайте! — кимнах на Дора Басмаджиева, като с мъка се сдържах да не издам буйната радост, която изведнъж беше кипнала в душата ми.

— Какво да продължавам? — попита Дора.

Тя се смееше вътрешно, глупачката, тя не знаеше, че по това следствие аз щях да се смея последен и затова щях да се смея най-добре!

— Разбира се, че ще продължим! — рекох. — Ами че как иначе? Та ние тепърва започваме! И тъй?

— И тъй — повтори Дора.

— Излизахте ли вчера навън от апартамента?

Хиляди дяволи, стори ми се, че лицето ѝ трепна едва забележимо, по трепна, дявол да го вземе, трепна!

— Не си спомням добре! — каза тя. — Но мисля, че не съм излизала. Така ми се струва.

— Вижте какво, любезна! — рекох. — Тука няма: „Струва ми се, не струва ми се!“ Тука има „Да!“ и „Не!“ — и толкоз. Разбрахте ли?

— Сигурно!

— Е? Излизахте ли или не излизахте?

— Не съм излизала.

— А някой да е дохождал? — После се сетих нещо и махнах с ръка: — Първо ми отговорете: Кога излязохте вчера оттук, или още по-точно — кога турихте ключа на апартамента? Беше ли тук професорът, когато си отидохте?

— Когато турих ключа на апартамента, беше пет часът следобед. Когато турих ключа на апартамента, професорът още не си беше дошъл.

„Подигравац ме ти, красиво кученце — рекох си, — по ще ти е за главата, за главата, няма да ти се размине!“

Манчев пак се прокашля многозначително, а по лицето на Данчев отново премина сянка на досада. Сержантът Рашко гледаше Дора с опулено лице, а сержант Наум беше се целият превърнал в слух, за да не изпусне нещо важно за протокола.

— Запиши дословно — обърнах се към сержанта Наум, — свидетелката казва: „Никъде не съм излизала, никой не е дохождал в мое присъствие! Напуснах апартамента в пет часа следобед!“ Така ли? — обърнах се отново към Дора.

Налагаше се малко да я постресна, какво току ми се фукнявеше! Дано да не бях виждал такива самоуверени.

Тя не ми отговори, а само повдигна рамене.

— Освен вас, кой друг има ключове от апартамента?

— Освен мен, ключове от апартамента имат професорът и синът му Радой.

— Не ми е ясно защо синът му да има ключове, а дъщеря му да няма. Каква е причината според вас?

— И дъщеря му имаше ключ, но мъжът й Краси взе веднъж ключа от нея и доведе тук приятели да играят комар! Професорът се разсърди и прибра ключа.

— След като вие подробно го осведомихте за деянието на Краси, нали?

— Разбира се! — каза Дора.

— Добре, виждам, че съвестно изпълнявате службата си. Затова не мога да си обясня защо вчера, като сте си тръгнали за вкъщи, забравили сте да заключите външната врата на кухнята. Може ли да ми дадете обяснение във връзка с този малък пропуск от ваша страна?

Дора помълча няколко секунди и аз видях много ясно как по лицето й се отпечата израз на явна тревога.

— Аз заключих и двете врати! — каза Дора. — Много добре си спомням, че заключих и двете врати!

— Не зная какво си спомняте! — казах аз. — Когато пие пристигнахме тук, външната врата на кухнята, тази врата, която води за стълбището, беше отключена.

— Сигурно професорът я е отключил! — каза твърдо Дора. — Само той има ключ от тази врата и навярно той я е отключил!

— Искам да ви уведомя — рекох, — че засега не сме открили никакъв ключ от кухнята — нито в дрехите на професора, нито където и да било!

— Ключът е малка вещ — каза Дора, — ако го е захвърлил някъде, трудно може да се открие!

— Да, разбира се, ключът е малка вещ! — съгласих се аз. — Ако професорът го е захвърлил някъде — трудно ще се открие. — И след като помълчах малко, рекох: — А вие бихте ли ми обяснили за какъв дявол е било необходимо на професора да отключва черния вход на апартамента: боклук ли да изнася или да внася една стока?

Ах, ах, върху порцелановото личице отново премина сянка на още по-загадъчна тревога.

— Кажете — рекох, — за какво му е притрябвало на професора да отваря черния вход? Човек на неговото положение и с неговото крехко здраве нито изнася боклук, нито носи и внася сам в къщата си чували с картофи или лук.

— Не зная! — повдигна тя рамене и отново се загледа безсмислено над главата ми.

Инспекторът Манчев преднамерено се прокашля. Какво си мислеше той човек, че аз не чувствавах пропуканата защита на свидетелката, та трябваше да ме подсеца? Кипна ми келят и му извиках:

— Манчев, ако си болен, изтичай до аптеката да глътнеш един аспирин!

Той не ми отговори, а доста безочливо се ухили.

— Да приключим! — рекох на Дора Басмаджиева. — Вие твърдите, че след като сте дошли в апартамента, не сте излизали никъде до пет часа следобед, когато сте си отишли. През това време никой не е идвал в апартамента и с външно лице не сте разговаряли.

— Освен по телефона! — обади се тя с неуверен и притихнал глас.

— Добре, освен по телефона! — съгласих се аз.

Наредих на сержант Наум да донесе протокола и тя го подписа.

След като го подписа, аз ѝ рекох:

— Моля, вървете пред сержанта и останете в насрещната стая, докато отново ви извикам. И не правете, моля, никакъв опит да напускате апартамента без мое разрешение! — Изрекох тия думи с надлежния за такива случаи служебен тон. — А ти, сержанте, доведи портиерката! — наредих на Наум.

— Ще се оплача на началника ви, че ми губите напразно времето! — каза тя, като заситни грациозно към вратата.

Преди да се извърне към вратата, аз я погледнах в лицето. Направи ми следното впечатление. Когато влезе, очите ѝ бяха небесносини. Сега, след разпита, бяха станали сиво-синкави, отровни на цвят.

Непоправимият Манчев рече по неин адрес:

— И на господ да се оплачеш — все едно, и той няма да ти помогне! Според моя милост — извърна се той към мен — тази мила персона е вътре и с двете си деликатни крачета!

— Глупости! — каза мрачно Данчев.

— Защо да са глупости? — засегна се Манчев.

— Защото — рече Данчев — лесно е да предположиш, че някой е „вътре“ в играта, но е мъчно да го докажеш. А в нашата работа главно са доказателствата, а предположенията — това е литература.

Щях да му кажа две хубави думи, по се сдържах. Гледай го ти! Ами че ние пали сме затова — да събираме доказателства срещу престъпниците, нали затова сме на служба и за това ни плащат!

Загледах се навън. Снегът беше престанал да се сипе. Настанал беше един ден, ама какъв ден! Приличаше на Дорините очи — като че ли и той беше вапцан с мръсна сиво-синкава боя.

Сержантът Наум въведе леля Мара.

Леля Мара гледаше намусено, но аз я поканих да седне с нарочна галантност и лицето ѝ веднага се разведри. Колко им трябва на такива, за да ги сграбчиш за сърцето!

— В тези работи ти ще си ни първият помощник — рекох аз. — Затова ще те молим да си спомниш някои неща.

— Думайте! — рече отзивчиво леля Мара.

— В колко часа пристигна вчера заранта икономката?

— В осем и половина.

— До обяд излиза ли някъде?

— Тя не излиза никъде, но при нея се яви доктор Беровски.

— Ха! — рекох аз.

— Ха! — повтори възклицанието ми инспекторът Манчев.

Данчев проточи шия и лицето му за пръв път се оживи.

— И как стана това, лельо Маро? — попитах аз. — В колко часа се яви доктор Беровски при икономката Дора Басмаджиева?

— А че беше някъде около десет часа предобед! — каза леля Мара.

— И колко време стоя при нея?

— Този път работата стана другояче! — поклати глава леля Мара. — Той изобщо не се качи горе. Той си стоя в таксито.

— А шофьорът ли се качи горе? — изкикоти се инспекторът Манчев.

— Тя слезе доле, като носеше с две ръце нещо тежко, завито в бохча. Шофьорът излезе от таксито и взе това нещо, натъкми го на седалката, до него си.

— А доктор Беровски? — попитах аз.

— Той си остана вътре, в таксито, на задната седалка.

Ето че играта се заплете и на мене като че ли започна да ми се вие свят. И понеже продължавах да мълча, към леля Мара се обърна инспекторът Данчев:

— Кажете, моля — рече той, — как познахте, че седящият в таксито човек, и то на задната седалка, е бил именно доктор Беровски? Той отвори ли вратата на таксито, размени ли с Дора Басмаджиева някоя и друга дума?

— Нито отвори вратата, другарю, нито обели дума. Той си седеше на мястото и си кротуваше.

— Е, добре, а как го познахте, по какво познахте, че е доктор Беровски?

— Този марок аз ще позная сред хиляди други мароци! — рече леля Мара. — Със затворени очи ще го набарам него! Една жена, която отбира малко от мъже, веднага усеща тази порода мароци!

— Все пак! — рекох аз, като се посъвзех. — Нас ни трябват вещественни доказателства, лельо Маро, а не чувства!

Леля Мара ме изгледа доста снизходително, поклати неодобрително глава и разпери ръце.

— Ще ви посоча и вещественото доказателство — въздъхна тя. — Ами шалчето на този курварин! Той има едно такова червено шалче, дето и на къравия ще се навре в очите! Той седеше в таксито с туй шалче на шията си.

— Каква беше шапката му? — попитах аз.

— Беше със сивата си капела.

Помълчах някое време, после рекох:

— Благодарни сме ти за сведенията, лельо Маро. Иди си.

Когато си излезе, инспекторът Манчев потри доволно ръце.

— Хитрата сврака — с двата крака! — рече той. — Нали ви казах, че малката ще е непременно в играта?

Пратих сержанта Наум да извика Дора. Когато тя влезе, аз съзнателно не я поканих да седне, а наредих на сержанта Наум да прочете на глас показанията на леля Мара.

— Виждате ли? — погледнах с укор Дора Басмаджиева.

Тя се засмя.

— Кой беше човекът в таксито? — запитах строго.

— Брат ми! — отговори Дора.

Като че ли отново започна да ми се вие свят.

— А какво носехте в бохчата?

— Двоен електрически котлон, другарю. Брат ми е електротехник и аз му дадох котлона да го поправи.

— А защо премълчахте този случай във вашите показания?

— Защото нито брат си, нито котлона счетох за „случай“! — рече тя.

Обади се Данчев:

— Къде работи брат ви? — попита топ.

Тя не отговори веднага.

— Къде? — повиши глас Данчев.

— В кооперацията за битова техника на бул. „Стоян Заимов“ и улица „Паун Грозданов“ — каза Дора с почти шепнещ глас.

— Отведете я в стаята! — магнах с ръка.

Когато излезе, Данчев рече:

— Ще проверя коя кола е пристигнала вчера на това място и ще разпитам шофьора ѝ за човека, когото е возил. Откъде го е взел, какъв е на вид, имал ли е червено шалче на шията си и сива шапка. След това ще отскоча до бул. „Заимов“ и улица „Паун Грозданов“. А ще разпитам шофьора и за вързопя, разбира се!

— Да, разбира се — каза Манчев, — точно това щях да предложа и аз!

В този момент пристигнаха нашите специалисти с резултатите от аутопсията и от огледа на местопроизшествието.

СЛЕДИТЕ

1.

Вече не валеше. За час ли или за малко повече януарското утро беше се поизбистрило, после оловни облаци отново бяха се спуснали ниско над къщите и зад стъклата на прозорците притъмня. Запалихме лампите. Шестте крушки на полилея, обърнати е абажурите си надолу, обляха стаята с ярка светлина. Освободихме масата от тежката прозрачно-синя кристална ваза с ненужните вече никому празнични хризантеми. Въведох необходимия порядък, защото пашата работа изискваше според мен една обстановка, лишена от украси, като, да речем, в операционна зала. Нима някои е виждал хризантеми в операционна зала? Помолих специалистите да подредят върху масата снимките, които бяха донесли. Сетне ги поканих да прочетат на глас своите протоколи. Някои следователи предпочитат да употребяват думата „изводи“ вместо „протоколи“. Не бих казал, че са прави. Изводите теглим пие, „детективите“, а техниката, която аз иначе много уважавам, техниката предоставям с чиста съвест на специалистите.

И тъй:

1. Кръвта, открита по маншетите, лактите и предната част на сакото на Красимир Кодов, принадлежи към кръвната група АБ, към която кръвна група АБ принадлежи и кръвта на професора.

2. Кръвта по обувките и панталоните на Красимир Кодов принадлежи към групата АБ, към която група принадлежи и кръвта на професора, но смесена с части от разлято вино.

3. Кръвта върху ножа беше от кръвната група на професора — АБ, но и тя беше смесена с части от вино.

4. Между разлятото вино на пода на антрето и виното от дамаджаната на професора, която се намираще в мазето му, нямаше никаква разлика.

5. Кръвта, открита върху десния маншет от сакото на доктор Петър Беровски, беше от групата АБ, идентична с кръвната група на

професора.

6. Раната на професора беше смъртоносна. Тя можеше да бъде причинена или от намерения нож до трупа на професора, с който Красимир Кодов беше рязал шунка в мазето на професора, или от нож, изключително сходен с намерения. Смъртта на професора беше последвала моментално. Смъртоносният удар беше нанесен бездруго от силна ръка. Професорът беше издъхнал около 23 часа — плюс, минус 10–15 минути.

7. По облеклото на другите лица, записани в констативния протокол, не бяха открити никакви следи от кръвната група АБ, тоест от кръвта на професора.

2.

1. След стретоскопско изследване и преципторерация било установено, че пробата, взета от грунда пред входа на апартамента, съдържала кръв от кръвната група на професора, АБ, и че тя била смесена с кръв от птица.

2. Върху външната и вътрешната дръжка на вратата, която води за черния вход на кухнята, бяха открити следи само от пръстите на един човек — от пръстите на Дора Басмаджиева.

3. Двете дръжки на главната входна врата носят следи от пръстите на всички упоменати в констативния протокол лица.

4. Върху двете дръжки на вратата, която води за килера, бяха открити следи от пръстите на Дора Басмаджиева и от пръстите на д-р Петър Беровски.

5. В столовата, коридора и салона, върху столовете и отделни участъци от пода бяха открити следи от пръстите и обувките на всички лица, упоменати в констативния протокол. В кухнята бяха открити следи от професора, от Дора Басмаджиева и от д-р Петър Беровски. В килера — следи само от Дора Басмаджиева и от д-р Беровски.

3.

И така, техниката ми предостави толкова много и разнообразни данни, че след като се запознах с тях и чух „показанията“ им — почувствувах се на първо време като човек, загубен сред огромен амазонски лес: нито виждаш слънцето, за да определиш световните посоки, пито забелязваш каквато и да било пътечка, по която да тръгнеш, за да излезеш непременно на бял свят.

Имах две пътечки наум — но едно е да имаш нещо „наум“, а съвсем другояче стоят нещата, когато трябва да откриеш тия пътеки в живата действителност, тоест на практика, както е обичайно да се казва на научен език. Едната от тия пътечки водеше към Красимир Кодов, а другата — към д-р Петър Беровски. Красимир Кодов — Красето, имаше куп основания от чисто материален характер, за да „желае“ смъртта на професора: мъртвият професор не би могъл да „презавещае“ вилата в Бояна на своя син, та него, Краси, специалиста по новотелите, да изпрати на село, а инженерчето по нефтодобива да се шляе в цивилизования свят. Освен това мъртвият професор не би могъл да припише своя дял от апартамента на държанката си Дора Басмаджиева, а тоя дял, пресметнат в цени на „черно“, правеше сума ти пари. Към тия най-преки облаги от смъртта на професора Краси имаше и други навярно, чиято парична равностойност можеше да направи живота му — поне за някое време — приятен и лесен. А към подобен живот навярно имат „афинитет“ мнозина управители на новотели и тутикванти заведения с марка „суперлукс“.

Втората пътека — съвсем тясна и трудно забележима, бих казал, — тя отвеждаше към елегантния и самонадеян д-р Беровски, първия специалист след професора в особеното отделение по микробиологични проучвания. Какъв интерес имаше той от предивременната смърт на големия учен? Бих отговорил тутакси: интерес двоен, морален и материален. Тоест — командировки в чужбина, международни срещи, симпозиуми. Той не е болнав като професора, за да се варди от преумори, нито е на годините му, за да бъде чужд на някои от основните житейски радости. Дотук става дума за материалната страна на въпроса. А моралната? Професорът е бил на

път да завърши в най-скоро време епохално откритие в областта на епидемиологията, откритие, което би могло да помогне на медицината по най-радикален начин в борбата ѝ срещу най-опасните грипове. За подобно откритие дават най-малко Димитровска награда, а в специални комисии правят предложения и за Нобелова премия. Защо да не се предположи например, че д-р Беровски също е бил в течение на тази работа, но не му е достигала една само стъпка, за да излезе на финиша пръв? Опитен любовник, каквито са мъжете самци между 35 и 40 години, той е завъртял красивата, но лекомислена главичка на младата вдовица Дора, вмъкнал се е чрез нея в дома на професора и е шпионирал от непосредствена близост работата му срещу опасните грипове.

Дотук и двете хипотези — едната да я наречем „Краси“, другата нека я кръстим например „д-р Беровски“, — дотук и двете хипотези изглеждат, както казват тарикатите, „бетон арме“. Според мен, като изхождам от личните си наблюдения върху живота, все още се случва понякога егоистичният интерес да определя поведението на човека или, както са казвали навремето нашите деди — интереса да клати феса. Гладът за пари и слава още помрачава на този или на онзи сивото вещество. Иначе углавните дела за престъпления с користни подбуди отдавна да са прошнуровани и прономеровани като експонати в музея на междуличностните и личнообществените отношения. Не е ли така? Аз съм юрист и като такъв не страдам от романтични увлечения, а гледам живота право в очите. Да, времето, което прави шерлок холмовците общественно необходими, не е изчезнало още, макар исторически да е обречено безусловно.

Но приказките са си приказки и с приказки не можеш никому да заковеш ръцете в белезници, нито пък да получиш служебно повишение за специални заслуги в областта на борбата с престъпността.

И така, аз казах, че мотивите за това убийство са от имуществен характер — що се отнася до Краси; и от морален — по отношение славолюбивите амбиции на д-р Беровски. Оттук нататък, както вече имах случай да се изразя метафорично, нашего брата попада в безпросветния амазонски лес. Защо?

Защото, доколкото съм следил нашата и международната криминалистика, в графата на убийците рядко, свършено рядко — по-

скоро като куриози и изключения! — можещ да срещнеш в графата на вулгарните убийци директори на хотели „суперлукс“ и бактериолози от по-първа ръка. А доколкото ги има (като изключения и куриози), най-истински изключения и куриози са ония от тях, които са взимали някому душата с нож. Директорите на хотели „суперлукс“ и докторите рядко убиват, а когато все пак убиват някого, обикновено избягват да си служат с ножове. Случаите, когато тия хора убиват с нож, са равни ПОЧТИ на нула — от гледище статистическо и в международен мащаб.

Но да речем, че на моето рамо е кацнала птичката на щастieto и ми е поднесла една скъпоценна рядкост, за да получа повишениe, за да вдъхновя сина си на предстоящия конкурсен изпит в езиковата гимназия и за да може жена ми да летува коляно до коляно със съпругите на полковниците и генералите. Не искам да бъда придирчив неблагодарник като опя рибар от приказката за златната рибка, затова свалям шапка на съдбата, задето ми предлага подобен случай, и смирено ѝ целувам ръка? Е, и после? После — това значи, първо: кого от двамата, Краси или д-р Беровски, да обвиня в убийство? И за двамата има много улики, доставени от техниката, че са убийци, и много други улики, доставени също от техниката, че те не са изобщо помирисвали такава пъклена работа. Кого да „вкошариш“, кому да заковеш ръцете в белезници?

Право казано, на мен в края на краищата ми е все едно, защото аз съм безпристрастен следовател и не изпитвам злоба или съчувствие към когото и да било. И тъкмо затова изпитвам неудобство като човек, попаднал в безпросветния амазонски лес: как да разбере кой от двамата е отпратил по такъв груб начин професора на оня свят, за да го изправя, негодника, пред олтара на възмездието?

Е, доста наивен ще съм бил в началото на това предварително следствие, като съм „лелеял“ в душата си идиотската надежда, че с един куршум ще ударя не един, не два, а ТРИ заека наведнъж: за мен — инспекторска слава и повишение; за сина — много перспективно средно образование; а за съпругата: „добър ден, как си?“ — със съпругите на най-висшите началници? И всичкото това щастие, господи, само срещу някаква си присъда (може би разстрел, но какво ме засяга това!) за нарушителя на законността!

За в бъдеще ще знам: три заека с един куршум — това е просто дивотия! Не отиват такива гламавщини в мисленето на човек с висше юридическо, специализирал криминология, кандидат за каскета на Шерлок Холмс!

И все пак — Красимир Кодов или д-р Петър Беровски?
Един от двамата, разбира се! Един от двамата.

4.

Поръчах да донесат термос с горещо кафе за всички ни и да предложат кафе и на икономката Дора Басмаджиева. Сетне свиках на съвещание моите помощници, а специалистите изпратих да си вървят по живо, по здраво, те бяха свършили прецизно работата си, въпреки че, казано между нас, тъкмо тази тяхна прецизност ме напъха в проклетия амазонски лес. Но както и да е!

Вече отбелязах нали, че утрото беше се избистрило за час-два, сетне силно притъмня. Човек добиваше впечатление, че нощта е съжалила, дете си е тръгнала толкова рано, и ето, хрумнало ѝ отново да се завърне, та под крилцето ѝ героите от „подземята“ да си довършат дяволските начинания. Нали нощта според статистическия наръчник винаги е била вярна приятелка на престъпния свят! А поетите, на които морето за тия работи е винаги до колене, възпяват ли, възпяват нощните поетичности, осяяни със звезди и огрени от разни лунни светлини. Тия поети трябва да разпитат нас, криминалистите, за да им разкажем колко струват на държавата и на обществото „поетичностите“ на нощта. Тъй или иначе мрачевината се разпръсна, настъпи един млечен, белезникав предобед, а от надвисналите оловни облаци взе да се сипе гъст, пухкав сняг.

Изпихме мълчаливо по една водна чаша кафе, запалихме цигари и с просветлени мозъци започнахме да разплитаме сложните възли на снощното необичайно убийство. Казвам „необичайно“, защото всеки божи ден не убиват професори и защото съвсем не всеки ден на мушката на предварителното следствие кацат такива предполагаеми убийци, каквито бяха Красимир Кодов — Красето, уважаван директор на почтен и реномиран новотел, и д-р Петър Беровски — още по-уважаван работник в областта на епидемиологични изследвания.

И ето, часът удари, както се казва, и аз изложих концепцията си сбито, с малко думи. Наблегнах, разбира се, на имуществените и на моралните подбуди на двамата „хипотетични“ убийци — Красето Кодов и д-р Петър Беровски. Подхвърлих предположението, че Дора Басмаджиева, икономката, е съучастница на д-р Беровски. И за да бъда честен пред съвестта си, защото все пак аз съм един социалистически

следовател, изказах учудването си и огорчението си, че сто на, двама такива отговорни граждани попадат под сянката на углавното подозрение. Факт, който показва, че все още остатъците от буржоазната душевност не са напълно ликвидирани от времето.

— Да бъдем внимателни, другари! — заключих аз. — Уликите са против Кодов и против Беровски. В това ужасно дело — продължих — виждам сянката на една жена, Дора Басмаджиева. А тя е бивша съпруга на също такъв именит работник от сферата на микробиологичната наука. Много отговорно трябва да пипаме! — предупредих сътрудниците си. И за да не внасям паника и страх в мисленето им, допълних тутакси: — Доказателствата ни трябва да бъдат абсолютно убедителни и категорични — щях да кажа: „бетон арме“, но тази дума ми се стори неподходяща за обстановката. Освен това убийството на професора представляваше една твърде заплетена афера, каквато рядко се среща сред анализите на международната криминалистика. Накратко, трябваше да внимавам за равнището на приказките си.

Пръв поиска думата инспекторът Манчев.

— Тази историйка — започна той — като всички други подобни историйки — изглежда някак си много сложна. Цял сборник от гатанки! — ще рече човек. Но така изглеждат винаги тия наши историйки. Какво да правиш! Аз ще ви кажа от собствен опит, че това е само от пръв поглед. Едно лъжливо впечатление! Надвиеш ли сащисването, което те цапва по главата в най-началния момент на следствието, виждаш — ама непременно виждаш!, — че тая сложност е само външна, а вътрешно нещата са свързани много просто. Моля за внимание! От всички присъстващи на вечерята САМО следите на ТРИМА души обикалят около мястото на произшествието. Кръв има по дрехите на Красимир Кодов и д-р Беровски; отпечатьци от пръсти по вътрешните дръжки на вратите — на вратите, ЗАОБИКАЛЯЩИ мястото на произшествието — пак има от същите тия двама герои, Красимир Кодов и д-р Беровски. Но към техните следи тук се прибавят и следите, оставени от тази кукла, извинявайте, от икономката Дора Басмаджиева. Тя е вътрешният човек, тоест тя е „троянският кон“. Погледнете, моля ви се! Ясно е като две и две! Всеки път, отивайки си, тя е заключвала като всеки нормален човек и двете външни врати на апартамента — вратата на „черния“ вход и вратата на обикновения. А

вчера — гледайте само колко била разсеяна тази дамичка! — забравила да заключи „черния“ вход! Представете си! Забравила да заключи „черния“ вход същата тая вечер два-три часа преди да заколят професора? А? Обикновено ТЕ казват винаги така: „Не помня да съм оставила отключено!“ Или: „Навярно професорът (тоест лицето, което вече не може да приказва), навярно професорът е отключил!“ А че ключа изобщо го няма никакъв — какво я интересува! Ние да си блъскаме главите и да го търсим, нали за това ни плащат!? А ТЕ винаги са въвн от играта, те винаги са невиннички? Всъщност защо Дора Басмаджиева оставя отключена вратата на „черния“ вход? Ще ви кажа! За да може любовникът ѝ д-р Петър Беровски да излезе на стълбищната площадка, КОГАТО ДОТРЯБВА! Умно е премислено.

Връща се Красимир Кодов от мазето, носи в ръцете си чиния с шунка, кана с вино и един нож. Чувайки стъпките му, д-р Беровски, който НЕ ЗА ТОЯ, ДЕТО ДУХА се намира в кухнята, излиза навън, поема от Красето Кодов виното и шунката, отваря му официалната входна врата за апартамента и любезно го пропуска да влезе вътре.

Влизайки в антрето, Красимир Кодов забива ножа си в гърба на професора, а д-р Беровски чака в кухнята. Красимир Кодов поема в ръцете си падащия професор и внимателно го полага на пода, а д-р Беровски, излизайки от кухнята, разлива отдалече виното на пода като за „бог да прости“, изтърсва там и шунката, оставя каната и чинията на пода и отново се прибира в кухнята. Няколко секунди Красимир Кодов, който между другото е и доста пиан, стои, коленичил до трупа, после се втурва към салона, застава на прага и симулирайки ПОТРЕСЕН човек, крещи: „Професорът е убит!“ Подире му, сякаш ни лук ял, ни лук мирисал, довтасва и д-р Петър Беровски?

Такава е според моя милост простата картинка на туй уж „загадъчно“ убийство. Физическият убиец е Красимир Кодов, а негови съучастници са д-р Беровски и любовницата му Дора Басмаджиева.

Аз съм изцяло съгласен с оценката на майор Ламби Канделаров относно подбудите за убийството. Като него мисля, че тройката Кодов-Беровски-Басмаджиева трябва да бъде предадена на прокурора.

Инспекторът Манчев седна на мястото си и доволно потърка ръце. Той беше развързал възлите, беше разкрил убийците, с

останалото можеха да се заемат и сержантите!

— Извинявайте, Манчев! — рекох. — Вие произволно ми приписвате свои изводи. Кога съм казвал, че виждам връзка между Кодов и двойката Беровски-Басмаджиева? Вие, Данчев, чухте ли да изказвам подобна мисъл? Не, пали? Благодаря. Според мен, другарю Манчев, връзка между Кодов и двойката Беровски-Басмаджиева не съществува. В случая или Кодов е убил професора сам, без каквото и да било съгласуване с Беровски-Басмаджиева, или Беровски-Басмаджиева са премахнали професора, без да се договарят предварително с Красимир Кодов и без да са съгласували действията си с него. Връзка между тия две страни — подчертах, като повиших глас — не виждам! Следите, оставени от тия две страни — продължих след малка пауза, — доколкото се преплитат около мястото на произшествието, те са една случайна комбинация, едно случайно стечение на обстоятелствата!

— Разрешете, другарю майор! — изправи се Манчев. Тържественният одевешен израз на лицето му беше заличен като с невидима гъба, накисната в оцет. — И аз мисля безусловно като вас! Но аз изхождам от обстоятелствата около убийството. Преплитането на толкова много улици не мирише на СЛУЧАЙНОСТ. Освен това на мен ми се вижда абсолютно невъзможно — от практическа гледна точка — Красимир Кодов да е убил професора САМ!

Нещастният Манчев! Голямо усилие му струваше тази кратка пледоария, той искаше да защити непременно професионалния си усет, па макар и с цената на една нежелана дискусия с прякото си началство!

— Когато човек е сръчен, всичко му иде отръки! — рекох. — Но не може да се получи сговор — и то за убийство! — между две толкова различни страни, каквито са Кодов и д-р Беровски. Д-р Беровски да влезе в сговор за убийство с Красимир Кодов — Красето? Хайде де!

— Напълно съм съгласен с вас! — каза Манчев и дори угоднически ми кимна, по в гласа му прозвучаха тъжни нотки. — Все пак — продължи той с неочаквана упоритост — сам човек да извърши убийство при дадените ОБСТОЯТЕЛСТВА — това ми изглежда неправдоподобно, просто, как да ви кажа, невъзможно!? И това струпуване на улики! — По лицето на Манчев се изписаха следи на голяма вътрешна борба. Извинявайте! — въздъхна той.

Манчев отново въздъхна и някак виновато и несръчно седна на мястото си.

Погледнах през прозореца — навън се сипеше сняг на едри, пухкави парцали. „Само за снежни топки!“ — мерна се в главата ми и тутакси пред очите ми изскочиха група момчетии, стискат сняг в шепите си, мятат топките, а сред момчетата и моето синче. Само че то не мята топки, а се заглежда нанякъде си и на мен ми се струва, че гледа тъкмо към тоя същия прозорец, през който гледам и аз!

Надвих и пропъдих умората, която за миг-два беше омотала като мъглица мислите ми, запалих цигара и рекох:

— Дотук се очертават две мнения — моето и на лейтенант Манчев. Аз мисля, че или Кодов е извършил тази грозна работа, или д-р Петър Беровски в съучастие с Дора Басмаджиева. Разбира се, съучастието на тази жена трябва да бъде тепърва доказано, тъй като досега уликите срещу нея говорят само за присъствие, но не и за СЪУЧАСТИЕ. А лейтенант Манчев мисли, че убийството е било замислено и извършено от „сосиетето“ Кодов и Беровски с участието на Басмаджиева, като смъртоносният удар е бил нанесен от Кодов. Лейтенант Данчев! — обърнах се към инспектора, който имаше мъжествено, силно лице, с мрачни очи и скептични уста. — Какво мислите за нашите хипотези и има ли нещо да добавите?

Инспекторът Данчев се изправи чинно, но без показното усърдие на Манчев. Той повдигна рамене и като че ли се замисли за някое време. Върху мрачното му лице легна една още по-гъста сянка.

— Вие, другарю майор, и моят колега Манчев, вие и двамата изпускате от очи една допълнителна следа. Имам предвид размитите две-три капки кръв върху грунда на стълбищната площадка.

— Другарю Данчев — усмихнах се снизходително (никога не са ми се нравили мрачните красавци), — другарю Данчев — рекох, — учудвам се, че обръщате внимание на следа, която специалистите определят за „птича“. Една следа от птича кръв, когато всяко почти второ или трето семейство се гощава с печена гъска или пуйка, и убийството на професора по микробиология Астарджиев са толкова свързани помежду си, колкото могат да бъдат свързани помежду си например една шоколадова торта и една пуйка, напълнена с ориз и стафиди!

— Все пак! — каза Данчев.

— Все пак — рекох — аз ще ви кажа какво мисля за тази „следа“. Час или два или три преди убийството на професора по стълбите е минал човек, който е носел в празната си мрежа я заклана гъска, я заклана пуйка. В момента, когато се е изкачил на стълбищната площадка, осветлението е угаснало. Той премества мрежата от дясната си ръка в лявата, за да напипа и натисне електрическия бутон. По време на това преместване закланата птица в мрежата е била разклатена и от нея са се стекли две-три капки кръв. После е минало време. Когато убиецът или убийците на професора са свършили работата си, под вратата е изтекла тънка струйка кръв — няколко капки. Площадката е мокра, тия капки се размиват върху грунда ѝ и така размити, се сливат с вече размитите капки кръв от закланата птица. Кран. Какво загадъчно има дотук? И какви по-сериозни изводи могат да се направят във връзка със случая, който ни е събрал? Запомнете от мен: следа, която не може да има пряко отношение с разследваното събитие, не е никаква следа! Тя е просто „призрак“ и нищо повече!

Кой знае дали щях да издрънкам толкова приказки, ако хладната и мрачна красота на тоя човек не ми действуваше на нервите.

— Не знам! — повдигна отново рамене Данчев. — По отношение на тия птичи капки кръв навярно сте прав. Но всичко останало ми се вижда доста нереално!

— Нереално ли? — щях да подскоча от мястото си. — Но трупът на професора е от снощи в моргата — рекох, — това, мисля, е напълно реален факт. Реален е и медицинският протокол, според който сърцето на професора е било прободено с нож откъм гърба. Вие, другарю Данчев, какви „нереалности“ имате предвид?

— Затруднявам се да ви отговоря обстоятелствено, другарю майор — каза Данчев замислено, — по ми се струва, че не сме построили търсенията си върху най-подходящата основа, че други са причините за убийството, и накрая — че други са убийците.

Замълчах. Сякаш изведнъж бях се изправил пред една десетметрова дебела стена „бетон арме“. Тоя човек не приемаше моите мотиви за убийството, наричаше ги „нереални“. За тоя хубавец жаждата за имущество или жаждата за слава бяха нереални неща!

— Говорете! — рекох с колкото се може по-спокоен и студен глас.

— По ми се ще да вярвам — каза Данчев, — че в основата на престъплението лежи някаква ревност или любов, или кой знае какво друго, но от подобен характер. Един удар с нож в ГЪРБА — това е деяние ДИВО и обикновено се извършва от дивак или от човек, подивял от жажда за мъст? Или от пиян човек — все едно, в чисто размътено съзнание бушуват първичните страсти: мъст, ревност, любов. Не зная как ме разбирате, но?

— Хе, хе! — изсмя се с най-искрено удоволствие Манчев. — Хе, хе!

— Тихо, Манчев! — почуках с пръст по масата. И като се извърнах към Данчев, рекох: — Продължавайте, другарю Данчев! Минутите пи са скъпи, но пък времето с романтично, вали сняг като в приказка, защо да не чуем и някоя хипотеза от по-романтичен характер?

— Ама ние не сме на кино! — обади се Манчев.

— Защо това деяние да не е извършил един човек, влюбен до лудост в Дора? — продължи спокойно и все така замислено Данчев. — Не става дума за д-р Беровски, а за друг, по-нисш от него духом и поради това — с огромна ненавист в душата си! Бедните духом хора са способни да ненавиждат до безумие!

— Тогава този влюбен идиот трябваше да заколи Беровски, а не професора! — избухна Манчев. — Истинският любовник на Дора е Беровски, а професорът е една минала работа, болен и стар човек. Защо да бъде ревнуван и клан?

— Професорът! — усмихна се пренебрежително и насмешливо Данчев. — Разбира се, че той не е любовникът! Любовникът е д-р Беровски и тъкмо от д-р Беровски е искал да се отърве — както вие се изразихте — влюбеният идиот!

— Но защо не е заклал Беровски, ами е забил ножа си в гърба на професора?

— По погрешка! — каза Данчев. Този път той се усмихна някак си тихо и загадъчно.

— Хубава работа! — изпъшка Манчев. — Ами де са следите от този идиот? Да не би да е седял с шапка невидимка в салона и с обувки от въздух, и с ръце, които не оставят следи? И търпеливо да е чакал своя час?

— Не знам! — каза Данчев. — Но аз бих те попитал тебе, другарю: ако не беше СЛУЧАЙНО позвънял телефонът, щеше ли Кодов или „сосието“ Кодов-Беровски да изпълни своя смъртоносен замисъл? Извинявайте — той се обърна към мен, — но вие, другарю майор, изграждате с моя колега Манчев един сложен механизъм, чиито многобройни колелца се задвижват за съжаление САМО от една чиста случайност: позвъняването на телефона! Ако не беше иззвънял телефонът, професорът нямаше да излезе в антрето и в такъв случай Кодов не щеше да забие ножа си дори в сянката на своя тъст! Аз бих казал, че това никак не е по-сериозно от хипотезата за моя идиот. И не виждам прокурор, дето би изградил сценария си за убийството на професора само върху една хипотетична вероятност. Не ми се вярва, че ще се намери такъв прокурор!

Данчев седна на мястото си, запали цигара и пое дълбоко от дима. А на мен ми стана горещо, въпреки че парното в салона не беше пуснато на високи обороти.

— Много се изсилваш, драги колега! — обади се след кратко мълчание Манчев. — Представи си, че позвъняването по телефона е било предварително уговорено и уредено? Проста работа! Какво невъзможно има за едно предварително уговаряне например еди-кой си да позвъни точно в еди-колко си часа? При условие че този „еди-кой си“ е доверен човек. А? Какво невъзможно има тук...? А твоят идиот е просто една смешка, извинявай!

Данчев сви вежди, стисна устни и лицето му доби зъл израз.

— Твоето уговорено обаждане по телефона е вероятност, равна на нула! — изсумтя той, без да става. — Защото нито Кодов, нито Беровски са такива безумци, че да заложат живота си в ръцете на едно „трето“ лице! Когато някой замисля опасно и вулгарно убийство, той се бои дори от себе си, и в себе си се съмнява, че може да се издаде, и поначало не се доверява никому — ни на баща, ни на брат. Само в света на професионалните престъпници са възможни подобни договаряния, там за издайничество се плаща с куршум, по какви професионални престъпници са Кодов и д-р Беровски?

Този път Манчев изпадна в необичайно за него мълчание, сетне се обади с глас, в който не звучеше предишната сигурност:

— Аз мисля, че ти довеждаш някои неща до крайност, любезни! Има и такива приятели, които са готови по-скоро да умрат за приятеля

си, но да не го издадат!

— Стига, моля ти се! — сряза го Данчев, като че ли моето присъствие беше се изпарило. — Ако ти откриеш телефона, по който „близкият“ приятел на Кодов или на Беровски уж се е обадил на професора; и откриеш самия този „близък“ приятел, разбира се; и му внушиш да направи самопризнания — само в такъв случай прокурорът ще даде ход на това дело, като се опре на хипотезата ви, че Кодов е извършил убийството, или „сосието“ Кодов-Беровски. Ако постигнеш всичко това, ти ще си един Шерлок Холмс на XX век!

— Хе, хе! — каза Манчев, без да се засмива.

После Манчев разправи една история, ни в клин, ни в ръкав, филм някакъв; как един известен гангстер се обадил на дежурния инспектор от полицията и му съобщил името на улицата и номера на къщата, където току-що бил извършил убийство; и че очаквал полицията, за да се предаде, понеже тази работа му била омръзнала вече. Инспекторът пристигнал на посочения адрес, намерил трупа на убития, а до него — свалената слушалка на телефона, и един магнетофон до слушалката, който непрекъснато въртял думите на „покаялия“ се убиец.

— Хе, хе! — Манчев истински се засмя над измислицата си. — Може би в случая — рече той — Кодов или Беровски да са погодили един такъв номер на професора. А защо не? Не е кой знае колко мъчно. Нали, другарю майор?

Не ми се приказваше. Дърпах от цигарата си и разсеяно гледах как зад стъклата на прозорците се сипеше кротък сняг.

В този, бих казал, критически психологически момент в салона се втурнаха двамата сержанти Рашко и Наум. Рашко, по-здравеняк и бабаит, носеше в прегръдките си една сива касетка от дебела ламарина, голяма колкото двуседмично прасенце. Наум вървеше подир другаря си с физиономия на средновековен алхимик, открил ненадейно възшебната формула за превръщане на желязото в злато.

Рашко остави касетката на масата, въздъхна с облекчение и победоносно ме погледна:

— Открихме тази вещ в килера, другарю майор! — рапортува той. — Беше затрупана под куп вехтории.

„Голяма работа!“ — рекох си наум.

Но Манчев се отнесе към тази находка много по-бурно!

— Другарю майор! — подскочи той от мястото си и заситни бързо с късите си крака към масата. — Главата си залагам, че тъкмо туй нещо е предала Дора Басмаджиева на човека с червеното шалче!

Надежда просветна в душата ми, сякаш през шубраците на амазонския лес видях началото на спасителна пътечка. Макар да беше все още рано за светъл оптимизъм и розови надежди, дощя ми се да протегна ръка на добросърдечния инспектор, набит като чувал е картофи и дебелак по дух.

Вратичката на касетката не беше заключена. Манчев вмъкна в ключалката острието на ножчето си, подръпна и една купчина книжа тутакси се изсипа на масата: квитанции за електричество, за топлата вода, за телефона, разписки за закупени дребни вещи от битов порядък. Съвсем в стила на скъперника-професор! Но две неща ми направиха по-особено впечатление: писмо от Либия, на чийто печат личеше скорошна дата, и едно обемисто тефтерче, натъпкано с изписани химически формули и скици на бактерии и вирусови микроби — едни имаха форма на пръчици, други приличаха на гадно нагънати косъмчета и колелца.

Взех писмото, изпратено от Либия, и отидох да го прочета до прозореца. Радой пишеше на баща си, че щял да пристигне в София към 10-ти януари, че се радвал на намерението му да припише вилата в Бояна на Надя и че нямал особено мнение относно НАСЛЕДЯВАНЕТО (к.м.) на апартамента. По този въпрос щял да вземе окончателно решение, след като чуел мнението на сестра си. Съветваше го да щади сърцето си и го поздравляваше с Новата година.

Какви изводи трябваше да се направят от това писмо? Първо: че Кодов можеше да си живее спокойно, вилата в Бояна му беше „вързана в кърпа“. Кодов нямаше причини да се бои от шурей си, тъй като той не предявяваше никакви претенции към боянската вила. Кодов нямаше основание да се бон и от тъста си, в смисъл че под влиянието на Радой ще се отметне от решението си да прехвърли боянската вила на дъщеря си. Следваше законният въпрос в такъв случай: за какъв дявол му беше необходима смъртта на професора? Защо трябваше да го убива? Наистина за какъв дявол?

Апартаментът? Е, разбира се, Надя имаше амбиции по отношение на апартамента, но от писмото на Радой не можеше да се разбере дали Дора беше включена в аритметиката, тоест дали професорът щеше да се поддаде на изкушението да ощетява дъщеря си за сметка на своята държанка.

Тук имаше за моя радост едно „НО“.

Това „но“ пронизваше като с рентгенови лъчи неясностите и даваше възможност на предварителното следствие да избегне всякаква прилика с прочутата картина „Бой на негри в тунел“.

1. Известно ли беше Радоевото писмо на Кодов? Ако Кодов е действувал самостоятелно, бездруго той не е бил запознат със съдържанието на писмото. Той е живял със страха, че тъстът му ще прехвърли боянската вила на Радой. И за да не допусне боянската вила да бъде прехвърлена на Радой, решил да убие тъста си.

2. Каква е гаранцията, че от касетката не е бил изваден някакъв ВАЖЕН документ — например отнасящ се до наследяването на апартамента?

3. Тефтерчето с формулите. Ако това тефтерче е открило пред д-р Беровски пътя към СЛАВАТА, от само себе си се разбира, че присъствието на професора в играта е станало ненужно? Или още по-точно — че професорът е трябвало да бъде ИЗВАДЕН от играта, за да може Беровски да се възползува от формулите.

И тъй, вече имах чувството, че държа юздите на понататъшните издирвания в ръцете си. Нека Данчев си мънка за своя телефон. Добър е господ, с помощта на писмото от Либия и с добрите услуги на тефтерчето — ще се оправим някак!

Оставих писмото обратно в касетката и потърках ръце, както правеше Манчев. Хубав сняг валеше навън!

Часът беше единадесет. Казах на сътрудниците си:

— Възлагам на лейтенант Манчев да докаже, че тази касетка е била отваряна от Дора Басмаджиева и д-р Петър Беровски. За целта той трябва да проучи кой е бил човекът с червеното шалче и сивата шапка и къде е била носена тази касетка. Освен това той трябва да събере данни кога д-р Беровски е излизал вчера от службата, от колко часа до колко и къде е ходил из града. А вие — обърнах се към Данчев, — вие вървете по пътя на вашата хипотеза, търсете си вашия идиот!

— Хе, хе! — засмя се тихичко Манчев.

Изказах благодарност на сержантите за ценната им находка, поръчах им да са внимателни към Басмаджиева, но да не я допускат до телефона. Заповядах на инспекторите да се явят на оперативно съвещание днес на същото място в 17 часа.

И тръгнах за доклад при генерала.

5.

Разказах на генерала „точ в точ“ за обстановката, сред която беше извършено убийството, и му изложих двете хипотези, по които предлагам да тръгнем, за да стигнем до физическия убиец и неговите помагачи: моята хипотеза и хипотезата на инспектора Манчев. Споменах му с няколко думи и за становището на Данчев, Постарах се да не наблягам излишно на „телефонното позвъняване“, защото се надявах, че в процеса на търсенията и тази „случайност“ ще намери своето покритие.

Генералът, човек на години, с посивели коси, мъжествено лице и хитри, малко скептично настроени очи, търпеливо ме изслуша, като през цялото време ходеше из кабинета напред и назад и лениво дърпаше от цигарите, които бяха от второ качество и без филтър. Когато завърших приказките си, той седна на стола пред огромното си бюро, помълча някое време, после снизходително повдигна рамене и разпери леко ръце.

— Като сте тръгнали по този път, действувайте — рече той. — Действувайте, макар да си мисля, че тоя път ще ви заведе в края на краищата до тупик. Защо мисля така — не бих могъл да ви обясня; то е по-скоро едно чувство, повече чувство, отколкото, както се казва, „трезва мисъл“? Да! Има нещо в съзнанието ми, което се съпротивлява на вашите „имуществени“ и „морални“ подбуди? Хм!

Както се полагаше по устава, аз чинно си мълчах.

— Странно! — пак разпери леко ръце генералът. — Да бъде убит в днешно време човек като професор Астарджиев заради някаква си вила — подобно предложение изглежда просто обидно! А това обсебване на антигрипното му откритие направо ми прилича на стока с марка „USA“!

— Предварителното следствие изхожда само от предлаганите обстоятелства, другарю генерал! — не се сдържах.

Той беше от по-старото поколение началници и навярно измерваше нещата с една по-отдавнашна своя мярка.

— Обстоятелства! — възропта той и махна с ръка, сякаш искаше да разрези лютивия дим от цигарата си. — Като чуя думата

„обстоятелства“ — рече той, — която вие, по-младите, толкова обичате, знаете ли, налягат ме критични мисли по отношение на вашето обучение, пък и на възпитанието ви!? Обстоятелства! Ами човекът? Какво са обстоятелствата без човека? Вещи, които можеш да местиш и така, и иначе, и да подреждаш една обстановка по свой вкус и разбирания!? Вие сте подредили вещите по един начин; лейтенант Манчев — по друг; той се доближава до вашия стил; а Данчев — на него пък му хрумнало да прави една уредба, коренно различна от вашата? Да, всички вие местите насам и натам едни и същи вещи. Размествате на РАЗЛИЧНИ места едни и същи ОБСТОЯТЕЛСТВА!

Той угаси в една огромна метална пепелница догарящия фас, стоя прав някое време, замислен и намръщен; после се извърна неочаквано рязко към мен:

— Довечера бих желал в 20.00 ч. да ми докладвате докъде сте стигнали! Искам да чуя вашето окончателно мнение.

— Разбрано, другарю генерал! — отрапортувах по уставному.

Той се усмихна снизходително, измери ме с поглед от петите до главата и сви рамене.

— Внимавайте в картинката! — повдигна той показалец. — Ако не установите КОИ и ЗАЩО се е обадил на професора по телефона — да завиете в една амбалажна книжка хипотезата си и да я хвърлите на боклука!

— Ще се постарая, другарю генерал, да изясня и това обстоятелство! — отговорих мрачно аз.

Спуснах се бързешком по стълбите на Управлението и с една служебна кола отхвърчах до отдела, където се помещаваха централните технически служби. Казвам „отхвърчах“, защото заплашително вдигнатият показалец на генерала стърчеше пред очите ми като телеграфен стълб. Тия паши началници от по-отдавнашното време още не можеха да отвикнат от патриархалния си навик да пи смятат за свои и като техни — да ни потупват с подобаваща бащинска строгост, за да ни увират мозъците по-добре?

Отидох при началника на службата по птт, разказах му в телеграфен стил за снощната случка и го помолих да открие на живот или на смърт човека, дето беше се обадил на професора към 11 ч. вечерта.

РАЗКАЗ НА ИНСПЕКТОРА МАНЧЕВ

След като завършихме съвещанието си в апартамента на професора (вечна му памет!), аз пръв се измъкнах навън. Валеше отворотелен сняг, по улицата рядко се мяркаха минувачи. Сняг и пустош — тази комбинация ми е най-противна на душата! Всеки се е сгушил в яката на палтото си или е навел чадър, иди разпознай някого си, ако, не дай боже, си тръгнал да го търсиш! Да разпознаеш някого си, когато се сипе сняг като из фуния — туй става, ама на филм. Не знам защо, във филмите винаги спипват престъпника, когато на гъсто пада сняг или се излива силен дъжд.

Избързах до телефонната будка, за да се обадя на жена си. Трябва да си призная, че откачих слушалката от скобата с малко неспокойствие в сърцето си. Защо? Защото се боях донякъде, че моят зов може да остане без ответ. Случвало ми се е, какво! Жена ми е млада, мъчно понася самотата и когато вечер закъснея повечко — измита се, където ѝ видят очите. При майка си, при приятелки, само да не седи самичка. Затова винаги изпитвам някакво неспокойствие, случи ли се сутрин да ѝ звъня. Знаем ли какво ще чуя, симпатичния гласец ли или пиукането на автомата! Които имат млади жени, познават добре тази малка подробност от семейния живот.

Слава богу, тази сутрин нямаше пиукане, а напротив — докато да кажа на милата си „как си, как си!“ — тя ме изпревари, като да беше предварително навита:

— Прибирай се за обяд навреме, Митенце! Ще имаш джоланче с моркови и картофи и пиленце, пълнено с кестени и стафидки!

Закачих слушалката, без да продумам слово! След разкоша, който ми обещавахе, имах ли право да и питам дали нощеска си е била вкъщи? Е, аз не бях дърварин, дето слиза в годината еднъжки на село!

Ами потеглих да си гледам работата. За подобни случаи нашият генерал имаше една мъдра приказка. Смисълът и беше такъв: тръгне ли инспекторът за милицията по задачи — домашните си грижи трябва да захвърли в първата изпредила се пред очите му кофа за боклук.

А кофи за боклук — комай пред всяка сграда. Когато господ е сътворявал софиянеца, навярно първата вещ, която му е посочил многозначително с показалеца си, ще да е била... кофата за боклук.

Не съм твърде пъргав в ходенето, особено когато пада голям сняг, затова се върнах повторно до телефонната будка и поисках от оперативната транспортна служба да ми изпратят служебна кола.

И докато чаках колата, отново претеглих в ума си моята хипотеза и предложението на майора. Ако аз например заемах мястото на майора, непременно щях да харесам такава хипотеза. И ако някой ми кажеше, че смята за възможно Красето да убие сам професора, щях да заповядам да му проверят незабавно температурата, при по-висока температура човек какво ли не приказва. А ако някой ми заявеше, че тоя фронт Беровски е извършил клането или пък онази кукла му е помагала, щях, честна дума, да си умра от смях?

Разбира се, аз не съм от тия, дето мижат, колчем минават покрай хубавото. Нашия човек си го бива в разпитването! Майсторски разпитва, следователски. Защо му е трябвало да се прехвърля на оперативна работа!

Също като моя колега Данчев! Той да беше отишъл в киното да работи, филми да прави — цена нямаше да има. Можеше и премията „Оскар“ да получи. Фантазира, и важничи, и кучешки зъби му е дал господ, но едно си няма — нюх. Това, дето отвежда гончето точно под храста, където клечи дългоухият. Нюхът не иде от книгите, както си мислят някои по-учени хора. Той е дарба. Или я имаш тази дарба, или я нямаш. Край!

Яд ме е за тия неща, иначе какво ми влиза в работата, всяка коза виси на своя си крак. Аз нямам висше юридическо, но имам 15-годишна практика в службата и от опит знам, че доста грешат ония, които си мислят, че тази работа — откриването на убиеца — става по писани правила. Знаеш правилата, командуваш според тях и си сигурен, че държиш убиеца в ръцете си, хе, хе!

Нищо. Довечера ще видим дали Кодов и Беровски са действували поотделно, или в съдружие. Моята задача — както началството я определи — се състои в това: да открия кой е човекът с червеното шалче и сивата шапка. Ако човекът с червеното шалче е д-р Беровски, както твърди благонравната леля Мара и както и самият аз

предполагам, историята около убийството на професора ще да се е развила по следния начин:

1. Вчера, 7 януари, д-р Беровски пристига с такси пред дома на професора и там Дора Басмаджиева му предава една заключена касетка.

2. Д-р Беровски отнася тази касетка на ключар и той я отключва.

3. Д-р Беровски и Дора Басмаджиева откриват в касетката тайното тефтерче на професора, където е записана формулата на антигрипното лекарство, а също така и някакъв важен документ, който трябва да бъде нотариално заверен веднага след пристигането на Радой, вилата в Бояна се присъжда на Радой.

4. Според мен — д-р Беровски прави известен на Кодов този документ и му предлага да премахнат овреме професора.

5. Поотделно (или двамата заедно) Кодов и Беровски уговарят еди-кое си лице да звъни на професора в 11 ч. без 2–3 минути.

6. В 11 ч. и 1–2 минути професорът е убит.

7. Вариантите на убийството са три: или Кодов е убил сам, или Беровски е убил сам, или двамата са извършили убийството съвместно. Първите два варианта са на майора, третият вариант е мой.

Аз се надявам, че довечера на съвещанието моят вариант ще бъде признат за най-правдив.

И във великолепно настроение, като се завърна вкъщи, още от вратата ще изумя жена си с един фатален въпрос:

— А ти, любезна, къде си била на 7-ми срещу 8-ми, да речем, към 11 ч. вечерта?

Обзалагам се на две пилета, сготвени със стафиди и кестени, че вечерята на инспектора няма да загуби нищо от хубостта си дори ако той не получи задоволителен отговор от благоверната си съпруга. Защото най-важното нещо в нашия инспекторски живот е да уловиш престъпника. Когато сполучиш, е, тогава можеш, разбира се, да си позволиш лукса от високо да гледаш на събитията, които стават в собствения ти дом. Затова още отсега предчувствувам, че пилето с кестените ще изям с великолепен апетит!

Щом колата пристигна, най-напред отидох до диспечерската служба при таксиметровия транспорт. За по-малко от половин час намерихме шофьора, който беше правил курс вчера заранта до улица „Чехов“. Яко червендалесто момче, хубавец.

— Откъде взе клиента си? — попитах го, след като му показах картата си. — От Центъра по епидемиологични проучвания на Овча купел, нали?

Той ме изгледа втрещено:

— Съвсем не! — рече. Личеше си, че беше излязъл наскоро от казармата. — Клиента го взех от улица „Коларовска“, мисля, че беше номер 35.

— Номер 45! — поправи го чиновничката. Тя беше разтворила един дневник и чукаше с пръст на онова място, където беше записан номерът на поръчката.

Почувствувах как някаква внезапна слабост започна бавно да размеква коленете ми.

— Какъв беше на вид клиентът ти? — попитах шофьора. — Висок, с червено шалче на врата и със сива шапка?

Момъкът се позамисли.

— За шапката не си спомням — рече той, — но за шалчето, да. Само че не беше висок, а среден на ръст, възнисичък. И слаб.

Коленете ми продължаваха да омекват, та трябваше да се преместя от един крак на друг. Попитах чиновничката дали мога да запаля. Запуших.

— Като стигнахте до онази къща на улица „Чехов“ защо от колата не излезе клиентът ти, ами слезе ти?

— Човекът ме помоли, другарю.

— Какво имаше във вързопа?

— Не знам, другарю. Беше сложено в голяма мукавена кутия и доста тежеше. Навярно беше от желязо.

— Къде занесохте туй нещо?

— Пак там, другарю. На улица „Коларовска“ №45. Човекът ми плати, благодари ми и си влезе вътре с багажа.

Завъртях номера на професора. Обади се сержантът Наум. Заповядах му да пита Басмаджиева как се казва брат й, на коя улица живее и на кой етаж. След половин минута сержантът докладва:

„Братът на Басмаджиева се казва Иван Първанов Филипов, живее на улица «Коларовска» №45, етаж четвърти.“

Поблагодарих на шофьора и на чиновничката и излязох от диспечерската служба. А на моя шофьор заръчах:

— Булевард „Заимов“ и улица „Паун Грозданов“, ъгъла!

Попитах управителя на кооперацията за ремонт на битова техника:

— Работи ли при вас един човек на име Иван Първанов Филипов?

— Имаме такъв, другарю! — каза управителят и лекичко въздъхна.

— Ако съдя по физиономията ви, той не ще да е много цвете за мирисане?

Управителят повдигна мълчаливо рамене.

— Къде е този човек?

— От вчера е в отпуската по болест.

— Хм! — рекох. — Често ли „боледува“?

— Ами, както се случи! Според „частпрома“. Като се съберат повече уреди за поправяне, затваря се вкъщи и „боледува“. Вкъщи си е обзавел работилница. Намерил си е един-двама доктори, които му пускат медицински.

— Защо не го уволните! — рекох, макар че бях загубил вече всякакъв интерес към тоя тип.

— Как да го уволним, когато той оправдава отсъствията си с медицински бележки! — разпери ръце управителят. — Пък и се застъпват за него разни видни хора. Има сестра, секретарка на един известен професор. Тя два пъти ми е хленчила тук да не съм се държал строго с братчето и, защото, нали, той наистина си бил болнавичък още от дете!

— Щом се трогват от хленчене — рекох, — ще си го носите този мръсник още дълго време на рамо!

Обърнах се кръгом и с един вагон яд и горчилка в душата си излязох навън. Имах чувството, че д-р Беровски се възнася към праведниците, както рисуват по иконите божия син да се възнася към своя отец. Туй възнесение много засягаше ръцете ми — усещах ги празни, толкова празни, просто ме боляха, както от силен студ.

Наблизо имаше телефонен пост. Завъртях шайбата и помолих да ме свържат с лаборанта Любенов.

— Е, как сте, какво правите? — попитах момъка.

— Да сме весели — не сме, но работим!

— Ами д-р Беровски как е, той как се държи?

— Нормално.

— Я ми кажи, Любенов — рекох, — да е излизал вчера докторът по някое време?

След малка пауза Любенов отговори:

— През работното време никъде не е излизал.

— Благодаря, приятелю! — и кимнах на слушалката като идиот.

Оставаше ми още една малка надежда. Реших и нея да сложа на везните, та дано някак да натежи оная паланца, върху която бях струпал бурмичките и колелцата на моята хипотеза. Тоя, дето беше носил касетката на ключаря, за да я отключи, той можеше да ме отведе до една голяма следа!

В София имаше двама ключари, които бяха майстори по старите каси. Единият се казваше бай Трифон, а другият — бай Петър.

Отидох при първия.

— Бай Трифоне — рекох, — да са донасяли при тебе за отключване една стара касетка марка „Буржев“?

Старецът помисли и поклати отрицателно глава.

— Сигурен ли си! — улових се аз за някаква сламка като оня удавник. — Преди седмица, преди месец, преди година?

Старецът пак поклати глава:

— Не помня да ми е носена касетка „Буржев“ ни вчера, ни завчера, нито преди година. На! — Той надяна очилата си и разтвори един опърпай тефтер, толкова овехтял, че приличаше да е отпреди Балканската война. Разлисти го, спря очи на една от последните му страници и започна да шари по нея с показалец, както прави вехтошар с тояжката си, когато рови захвърлени вехтории. — Нали ти казах, уважаеми,... ето... никакъв „Буржев“! Погледни сам, уважаеми, да се увериш!

Нямах основания да не му вярвам, с бай Трифон работех честно и почтено вече десетина години.

При бай Петър ми потръгна. Но... рачешки по отношение на „полезния ефект“, както се казва сега.

На въпроса ми имал ли е работа — напоследък или с по-стара дата; имал ли е работа изобщо с касетка „Буржев“ — бай Петър повдигна докторски очила над побелелите си вежди, засука изшилени мустаци, поизбелели от къната, признак на някогашно мераклийство, и с хитра усмивка попита:

— Ти ще черпиш ли, ако ти кажа?

— Дума да няма! — зарадвах се, лекичко окрилен.

— Какво например ще черпиш?

— Както винаги, бай Петре — кутия локум!

Той склони леко глава към лявото си рамо и рече:

— Тази касетка марка „Буржев“ донесе преди три дена един професор на име Иван Астарджиев. Носеше я неговият шофьор, защото професорът, какъвто вид имаше, не го биваше дори една котка да повдигне.

Аз приседнах на единствения стол в работилницата и започнах да търкам челото си, защото изведнъж усетих нещо като замайване, беше ми се завило свят.

— После? — рекох, като че ли с не свой глас.

— Професорът беше загубил ключа си, та ми носеше тази касетка да я отключи. А секретът на бравата беше една дяволска завъртулка, та дълго се мъчих и накрая трябваше да го насиля. Отключих, но секретът се повреди. Тогава казах на професора: „Ако искате, ваша милост, отново да поправа тази дяволщина, това ще ви струва доста пари, ще се наложи да купувам на «черно» някои «частици».“ „Колко пари ще струва?“ — попита професорът. Казах му, а той почервеня и миглите му започнаха бързо-бързо да се спускат и вдигат гаче срещу него гаснеше и светваше крушка от 500 вата. И представи си, млади мой приятелю, без да каже дума, той посочи касетката на шофьора си и с глава му даде знак да си я вземе обратно. Когато шофьорът изнесе касетката, негова милост подхвърли на тезгяха ми една десетолевка и се изпари през вратата като дух, изскочил от някой забравен гроб. Такъв стипца не бях виждал и надали ще да видя скоро? Какво, млади приятелю, тебе да не те боли зъб?

— Боли ме душата, стари приятелю! — изсумтях аз и също както беше направил професорът преди три дена, тътрих към вратата, но не се „изпарих“ като него, защото далеч не бях толкова необикновено тънък, ами се изхлузих навън с дясното рамо напред — докато слушах

сладките приказки на моя ключар, вратата беше се смалила, видя ми се тясна като иглено ухо.

Гмурнах се в снежната мрежа и главата ми тутакси престана да се върти.

— Накъде? — попита ме шофьорът на служебната кола.

Аз повдигнах рамене.

— Наникъде! — рекох.

Дадох му пари да купи кутия локум и да я занесе на моя приятел, а аз си тръгнах за вкъщи пеша.

На масата в кухнята намерих бележка.

„Митенце! — умилкваше се жена ми. — Аз отивам при мама, защото я боли гърлото, изглежда, че е хванала грип. На връщане ще се отбия за малко при Катето, на кафе. Пиленцето е в хладилника, сложи го във фурната, да се позагрее?“ Беше надраскала още един ред, но мене ми беше до гуша, смачках бележката и я захвърлих на пода.

После навих будилника да звъни в 4,30 ч., откачих от закачалката в коридора униформения си шинел, полегнах на миндера, както си бяха облечен, и затворих очи. Изглежда, че тутакси съм заспал.

РАЗКАЗ НА СЛЕДОВАТЕЛЯ МАЙОР ЛАМБИ КАНДЕЛАРОВ

1.

Беше ми се случвало и друг път да прекарвам цяла нощ на крака, а сутрин да се хващам на работа, като че ли току-що ставам от хубав сън. И тоя път бях във форма, но ме беше налегнала някаква особена нервна възбуда, подобно на оная, която изпитва пътник, който сериозно рискува да закъснее за своя самолет. Представете си такъв пътник: броени минути да му остават до отлитането на самолета, а светофарите, за проклетия, спират таксито, с което пътува за летището на всеки кръстопът! Такъв пътник седи като на огън, а в душата му бушуват гняв и проклетия и едно страстно желание — да хване за гушата лошия си шанс, и една негласна, но гореща молба към съдбата — да бъде търпелива? Подобни чувства изпитвах и аз, по като че ли мълчаливата ми молба към съдбата свиреше първата цигулка.

Съдбата трябваше да ми влезе в положението, дявол да го вземе! То това беше моята първа голяма игра, моето първо хвърляне на зарове срещу залог от чисто злато!

Пък и не исках кой знае колко много от нея, тъй като САМ бях решил теоретическата страна на следствието. Тя трябваше да ми помогне в практическите работи, в изкусуряването на доказателствения материал. А това значеше да предостави време на Манчев, за да може той да докаже, че д-р Беровски е „вътре“; това значеше и на мен да помогне, като ми осигури „зелена линия“ по пътя, който ми предстоеше да извървя, за да притисна Красето Кодов до стената и за да накарам Дора Басмаджиева да ми заговори с по-тънък гласец.

Манчев разполагаше с доста часове и аз — макар да ходатайствувах пред съдбата да му отпусне още време — имах едно обнадеждащо предчувствие, че той ще се справи успешно със задачата си. На тоя човек му беше вървяло досега, всяка година беше

изправял по един-двама обирджии пред съда. Той принадлежеше към оная категория инспектори, родени, както се казва, под щастлива звезда. Природата не им дала много ум, но ги надарила с късмет! Сега — мислех си — той щеше да спипа (или беше спипал вече) д-р Беровски „en flagrant delit“, както казват френските юристи. Късметът си е късмет, но е много важно за инспектора какъв ориентир държи в ръката си, по какъв ориентир се ръководи. Аз бях дал на Манчев такъв ориентир, че той сляп и хром да беше, пак щеше да стигне до единия от двамата евентуални убийци.

Да, аз бях основал хипотезата си на реални предположения, на дълбоко познаване на човешките слабости. Какъв криминолог щях да бъда, ако не умеех да чета в сърцата и в умовете на хората? На хотелджията и на картоиграча Краси една вила можеше да вземе ума. На амбициозния учен д-р Беровски присвояването на едно голямо откритие можеше да замае разсъдъка, поддаващ се на еуфорично състояние. А се знае, че в такова състояние човек може да убие дори най-близкия си приятел. Примери колкото щеш! Нима Александър Македонски, обхванат от налудничави амбиции за световна слава, не посяга на най-добрия си боен другар и не изпраща на оня свят сипа на великия Аристотел, неговия доскорошен учител и наставник?

Истината беше такава: аз дълбоко вярвах в хипотезата си, по изпитвах смущение пред краткия срок, с който разполагах, за да докажа правотата ѝ. А правотата ѝ можеше да се докаже по един-единствен път — като Красето Кодов, Беровски и Басмаджиева бъдат така притиснати от разкритията, че сами да вдигнат ръце. И ако Манчев беше сложил вече ръка върху рамото на д-р Беровски, то аз трябваше да се справям с другите двама от участниците в аферата и да установявам дали Красимир Кодов е действувал самостоятелно, или в съдружие с Беровски-Басмаджиева.

Задачата не ме смущаваше, тя не ми изглеждаше кой знае колко сложна, само онова отвратително чувство да не беше препуснало като ток по нервите ми — че ще изпусна „самолета“? А това чувство не се беше пръкнало случайно, то беше предизвикано от заканително повдигнатия показалец на генерала. Генералът искаше да му докладвам за крайния резултат от предварителното следствие в 8 часа вечерта? Помислете — когато тия мисли се въртяха в главата ми, приближаваше 2 часът. А в 5 часа бях насрочил съвещание със

сътрудниците си, за да отчетем постигнатите резултати и да обобщим ПОЛОЖЕНИЕТО.

Оставаха ми само някакви си 3 часа!

Как да не моли човек съдбата за мъничко търпение? Ще се усмихнат снизходително и ще ме обвинят в суеверие само ония, които и понятие си нямат от огъня, на който се пече инспекторът. Всъщност това са много огънове и човек не знае кой от тях повече го пари: служебната отговорност ли, честолюбието ли, надеждите ли от най-различно естество, които е таил в душата си; или оная зловеща страст, която гони ловеца подир дивеча и не му дава мира, докато не го спипа и убие?

Ще си призная: до тоя момент под краката ми пареха най-много въглените на честолюбието и на „надеждите от най-различно естество, които бях стаил в душата си“. Сега започна да се разискря под петата ми, ако мога така да се изразя, „въгленът на отговорността“. Ах, тоя повдигнат показалец на нашия стар, но все още опасен генерал! И едно друго чувство взе да пари душата ми, чувството, което не бях изпитал в следователската си практика досега: взе да се надига у мен едно озлобление (бог да ме пази!) срещу тримата негодници, които бяха скроили мръсния номер на професора. Бях започнал да изпитвам злоба и срещу Кодов, и срещу Беровски, пък и срещу Басмаджиева, макар тя да беше на вид такава крехка и безпомощна. Интересното в случая беше това, че не злобеех толкова, задето тая шапка беше лишила от живот един голям учен. На криминологията беше известно, че страстите човешки за собственост и слава бяха вкарали половината от човешкия род в царството на Сатанаил.

Просто изпитвах злоба заради това, че като хитрувах и се укривах, проклетниците ми пречеха в две основни направления. Първо: излагаха ме пред началството, разклащаха вярата на началството в инспекторските, в „детективските“ ми способности. Второ — като ме излагаха пред шефовете и като подбиваха вярата им в инспекторските ми способности, те превръщаха надеждите, които тях в душата си, на сапунени мехури. А и аз, като всеки божи човек, си живеях с някакви надежди и за тях съм споменавал неведнъж. Тоя, дето се бие в гърдите и уверява света, че работи само за „идеята“, не е откровен човек. Идеята си е идея, не съм станал следовател току-тъй, едни идеални подбуждения са ме насочили по тоя път. Но това са

отделни неща, от по-висша категория. В обикновения живот всеки човек живее с надежди от по-практично естество, включително и следователят от милицията, инспекторът. Нали и инспекторът си има семейство, за което трябва да се грижи, деца, на които да осигурява бъдеще, жена с прищевки, а над всичко отгоре нали и той си има своите амбиции, едни големи, други малки, но — амбиции все пак?

А тия типове, дето бяха видели сметката на професора, те се укриваха, хитруваха, правеха всичко, каквото им дойдеше наум, за да се изплъзнат от ръцете ми и това, разбира се, ме озлобяваше, озлобяваше ме, защото изплъзнаха ли се наистина от ръцете ми — от моите малки житейски надежди нямаше да остане нито следа. Тоест следа щеше да остане, но такава, каквата остават например птиците във въздуха, когато подхвъркват от едно място на друго? Не дай си боже, както се казва.

Теоретически, разбира се, инспекторът не бива да се озлобява срещу клиентелата си. Той трябва да я гони до дупка, но да се озлобява — не бива. Озлоблението може да замае мозъка му и да го поведе по фалшива следа.

Не бях хапнал нищо на обяд, но не ми се ядеше. Отбих се в един аперитив и изпих за освежаване чашка коняк. После повиках по телефона Любенов, нашия човек, лаборанта, дето беше снощи на гости у професора, и го помолих да дойде довечера към 5 без 15 часа в апартамента на улица „Чехов“.

2.

Въведоха Красимир Кодов в кабинета ми. Елегантният директор на новотела изглеждаше сега доста изпаднал в смачкания си костюм, без вратовръзка, брадясал и с коса, която не беше сметнал за необходимо да среши. Само очите му горяха дяволски, но не злобно, а с някаква святкаща, изригваща и, бих казал — надменна насмешливост. Поздравих го любезно и го поканих да седне на единствения стол в кабинета ми. Беше дъсчен, от най-простите.

Той обърна стола с облегалката напред и го възседна като кон. Облегна ръцете си на облегалката и мълчаливо се вторачи в лицето ми. На любезния ми поздрав отговори с мълчание.

Протегнах му цигарите си.

— Запалете! — рекох.

Той не благоволит дори да ги погледне. Извади пачка „Лорд“, английски, избра си цигара, без да бърза, и щракна с позлатената си запалка. Запалката беше може би златна, кой знае. Пое дълбоко от дима, по глътна малка част от него, а останалата издуха над главата ми. Очите му продължаваха язвително да ми се присмиват.

— Как сте, гражданино Кодов, имате ли оплаквания? — попитах го съвсем непринудено, въпреки че сърцето ми трепереше от възбуда.

— Някак си съм! — повдигна рамене Кодов. — Необичайно. Но след 12 часа, когато изтича срокът за задържането ми, аз ще бъда — вие това си го запишете! — аз ще бъда поне десет пъти по-добре от ваша милост.

— Похвално е човек да бъде оптимист! — рекох.

— Така е! — каза Кодов.

— А откъде сте сигурен, че ще бъдете по-добре от мен? — попитах. — Най-напред вие не знаете дали няма да поискам разрешение да удължа задържането ви?

— Гледах си на карти и картите показаха, че вие ще се разпоредите да ме пуснат, преди да стане 12 часът.

— Дано картите да са познали! — рекох. — Но не съм сигурен, че ще се чувствувате по-добре от мен!

— А, непременно! — усмихна се Кодов, като разтегна широко устни. — Че ще се почувствувам по-добре от вас, това ми е в кърпа вързано! А вие? Ох, след като с велико разочарование разберете, че напразно сте ме подозирали като възможен убиец на тъста си, че сте ударили на камък — в смисъл, че сте хвърлили геле на последната най-голяма миза в играта, а след като началството ви е дърпало ушите, защото не си вършите службата, както трябва; след всичко това вие ще се приберете вкъщи със свита опашка като бито куче и дори няма да удостоите с внимание картофената яхнийка, с която благоверната ви съпруга ще иска да позарадва измъчената ви душица? Пък аз, е-хе! Аз, приятелю — наричам ви така, макар че какъв приятел сте ми вие! Да ви кажа ли как ще прекарам аз вечерта си?

— Като сте започнали — разказвайте! — рекох. — Аз съм от търпеливите.

— Най-напред ще се изкъпя, и знаете ли в каква вана? Във вана, облицована с мраморни плочки, категория суперлюкс! После ще ме завият в затоплени чаршафи, белоснежни? После ще се избръсна пред кристално огледало и ще наплискам лицето си с одеколон „Нина Ричи“. Чували ли сте такава фирма? Париж, улица „Риволи“, наляво от Шан’з Елизе, като вървите към градините Тюйлери. Да, да? След това ще си облека вечерен костюм, риза с колосана яка, ще си сложа светла връзка. И ще поканя приятелите си на вечеря, за да им разкажа за вас, да се посмеем от сърце? А след уискито, вечерята ще започнем с раци и пьстърва, и с бял мискет!

— Няма ли да поканите жена си на тази тържествена вечеря? — попитах.

— Жена ми? Какъв сте недосетлив! Ами че тя е в траур, другарю, как може!

— А доктор Беровски?

— Той не е по веселата част. Освен това, като добър и верен приятел на покойния ми тъст, той ще е в мрачно настроение. А когато докторът е в мрачно настроение, той е способен да ви направи на салата, не обичам такива?

— Виждам, че обичате лукса и че сте „човек на живота“, както се изразяваха едно време простите хорица. — Погледнах справката, която ми бяха изпратили от Управлението, и попитах: — Впрочем каква заплата получавате вие?

— Според щатната таблица, другарю.

— Да речем, че тя ще ви стигне за раците и пъстървата. А за уискито, за „Нина Ричи“ от улица „Риволи“ и за прочие от любимите ви удоволствия — откъде взимате?

Той ме изгледа насмешливо и повдигна рамене.

— Кажете — рекох. — Откъде взимате?

— Имам си източници!

— Например?

— Финансови начети, другарю, не са ми правени, а за кражби не съм даван под съд. Останалото си е моя работа.

Погледнах отново справката.

— Според мои лични сведения, другарю Кодов — рекох, — вие дължите на домакина на новотела и на главния му барман около 10 хиляди лева общо. Според други сведения съм останал с впечатление, че дължите още толкова пари на разни лица поради загубени партии на комар. Всичко прави към двадесет хиляди лева дългове. Предполагам, че нямам грешка — или вие ще възразите?

— Защо ще си губя времето да възразявам! Сметката на задълженията, засягащи честта ми, общо взето, е приблизително точна.

— Радвам се, че по този въпрос между нас не съществуват съществени различия. Любопитен съм да зная как смятате вие да възстановите на длъжниците си тия двадесет хиляди лева? Това не са малко пари.

Той се засмя пак така весело, като разтегна нашироко устни.

— Всичко на тоя свят е относително, другарю... как ви беше името? Канделаров. Да, другарю Канделаров, всичко на тоя свят е относително. Двадесет хиляди са и много, и малко. Всичко зависи от обстоятелствата. Един „дюшеш“ може да оправи нещата за нула време, един „епиек“ може да ги забатачи още повече. Обстоятелствата, шанса или малшанса — от това зависи какъв цвят ще има животът: розов или черен.

— Все пак — рекох — двадесет хиляди са доста пари. Горедолу колкото струва вилата на покойния професор Астарджиев в Бояна.

Очаквах, че при споменаването на вилата в Бояна по лицето на Красето Кодов ще премине една неизбежна тръпка. Нищо подобно! Кодов се ухили още повече.

— Какви ги приказвате, другарю? Канделаров! Вилата в Бояна струва най-малко тридесет хиляди!

— Може би! — рекох. — Не съм много запознат с тия неща. Но си мисля — продължих след кратка пауза, — мисля си, че едни тридесет хиляди биха ви свършили добра работа.

— О, разбира се! — каза Кодов. — Но при положение, че аз продам тази вила.

Че защо да не я продадете?

— Хм! — наведе глава към лявото си рамо Кодов. — Само да съм продумал за продажба и моята съпруга ще ми извади и двете очи!? И защо да я продавам, мътните я взели! Нека да има място, където скъпоценната ми половинка ще има място за отдих и почивка съботен и неделен ден.

— Кодов — рекох, като се наведох напред и се вторачих в очите му, — вие говорите така, като че ли тази вила в Бояна е вече във вашата кесия?

— Ами да! — възкликна Кодов и разпери ръце. — Туй за вилата, слава богу, с вече свършен факт!

В сърцето ми запърха голяма радост. Едни камбани забиха вътре в мен като на голям празник.

— Радвам се — рекох, — много се радвам за тази вила. Но как я скътахте в кесията си? Просто не ми се вярва. Хайде, разкажете!

— Няма какво да се разказва! Всичко стана много просто.

— Как така — просто? Аз подочух, че професорът имал намерение да прехвърля вилата в Бояна на сина си Радой!

— Имал, ама не би!

— Защото ти му попречи? — Отново се вторачих в него и повторих още по-бавно: — Защото ти му попречи, нали?

Сега тон на свой ред се втрени в лицето ми, гледа ме съсредоточено някое време, после прихна гръмогласно да се смее.

— Не се смей, а разказвай, каквото има да разказваш! — рекох строго. Психологическият момент беше настъпил и аз му заговорих безцеромонно на „ти“. — Разказвай! — чукнах с пръстена си по масата.

Той извади нова папироса, щракна със златната си запалка и пак издуха пад главата ми голямо кълбо дим.

— Няма сензации! — рече топ. — Аз съм по природа хрисим човек. Разярявам се само когато три пъти подред хвърлям лош зар.

— Чакам да чуя, гражданино Кодов, по какъв начин си осигурил вилата в Бояна за себе си! — рекох със смръщени вежди.

— Слушай! — рече той и насмешливият му поглед стана изведнъж неприязнен. — Слушай! — повтори той. — Ако са мислиш, че заради една пършива вила ще убия човек, и то тъста си — тебе трябва тутакси да те уволнят и да те изпратят на лечение в болницата за смахнати хора!

— Чакам да чуя, гражданино Кодов, КАК и по какъв НАЧИН си осигурил вилата в Бояна за себе си! — рекох за трети път. И понеже продължаваше да мълчи, предупредих го: — Няма да излезеш оттук — рекох, — докато не ми отговориш задоволително на този въпрос. Приказвай!

— Професорът го заяви снощи публично, пред ЦЯЛАТА компания — отговори троснато Кодов.

Помълчах, вслушах се в себе си — там само ехото от камбаните се чуваше още. А самите камбани сякаш бяха престанали да бият.

— КОГА каза това?

— След първата наздравица. Бяхме всички на масата, само жена ми я нямаше още.

— Колко беше часът?

— Около десет.

— Казваш, че всички сте били на масата. Кон поточно?

— Моя милост, доктор Беровски, доктор Анастаси Буков, Веселин Любенов и професорът, разбира се. В този час той беше още жив, нищо му нямаше.

Запалих цигара. Една такава мъртва тишина беше се изведнъж възцарила в душата ми, че дори се уплаших малко. Помълчах някое време, после попитах:

— Казваш, че Веселин Любенов и доктор Анастаси Буков са били на масата, когато професор Астарджиев е заявил, че вилата в Бояна ще прехвърли на дъщеря си.

— Вече ти изброих хората, дето бяха на масата! — рече Кодов.

— Ти кога пристигна на вечерята?

— Беровски, Буков, Любенов и аз, четиримата, пристигнахме заедно. Струва ми се, че приближаваше 8 часът.

— И кого заварихте в апартамента?

— В апартамента заварихме само професора. Шеташе.

— А икономката му Дора Басмаджиева?

— Тя си отива обикновено към 5 часа.

— По какъв повод професорът отвори дума за вилата си в Бояна?

— Той беше в особено настроение. Приповдигнато, тържествено, и както се случваше често напоследък — и малко тъжно, поради болестта му. Той отиваше много на зле със сърцето си. Но, общо взето, настроението му тази вечер беше приповдигнато.

— Имаше ли причини за такава приповдигнатост?

— Имаше. Другите знаеха за тази работа, по аз я научих, когато той вдигна първата наздравица. „Скъпи мои — каза човекът, — днеска аз депозирах в министерството заявка за откритието си срещу грипа. Това мое откритие не излезе, както аз го бях замислил първоначално, срещу всички грипове, но все пак? Срещу всички грипове е невъзможно да се изнамери една обща ваксина. Но моята ваксина — каза старецът — непременно ще предпазва хората от тия и тия грипове! — Той ги изброи по групи. — Затова — продължи той — днешния си имен ден аз посрещам с голяма радост!“ И изпи, бедният, цялата си чаша вино наведнъж. Туй беше нещо невероятно и затова аз заключавам, че тази вечер той беше в много приповдигнато настроение. Друг път той отпиваше по няколко глътки.

— Значи професорът каза, че е депозирал вече заявката си, така ли?

— Ами да, туй го чухме всички. После разбрах, че Беровски и Буков са знаели, по той повтори за тази работа, защото му беше драго.

Аз въздъхнах и помълчах. Хипотезата ми, че Беровски е убил професора или е участвувал в убийството, за да ограби откритието му — тази моя хипотеза се пръскаше на парченца като стъклена чаша, изпусната на камък. Каква „тайна“ ще краде Беровски, когато тази „тайна“ е била вече регистрирана на името на професора? За какъв дявол ще го убива?

— Как се държа д-р Беровски? — попитах унило.

— Целуна ръка на професора, а професорът заяви, че без неговата цепна помощ той не би постигнал целта си.

— Кажете сега за вилата! — рекох.

С Беровски пропаднах, сега имах малка надежда в Кодов. Че професорът му бил обещал вилата, че другите гости били чули това негово обещание — тия неща бяха още в сферата на приказките. Може би Кодов си ги измисляше сам.

— На професора му беше чоглаво, че синът му Радой отсъства от тържеството — започна Кодов. — По едно време се сети за някакво си писмо, което бил получил наскоро, и ненадейно бръмбар му бръмна в главата да ни прочете това синовно писмо. Той се обърна към доктор Беровски и му рече: „Иди в килера, моля ти се, и извади от касичката туй писмо на Радой!“ Доктор Беровски, освен дето му беше пръв помощник в научната работа, беше същевременно и негов домашен приятел, домашен секретар и любовник на икономката му, така че познаваше всяко кътче от апартамента и знаеше всяко нещо къде се намира. Той донесе писмото на Радой и професорът ни го прочете на висок глас. Да си кажа правичката, аз лично останах втрещен от благородния жест на Радой, защото това момче не страдаше от кой знае какви братски чувства към сестра си. Затова като чух каквото беше написал, не се сдържах и извиках: „Брей, той да не е издрънкал писмено тия неща в пияно състояние?“ А моят тъст въздъхна, поклати глава и рече: „Радой е станал голям човек в Либия, директор е на смесена компания за добив на нефт, оженил се е за богата либийка и затова гледа през куп за грош на синовните си наследствени права. Той се отказва от боянската вила в полза на сестра си, отказва се от участие в делбата на тоя апартамент и като дойде тия дни в София, навярно ще се откаже и от имота ми на село. Доколкото разбрах, той е милионер и за него тия неща сега са дреболии!“ Аз не се сдържах от радост и извиках: „Да живее моят шурей, аз винаги съм мислел, че той е най-благородният човек на света!“ — и излях в гърлото си половин кана вино. Моят тъст ме погледна начумерено, но понеже и той беше пийнал свръх мярката си, прости ми разточителството и продължи: „Аз мисля — каза — ти и Надя да се откажете от своята част на апартамента, тъй като вие си имате свой апартамент вече, а и една хубава вила в Бояна. Аз мисля — казва — доктор Беровски да ви изплати частта, която ви се пада, а той да наследи, като мой продължител в науката, тоя апартамент!“ Аз извиках: „Ура!“, а доктор Беровски се изправи от мястото си и за втори път му целуна ръка? Туй стана около десет часа, приятелю... как ви беше името? Канделаров,

да. Около десет часа. Жена ми пристигна около десет и четвърт. Тя си имаше свои грижи, защото ѝ правеха ревизия в магазина, а аз бях вече доста пиян, за да я осведомявам за съдбовните неща, които Радой беше написал в писмото си. Пък и тя не остана при нас, а се втурна в кухнята да прави пандишпан — традиционния сладкиш, с който моят тъст си позволяваше да се гощава по веднъж в годината — на именния си ден. Малко преди единадесет часа влязохме в приемната, очаквайки пандишпана да изстине. Тогава моят тъст ме изпрати в мазето за още вино, а докато аз точех виното в мазето, проклетият телефон беше иззвънял?

Казах на Кодов, че ако свидетелите потвърдят думите му, той ще бъде освободен не по-късно от 8 часа.

Преди да се сбогуваме, аз го попитах:

— Според тебе професорът имаше ли врагове?

— Освен тия негови грипове, други врагове нямаше — отвърна Кодов.

Чувствувах се замаян, объркан и отчаян като ония нещастни кучета, дето стопаните им ги губят в самия най-оживен център на града.

3.

Любенов ме чакаше в гостната на покойния професор Астарджиев.

— Любенов — рекох му, — професор Астарджиев прочете ли снощи едно писмо от сина си Радой?

— Прочете го! — каза Любенов.

— Заяви ли професор Астарджиев, че ще прехвърли вилата си в Бояна на дъщеря си Надя?

— Заяви.

— Съобщи ли за намерението си да припише своя апартамент на доктор Петър Беровски?

— Съобщи.

— В колко часа прочете писмото и направи това съобщение?

— Беше около десет часът.

— В такъв случай Кодов и Беровски са хората, които са имали въпиещ интерес професорът да остане жив — поне до деня, в който ще успее да уреди „де юре“ наследствените им права. Това са хората, които са били най-малко заинтересовани и най-малко облагодетелствувани от една евентуална негова преждевременна смърт. Така ли е?

— Хм? Сигурно! — повдигна Любенов рамене.

— Доктор Анастаси Буков ще потвърди ли твоите показания?

— Има си хас да не ги потвърди! — усмихна се Любенов.

Благодарих му и го изпратих да си върви.

4.

Дора Басмаджиева ме очакваше в спалнята на Радой. Тя беше облякла палтото си, готова беше за излизане, стоеше в средата на стаята и ме гледаше с нескрито озлобление.

— Нямате никакво право да злоупотребявате с търпението ми! — рече тя.

— Моля ви се! — разперих аз ръце. — Вие можете да си ходите, когато поискате! Ако щете — още в тоя момент!

Тя тръгна към вратата.

— Само на един въпрос бих ви помолил да ми отговорите — по въпроса за ключа от черпния вход. Как тъй се случи, че забравихте да заключите тоя вход?

Както беше сложила ръка върху дръжката на вратата, тя се извърна към мен и злобното изражение на лицето ѝ тутакси се стопи. Сега тя приличаше може би най-истински на себе си: беше нежна, но с хладна хубост, чувствителна, но с пресметлив ум.

— Когато вчера чух професора да се прибира, стори ми се, че разговаря с жена. Помислих, че е дъщеря му Надя. А с Надя не исках да се виждам, нито пък той желаше да се състои тъкмо на именния му ден такава среща помежду ни. Избягах в килера. После чух външната врата да се затваря, тогава се измъкнах през черния вход и се спуснах по стълбите. Ключът остана в мен.

Тя извади от чантичката си два ключа и ми ги подаде.

— Единият е от главната врата, другият, по-малкият, е от черния вход. Преди един час донесоха бърза телеграма от Радой, че утре пристига със самолет. Предайте му, моля, тия ключове, тъй като той се явява пряк наследник на баща си.

Тази хитра хубавица беше ли отваряла касетката на професора и успяла ли беше да прочете писмото на Радой? Ако съдех по агресивното ѝ държане тази сутрин, тя беше прочела писмото. Впрочем чела или нечала — това нямаше значение вече, представлението, което аз режисирах, беше приключено.

— Благодаря! — кимнах ѝ и прибрах двата ключа.

Тя натисна дръжката на вратата и по лицето и се изписа едно малко смущение. Попита ме, преди да излезе:

— Нали вие няма да изобличите брат ми заради... оня котлон?

Махнах отегчено с ръка.

— Той е болнав, необходими са му допълнителни средства, за да си набавя някои неща! — рече тя.

— Лека нощ! — махнах ѝ за втори път с ръка и обърнах гръб.

После, като излязох в коридора, сержантът Наум ми подаде един запечатан плик. От службата за птт проучвания ми съобщаваха, че на 7 срещу 8 януари т.г, към 11 часа вечерта ПО ТЕЛЕФОНА НА ПРОФЕСОРА СЕ ОБАДИЛ КМЕТЪТ НА РОДНОТО МУ СЕЛО. Разговорът продължил 3–4 минути. Сетне бил внезапно прекъснат ОТ СТРАНА НА ПРОФЕСОРА, а след 1 минута от централата преустановили връзката. Телефонът на професора продължил да отбелязва „заето“ още доста време.

И така, всичко заставаше постепенно на мястото си, за да се разкрие пред очите ми безутешната и отчайваща картина на една пълна неудача.

5.

Започнахме заключителното си съвещание точно в 5 часа следобед. Най-напред дадох думата на инспектора Манчев.

За разлика от тази сутрин, той беше без настроение, изглеждаше като да страда от зъбобол, не му се приказваше твърде.

— Както вие мислехте, другарю майор — започна той, — и аз мислех, че доктор Беровски е един от участниците в убийството. Издирванията ми за съжаление доказаха обратното. Тоест — опита да се поправи той — не за съжаление, а за негово щастие, не знам как точно да се изразя.

— За негово щастие! — каза Данчев.

— Добре, за негово щастие. Човекът с червеното шалче и със сивата шапка, дето пристигнал с такси вчера пред дома на професора към 10 часа сутринта, не с бил никакъв доктор Беровски, ами братът на Дора Басмаджиева, както тя ни уверяваше. Дора Басмаджиева не му е предала никаква касетка за от, почване, а ние заложихме на тази касетка всичките си надежди. Тя му е дала просто едни котлон, за да го поправи на „черно“. Не Беровски значи, а лично професорът е занесъл касетката си при ключаря бай Петър, за да я отключи. Бай Петър отключил тази касетка, но не я заключил повторно, защото на професора му се досвидяло да плати. Обстоятелството, че професорът оставил касетката отключена, показва, че той не е държал особено на книгата, които се намирили вътре. Доктор Беровски и Дора Басмаджиева са прочели писмото на Радой. Това писмо им е вдъхнало надежда, че професорът ще им припише ако не целия апартамент, то поне част от него. Така че само едни побъркани хора могат да убият човек, от когото очакват имот. А тъкмо напротив, Беровски и Басмаджиева не са от тия хора, дето не знаят къде зимуват раците. Според мене и двамата — и докторът, и Дора — за съжаление, пардон, за щастие, нямат пръст в убийството на професора.

Манчев замлъкна, запали цигара и с кисело изражение пое надълбоко от дима.

— Понеже моята хипотеза се схожда с тази на другаря Манчев отчасти или изцяло — рекох, — аз предлагам да се изкажа веднага

след него. Имате ли нещо против, другарю Данчев?

— О, моля ви се! — каза Данчев. — Аз и без това правя моите изследвания по съвсем друг път.

— Е, дано вие да ни изненадате с някоя приятна вест! — рекох.

После им разказах всичко, каквото бях чул от Кодов.

Разказах им, че Веселин Любенов беше потвърдил думите на Кодов.

И като капак на тоя разказ прочетох им справка, която бях получил от службата по птт.

След кратко мълчание Данчев каза:

— Какво да се прави, случва се животът да обърне с главата надолу някои наши хипотези. Уж търсим обстоятелствата, които да подкрепят подозренията ни, случва се тъкмо обратното — откриваме обстоятелства, които правят първоначалните ни подозрения на пух и прах. Нещо подобно се е случило и с вас.

— Няма „вас“ и „нас“ — рекох. — Ние действаме общо, преследваме една цел.

— Това е безусловно вярно, ние преследваме една цел, но ще се съгласите, другарю майор, че по пътя към тази цел вие с Манчев тръгнахте по една посока, а аз, с ваше разрешение, си избрах друга.

Нямах настроение за приказки, затова кимнах в знак на съгласие и го приканих да докладва.

Разказът му се състоеше в следното:

Още в самото начало на предварителното следствие той се усъмнил в подбудите, които ние с Манчев сметнахме, че лежат в основата на престъплението — материалната заинтересованост на Кодов и користолюбивото славолубие на доктор Беровски. Като изследвал начина, по който било реализирано убийството, той дошъл до заключение, че било извършено „диво“, а дивите убийства според него обикновено се обуславяли от „дивни страсти“ и повече или по-малко — от „дивни“ по манталитет хора.

От дивите страсти най-дива била „мъстта“, жаждата за отмъщение. Жаждата за отмъщение избухвала най-често у ревнивци, у хора, които смятали честта си за „ограбена“ или „погазена“, или „засегната“ и прочие от тоя род. А професорът, от която и страна да го погледнел човек, не бил способен нито да „ограби“, нито да „погази“,

нито да „засегне“ някому честта. Следователно той не е бил, нито могъл да бъде обект за отмъщение.

Тогава на Данчев хрумнала мисълта, че в случая ставал въпрос за някаква фатална ГРЕШКА. Просто отмъстителят убил професора по погрешка и туйто.

Тогава — кой е бил ИСТИНСКИЯТ ОБЕКТ на отмъщението? Как професорът е бил отъждествен, т.е. сбъркан с истинския виновник?

И най-посредственпът криминалист знае, че грешките стават, когато ОБСТАНОВКИТЕ, сред които живеят мнимият и истинският виновник, са СХОДНИ. Сходните обстановки благоприятствуват в най-висша степен грешките.

И така, Данчев си поставил за задача да изследва дали в непосредствено съседство с професора съществува обстановка, сходна с неговата.

Тази задача била решена с успех. На гърба на №80 на ул. „Чехов“ се издигал блок-близнак на № 26 на ул. „Дзержински“, която била успоредна на улица „Чехов“. Вход „Б“ на блок № 26 на ул. „Дзержински“ гледал срещу № 80 на ул. „Чехов“, а пътят между Чеховия 80 и 26 на „Дзержински“ минавал през едни открит двор, дълъг най-много двадесетина крачки.

Така през онази тъмна и снеговита нощ на 7 срещу 8 януари отмъстителят сбъркал Чеховия 80 с блока на „Дзержински“ 26.

И понеже блоковете били близнаци, вторият етаж, където живял професор Астарджиев, си приличал като две капки вода с втория етаж, където живял някой си инженер Чохмаджиев.

Професор Астарджиев бил припознат от отмъстителю за тоя същия инженер Чохмаджиев и съответно заклан.

А каква била вината на Чохмаджиев?

Бидейки директор на една мина в Барутин, Чохмаджиев бил заподозрян, че изнасиллил някоя си Фанка. Разследването не установило виновността на Чохмаджиев, но братът на Фанка, някой си Ралчо, се заклел в костите на всичките си деди, че непременно ще заколи тоя инженер. На два пъти опитвал да свърши тая работа, но Чохмаджиев все вадил късмет. Накрая Чохмаджиев заминал за София, но когато товарили багажа му, показал се Ралчо и пред всички се

заклел, че не в София, ами на оня свят да замине, пак ще го намери, за да му „отрежи гръцмуля“.

Данчев не знаел нищо за тия работи, но отишъл в районния участък и попитал дали около Чохмаджиев нямало „нещо“. Тогава му казали, че Чохмаджиев бил представил оплакване срещу някой си Ралчо от село Барутни, който го заплашвал с убийство заради измисленото изнасилване на сестра му.

— Ето как стигнах до сърцевината на това престъпление! — каза тържествено Данчев. — Пристига Ралчо, сбърква къщата и вместо да си отмъсти на Чохмаджиев — забива ножа си в гърба на професора! След това произлиза бърканица, жертва на която са Красимир Кодов и доктор Беровски.

— А имаш ли доказателства, драги колега, че тоя Ралчо е бил на 7 срещу 8 в София? И имаш ли свидетелски показания и веществени улики, че той е извършил убийството? — попита го Манчев.

— Погрижил съм се, драги колега! — усмихна се скромно и скъпернически Данчев, но в ъгълчетата на скептичните му тънки устни лумнаха тържествени чувства. — Той погледна часовника си. — От управлението ми обещаха справка точно в 6.30 часа. Ще ми позволите ли, другарю майор?

Часът беше точно 6 и 30.

Манчев смучеше намръщено цигарата си, а аз си мислех тъжно дали през евентуалния успех на Данчев ще мога да позакърпя някак си собствения си неуспех.

Но Данчев се завърна от телефона с потъмняло лице. Сива пепел беше покрила лумналите тържествени чувства по краищата на тънките му устни. Той повдигна рамене:

— Дявол някакъв се подиграва с нас! — рече той. — И аз май ударих на камък.

— Че как иначе! — обади се мрачно Манчев.

Данчев помълча малко и рече:

— Този Ралчо, вместо да дойде да убива, играл хоро на сватбата на сестра си Фанка. Насилникът бил някакъв местен миньор. Сторил мръсотията, за да кандисат старите да му дадат Фанка за жена.

— Туйто! — махна Манчев с ръка.

Не ми стана ясно каква мисъл влагаше той в това махане с ръка.

Но някоя и друга минута помълчахме всички.

— И все пак кой е убиецът? — попитах аз.

Понеже никой не ми отговори, аз облякох бавно палтото си и тръгнах към генерала.

На улицата ме посрещнаха ледени ветрища и сняг.

6.

Почаках при едного от адютантите му, а когато стана 8 часът, той ме прие — изправен до бюрото си, огромен, посивял, със строги, но незлобливи сиво-синкави очи.

Поисках позволение да му докладвам. Той ми кимна мълчаливо да седна, а сам започна да се разхожда бавно и с безшумни стъпки по плътния и с убити топове килим.

Когато завърших доклада си, той продължаваше още да се разхожда тихичко напред и назад.

После той се спря на бюрото си и впери тежките си очи в лицето ми.

— Е? — попита той. — Ас обстоятелствата какво стана, не ти ли помогнаха? Нали според предложените обстоятелства около убийството Красимир Кодов и доктор Беровски бяха вътре с двата си крака?

— Обстоятелствата около убийството рухнаха в процеса на разследването, другарю генерал!

— Чудно нещо! Една солидна вила в Банкя за Кодов, едно знаменателно научно откритие плюс солидна част от обширен апартамент за доктор Беровски — и от това да не излезе нищо?

— Съжалявам, другарю генерал!

— Съжаляваш ли? Аз пък на твое място бих се зарадвал, другарю следовател!

Понеже замълчах, той продължи.

— Аз бих се радвал, ако в такова вулгарно убийство не са замесени МАТЕРИАЛНИ ИНТЕРЕСИ! Разбираш ли ме добре?

— Позволете ми да забележа, че още не се знае точно какви интереси са замесени! — казах аз.

— Като човек от по-старото време аз ще ти кажа, че когато материалните интереси се превърнат в корист, в цел на живота, в командир на човешкото поведение — от това по-страшно нима. Затуй ти заявявам, че ще се радвам, ако в тази мръсна афера не са замесени материални интереси!

Генералът седна пред бюрото си и се облакът на зеленото сукно. Чуваше се как навънка вятърът вие и засипва стъклата със сняг.

— Ще ми разрешите ли да кандидатствувам отново за старото си преподавателско място? — попитах.

Той протегна ръка за пакетчето си цигари второ качество без филтър, възнамеряваше да запали, преди да ми отговори, но в тоя момент един от телефоните, дето бяха на бюрото му, меко извъня.

Той повдигна слушалката. Оттатък му съобщаваха нещо приятно и аз виждах как лицето му мигновено просветна и как строгият сивосинкав поглед на очите му става все по-мек.

— Предайте му, моля, моите поздрави и моите благодарности! — кимна генералът пред слушалката. — Ще го чакам след един час! — продължи той. — Или не, когато на него му е удобно. Аз ще бъда тук.

Той постави слушалката и с тържествен израз на лицето ми събщи:

— Убиецът на професор Иван Астарджиев току-що е задържан!

Аз се изправих като изхвърлен от пружина. Пред очите ми зашариха червени кръгове и кръгчета. В ушите ми забучаха водопади.

— А вие идете да си починете! — дочух гласа му през шумотевницата на водопадите. — Утре ще разговаряме по нашия въпрос. Лека нощ!

РАЗКАЗ НА ДОКТОР АНАСТАСИ БУКОВ

1.

Неделя по обяд погребяхме професора. Казвам „погребяхме“, защото погребението беше организирано от колектива при Центъра на епидемиологични проучвания, а не от членовете на неговото семейство. Като отбелязвам това обстоятелство, аз не искам да бъда разбиран криво — в смисъл, че дъщеря му Надя или синът му Радой са отказали да почетат с последни грижи своя родител. Нищо подобно! И Надя, и Радой, че и Кодов като зет на професора — всички бяха готови да изпълнят на драго сърце своя синовен и роднински дълг. Радой например настояваше да купи ковчег „люкс“ за баща си и да уговори дузина специални таксита за погребалната процесия, а Кодов, тоя великодушен и благороден човек, той предлагаше да даде на участващите в погребението тържествен банкет в церемониалната зала на новотела. Но тия изпълнени със скръбна обич пожелания, особено тържественният банкет, бяха отхвърлени много решително от дирекцията на института. Дирекцията уреди всичко на своя сметка и макар ковчегът да не беше от класа „люкс“ и да имаше в погребалната процесия само 4 таксита (обикновени); и след спускането на скъпия покойник в гроба да беше раздаден по един скромнен сандвич от двете прислужнички при института; казвам, макар всичко да носеше печата на въздържаността — погребението излъчваше достолепие. Както и да се гледа на нещата, едно погребение от името на обществен институт е чест, която не се оказва човеку току-тъй.

Когато тръгнахме за мястото, където беше изкопано в земята вечното жилище на професора, непосредствено след ковчега вървяха Надя, Радой и Красимир Кодов. Дора Басмаджиева направи опит да се присъедини към тях, но Надя се извърна, освирепяла като дива котка, и само дето не я улови за косите. Дора Басмаджиева се сконфузи и благоразумно изостана назад.

След най-близките на покойника достолепно вървяха членовете на институтското ръководство, сред тях беше и доктор Петър Беровски, в елегантен черен балтон, с бяло шалче и с италианска шапка „Борсалино“. От дясната страна на главния директор леко понакуцваше с левия си крак един човек на средна възраст, среден на ръст, по с лице толкова далечно по изражение на всичко средно, че наблюдаващият го отстрани, ако се загледаше в него по-задлъжко, тутакси усещаше, че нещо започваше да го пари в мислите, в съзнанието, сякаш оня беше изсипал в душата му лопата разпалена жар. Лицето му — колкото и да изглежда необичайно сравнението — приличаше на дяволско лице: с остра козя брадичка, със силно изпъкнали костеливи скули и с тревожно горящи зеленикави очи. Негова милост беше прочутият професор Марков, почетен доктор на Пастъоровия институт, говореше се напоследък, че той щял да оглави отделението за специалните проучвания на нашия институт.

Де да знаех, че той именно човек щеше да създаде само след две години нова грозна твар — чумоподобния бацил, и че това негово адско създание щеше да принуди Авакум отново да нахлузи шапката си невидимка на боец от тихия фронт!

Слава богу, аз не съм сантиментален човек и дори тъжни събития като погребения на познати хора не ми влияят особено. Но дали поради тишината и мрачното безлюдие на алеите, през които минаваше процесията ни, неволно почувствувах студения полъх на оная същата ужасна тишина, която цареше ден и нощ в обширното жилище на професора. Толкова беше тихо навсякъде, дори в гостната му, където играехме с него на шах, че колчем паднеше случайно пешка на шахматната дъска, и двамата повдигахме озадачено глави — неочакван гостенин като да беше застанал на прага.

А когато стигнахме най-последно до току-що изкопания гроб, всички забелязахме да лежи върху струпаната, полузамръзнала кафява пръст букетче бели хризантеми. Кодов избиколи ямата, повдигна хризантемите и ми ги подаде. Той трябваше да ги подаде на Надя, но тя беше толкова разстроена, че той намери за благоразумно да ги подаде на мен. На визитната картичка, поставена между бухналите бели цветове, прочетох истинското име на Авакум. Еди-кой си — кандидат на математическите и на историко-филологическите науки.

Археолог. Той беше дошъл да окаже последна почит на приятеля си и беше си отишъл преди нас.

Освен положения на пръстта букет от бели хризантеми, струва ми се, задълго в душата ми ще остане още един образ от това тъжно зимно утро. На петнадесетина крачки от групата, която беше наобиколила гроба на професора и слушаше поредния оратор — зловещия професор Марков, стоеше самотна жена. Тя беше облечена в палто от ръждиво-керемиден цвят и беше пребрадена с черна забрадка. Бездруго тя не беше от колектива на сътрудниците при института. Нито една от сътрудничките при института се носеше палто от най-евтината конфекция и с такъв никакъв цвят. При това тя хълцаше и бършеше с длан сълзите си — този маниер за изразяване на чувства се смяташе за недопустим в нашия колектив. Вгледах се по-внимателно и тогава разпознах в тази загадъчна фигура портиерката от №80 на улица „Чехов“ — леля Мара. Тя първа изпращаше професора сутрин и първа го посрещаше вечер. Както стоеше самичка сред тая бяла пустош, между гробовете, засипани със сняг, тя като че ли беше едничкото живо същество, останало на тоя свят.

Имам чувството, че тоя образ се запечата в душата ми за цял живот.

После помолих Любенов, който беше дошъл с трабантчето си, да ме остави някъде около Орловия мост, натам беше пътят му. Той с охота се съгласи — забелязал съм, че когато някой е ходил на погребение, не обича да се завръща сам.

Времето беше омекнало, навярно щеше скоро-скоро да запрехвърча отново сняг. Из парка рядко се мяркаха минувачи. Пъртини имаше тук-там и когато се срещяхме мъже, някой от нас се отместваше встрани от направената пътека с израз на намръщен благодетел. Но случеше ли се насреща ми жена, а оттука минаваха жителки на студентското градче, аз правех място много навреме и дори любезно кимах: „Минете, моля, минете!“ Едни ми казваха „благодаря“, други се усмихваха, а някои се усмихваха и ми благодаряха, на последните правех сигурно силно впечатление. И си мислех така: Ако повторно срещна някоя от тях, аз непременно ще я заговоря. Ще ѝ кажа примерно: „Колко много сняг е навалял, пали?“ Тя ще ми

отговори: „Ами да, много сняг е навалял!“ И навярно втори път ще ми се усмихне. Две усмивки за по-малко от половин минута — мислете каквото щете, но това е голям успех. Я ми кажете, моля, колко пъти едно хубаво момиче ви се е усмихнало два пъти за по-малко от половин минута?

Тъй че по-добре е да си мълчите и да чуete какво става по-нататък, защото аз не съм от тия мъже, които оставят без последствие завоювания първоначален успех. След като тя ми каже: „Ами да, много сняг е навалял!“ и ми се усмихне втори път, аз разсеяно ще погледна напред и изведнъж ще си спомня нещо много важно. Затова, без да се колебая пито миг, ще направя „кръгом“ на място в снега и ще тръгна редом с моята нова позната.

— Но защо се връщате? — ще ме запита крайно учудена моята нова приятелка. — Нали бяхте тръгнали към езерото с червените рибки?

— Признавам си, че натам бях тръгнал! — ще кажа. — Към езерото с червените рибки. То е моето любимо място. Но изведнъж си спомних, че то е замръзнало и е затрупано със сняг. Има ли смисъл — ще попитам моята нова приятелка — да бия път за едно езеро, от което не се вижда нищо?

— Няма смисъл, разбира се! — ще каже тя.

— Точно тъй! — ще кимна аз.

— Но за бога, защо газите из снега? — ще ме запита тревожно тя. — Вие ще се простудите, така не бива!

— Няма трети начин! — ще кажа загадъчно аз.

— Защо „трети“? — ще попита заинтригувано тя и ще се спре. Непременно ще се спре и ще ме погледне в очите.

И аз ще спра, и аз ще я погледна в очите, и навярно огънчетата в очите ѝ ще ми направят дълбоко впечатление. Пък и бузите ѝ, порозовели от студа, и двата къдрави кичура коса, немирно изскочили изпод баретата, покрити с тънък като паяжина скреж — ще признаете, че това не е картина, която може да се види всеки път. Дори с една художествена галерия подобни картини не са чак толкова много.

— Уви, няма трети начин! — ще повдигна аз рамене. И приближавайки по-близо лицето си до нейното, ще ѝ обясня: — Първият начин е — да тръгна по пътеката ПРЕД вас. А това за нищо на света не бих направил!

— Тогава вървете след мен! — ще каже просто тя.

— След вас? Моля ви се! — ще възразя. — Зная аз как се чувства една жена, когато по стъпките ѝ върви мъж!

Огънчетата в очите ѝ за миг ще покрие влага и тя ще приближи лицето си още по-близо до моето. Аз ще вдъхна от дъха и, а и тя ще вдъхне от моя дъх, и така ние ще се почувствуваме още по-близки. После тя ще се засмее звънко и някак хитро, а може би и предизвикателно и ще сложи ръка на лакътя ми.

— Измислих! — ще каже тя. — Измислих го ТРЕТИЯ начин. Ами че ние ще си поделим пътеката, ей така!

Не е необходимо много въображение, приятели, за да се досетите какво се получи: тя ме улови подръка и ние тръгнахме заедно по пъртината — тя с десния си крак, аз с левия. Неудобно, но какво от това? Напротив, тъкмо в това беше удобното, защото тоя начин на ходене ни принуждаваше да се притискаме много плътно един до друг. Хубаво беше, дявол да го вземе, приличаше на новогодишна приказка.

Измислях си разни приказки, защото се разхождах сам из парка и ми беше скучно.

Иначе аз не съм по приказките. Какви приказки, моля ви се, от такъв сухар като мене!

2.

Заварих необичаен безпорядък при Авакум. Книги, ръкописи и папки с документи бяха разхвърляни навсякъде — по столове, върху канапетото, дори на пода. В камината пърпореше слаб огън, а на масичката пред нея се мъдреше бутилка коняк. Нямахме чашка, той си отпиваше навярно направо от шишето. Безпорядъкът, слабият огън, тоя начин на пиене — всичко това беше странно, някак си повече от необичайно за моя приятел, който не търпеше една книга да не е на мястото си, ненавиждаше слабия огън, а пиенето направо от бутилката смяташе за признак на напреднал алкохолизъм или най-малко — за проява на вулгарен вкус.

— Не личи да си кой знае колко опечален! — усмихна ми се той, като освободи креслото пред камината от натрупаните книги. — Или се преструваш на бодър? — Той стъкна огъня, донесе от столовата две чашки и ги остави на масичката.

— Към професора не съм изпитвал ни симпатия, нито антипатия! — рекох. — Тоя човек ми беше чужд.

— Така си и мислех! Ти — резоньор, той — мечтател, какво общо можеше да има между вас?

Аз си замълчах. После го попитах:

— Някакъв ремонт ли си намислил да правиш или търсиш документ със съдбовно значение?

— О, не! — повдигна Авакум рамене. — Освобождавам се от някои неща, защото реших да премина изцяло на научна работа.

— Решил си да напуснеш ТАМ? — извърнах се изненадан към него. Той ми беше намеквал за това, но все пак не очаквах, че ще стане толкова скоро.

— Оставам ТАМ на разположение. Но това условие е само за спазване на една деликатност, изява на добри чувства от двете страни. Нали сме говорили? За някои хора там съм остарял вече — нямам предвид, разбира се, отношението на главните ръководители към особата ми... А освен това време е да завърша НАЙ-ПОСЛЕ моя втори том от историята на тракийската култура. Просто сърби ме душата — извинявай за грубия израз, — сърби ме душата за работа, а две дини

под една мишница, нали знаеш, мъчно се носят? Възнамерявам в началото на пролетта да замина за Италия. Една интересна съпоставка ме вълнува. И етруските, както и траките, не са оставили писмени следи, оригинална азбука, оригинални текстове за своята история. Не те ли озадачава това обстоятелство?

Казах му, че ме озадачава много това обстоятелство, но пека да извинява, в момента още повече ме интересува по-пряското обстоятелство, а именно как успя да открие САМО за един ден убиеца на професор Астарджиев.

— Като потънеш в предалечното минало на траките и етруските — рекох му, — само до загадъчни убийства ще ти бъде!...

— Е, там е работата — въздъхна Авакум и посегна към шишето с коняка, — там е работата, че в това убийство няма нищо загадъчно. В случая има по-скоро тъга някаква, а загадъчност — никаква.

3.

— Най-напред искам да разсея лошите настроения, които са се наслоили около личността на Дора Басмаджиева.

Съпругът на Дора, кандидат на биологическите науки Стефан Басмаджиев, беше пръв помощник на професор Астарджиев. Тримата — професорът, Басмаджиев и доктор Петър Беровски — бяха неразделни приятели. Свързваше ги общата им любов към микробиологията и общите им цели — да изнамерят генерална ваксина против грипната зараза. Те работеха заедно, но най-напред в търсенията крачеше, разбира се, нашият професор. От тримата само Басмаджиев беше женен, съпругата на професора беше се споминала отдавна, а разведеният доктор Петър Беровски вече застаряваше... Така че единствената нежна душа сред тази тройка от учени мъже беше Дора. Така да се каже, тя беше огнецът, който стопляше душите им, когато те вдигаха глави от епруветките си, от микроскопите си, за да забележат, че на тоя свят има например и друг бульон освен техния, биологическия, сред който развъждаха гадните си бацили.

Когато Басмаджиев се спомина от инфаркт на миокарда, професорът стана обект номер едно на нейните грижи, а може би и на нейната женска нежност. След някое време професорът започна да забелязва, че освен качества на отлична приятелка, тя притежава и качества на отлична жена. Дали ѝ е предложил брак, или не — това не знам, по една вечер си лягат заедно. Тя хна си работа какво и как е било, по после Дора се изхлузва от леглото и започва неудържимо да ридае. Тя казва, че обича професора, но че той не ѝ е по сърце като мъж. Той пък ѝ казва, че я цени много като приятелка и жена, но че не му приляга по душа.

Тази история ми я разправи веднъж професорът, от устата му съм я чул. Сетне нещата помежду им се уреждат приятелски — тя постъпва икономка при него, той ѝ плаща заплата. Никакъв секс.

След време тя се увлича по Беровски и му става любовница. Не крият от професора отношенията си, живеят си сговорно, по прежнему. Заболявайки от сърце и предчувствайки, че няма да го бъде за дълго, Астарджиев обещава на Дора, че ще ѝ припише част от

своя апартамент. Това си намерение той сподели с мен около половин година, струва ми се, преди да бъде убит.

Тъй че Дора Басмаджиева е една напълно почтена жена.

4.

Навремето разправяха, пък и сега някои мислят, че аз съм се проявявал в професията по „суперменски“. Тоест, че съм прониквал САМ в тайните на шпионските афери и че винаги съм излизал от тях жив и цял. Това твърдение е една глупост от начало до край. Има контраразузпавачи, какъвто е бил Ким например, пък и много други, които дълго време са действували САМИ и в обстановка, много по-сложна от обстановката, в която съм действувал аз. Но какво значи „сами“? Като казвам, че са били сами, аз не твърдя, че те са били някакви „робинзоновци“, че са вършили като робинзоновци своята контраразузнаваческа работа. И Ким, и всички други, които са работили сами, всички те са имали своята техника, своите свръзки, своите помощници. В коя от моите контрашпиопажни мисии аз съм действувал като Робинзон или по робинзоновски: без помощници, без свръзки, без техника — поне такава, каквата е била в момента и каквата ми е била необходима? Тъй че това е една глупост, когато твърдят, че съм действувал по „суперменски“, сам. Но казват, той е излизал „винаги победител“, и при това „цял“. А нима Ким не излезе победител през дългия низ от години, когато действуваше „сам“? Откога, бих попитал, необходимостта от неуспехи и неблагоприятия стана признак за „антисуперменство“?

Но да се върнем към историята, за която става дума. Аз открих убиеца, защото не го потърсих там, където той не беше и НЕ МОЖЕШЕ да бъде. Накратко: защото не допуснах, че МАТЕРИАЛНАТА ЗАИНТЕРЕСОВАНОСТ можеше да бъде двигател на престъплението. Второ — защото дешифрирах правилно данните, които техниката ми даваше. Нищо повече, за велико съжаление на ония, които и в случая биха искали да видят пръста на един „супермен“.

5.

Аз научих за убийството призори на другия ден. Съобщиха ми от службата. Нямаше сигнали, от които да се съди за политически умисъл в случая, по поради характера на научната дейност, с която се занимаваше професорът, наредиха ми да хвърля един поглед на нещата, успоредно и независимо от разследването, което извършваше криминалната милиция. Когато ти пристигна при мен, аз естествено не можех да ти кажа нищо. Нямах право.

Изпратиха ми за помощник инспектора Динков, за когото бях слушал само хубави работи. Тон беше сравнително млад човек и по фигура и лице приличаше на кръчмарин от някогашното време.

Трябваше да изчакам резултата от направените експертизи, а този резултат нямаше да бъде готов по-рано от 10–11 часа. Знаех вече за временното задържане на Кодов и за подозренията около доктор Беровски. Известно ми беше също, че групата на криминолозите се съвещаваха в дома на професора.

И задържането на Кодов, и подозренията около Беровски ми се виждаха абсурдни. В много семейства се преплитат всевъзможни материални интереси, но в днешно време да се убива човек заради някаква си вила, един зет да убива тъста си, управител на новотел да забива нож в гърба на един възрастен професор; научен работник да съучаствува в убийство, за да грабне откритието на своя шеф — тия и други подобни неща ми изглеждаха неправдоподобни и несъстоятелни. Изглеждаха ми заети от друга действителност, където материалните интереси и авантюризмът слагаха често отпечатък върху поведението на иначе много достойни хора.

Но все пак не призрак, а човек беше убил професора!

Отидох в института. Там знаеха, че съм приятел на Астарджиев и поради това не се учудиха, че разпитвам за него. От портиера научих, че е излязъл 20 минути по-рано, нали празнувал имен ден. А шофьорът на служебната кола ми каза, че го завел до супермаркета, дето е близо до кръстовището на булеварда с улица „Чехов“.

Повиках такси и след петнадесетина минути влязох в супермаркета. Близо до входа има щанд, където продават електрически

прибори и канцеларски материали. Там се спирахме често с професора, за да си купим някое тефтерче, химикалка или батерия за електрическо фенерче. А понякога просто зяпахме нещата, ей така. Щандистката ни познаваше и двамата. Тя беше научила вече за убийството и тревожно ме изглежда.

След обичайните приказки, които си разменят хората в такива случаи, аз я запитах какво си беше напазарувал професорът за своя имен ден.

— Нищо особено! — каза момичето. — Той си купи само един нож.

— Нож ли? — запитах с привидно безразличие. — Виж ти какво му хрумнало на моя приятел! Какъв нож!

— Нож среден между кухненски и ловджийски — каза момичето. — Удобен за рязане и на колбаси, в кожен калъф.

— Друго какво? — попитах.

— Четвърт маслини и четвърт кашкавал.

— Как пък сте запомнили! — рекох. — Той ли ви се похвали за ножа?

— Ох, оставете! Стана голям скандал.

— Скандал ли? Професорът да вдига скандал?

— И още как! И то за двадесет стотинки!

Имах добра представа за скъперническия характер на моя приятел и затова не се изненадах.

— Той държи много на точността! — рекох.

— Изпати си касиерът! — поклати глава момичето. — И друг път му се беше случвало на Милков да греши, но тоя път не му се размина леко. Управителят го отстрани от касата до края на работното време и го наказва после с последно предупреждение.

— Жалко! — рекох.

И тръгнах да се разходя из магазина.

Купих си пакетче бисквити, а когато ми дойде ред да плащам, подадох на касиера — той беше отскоро тук, не го познавах — една двадесетолевка. Той повдигна глава от касата и враждебно ме изглежда. Беше 25–26-годишен къдрокос хубавец, едроглав, с воднисто-синкави бистри очи.

— Нямате ли по-дребни? — попита ме той с дрезгав глас.

Поклатих глава.

— За 40 стотинки джиро двадесетлева банкнота разваляй! — измърмори той, и в същия миг една страдалческа усмивка изкриви устата му. — После, ако стане грешка, пак аз ще съм виновен! Вас какво ви засяга!

Той ми върна рестото и дълбоко въздъхна.

Като излязох, наредих на Динков да проучи къде се е подвизавало това момче, след като е напуснало супермаркета на 7 срещу 8 вечерта, а после да отиде в службата и там да ме чака.

Наех такси и отидох в канцеларията, където оформяха протоколите от направените експертизи. На входа ме чакаше човек от моя отдел. Той ми даде препис от протокола и аз влязох в най-близката сладкарница, за да го прочета. Не обръщах никакво внимание на абзаците, където ставаше дума за следите, оставени от Кодов, Беровски и Басмаджиева. Но един абзац ме разтърси като електрически ток:

„? След стретоскопско изследване и преципторерация установихме, че пробата, взета от грунда пред входа на апартамента, съдържа кръв от кръвната група на проф. Астарджиев АБ и че тя е смесена с кръв от птица?“

Изтичах до най-близкия телефонен пост и наредих на Динков да проучи в чие мазе на №80 е клана домашна птица на 7 срещу 8 януари и на кой етаж принадлежи това мазе. И веднага щом установи етажа, да вземе разрешение за обиск и всяко нещо, което носи следи от кръв, да изпрати за спешно изследване в дежурната лаборатория; а живеещите в етажа да разпита и да действа според обстоятелствата.

После отидох в службата и седнах пред телефона да чакам „добри“ известия.

6.

Не чаках дълго. В мазето, което принадлежи на медицинската сестра Калинка, вечерта на 7 срещу 8 беше заклана гъска. Динков запитал Калинка за името на човека, дето бил заклал гъската. Тя казала, че тази работа бил свършил приятелят ѝ Иван Милков, който е касиер от супермаркета, решил да отпразнува именния си ден в нейната квартира. При обиска намерили кухненски нож, ловджийски тип, и мъжка риза с петно от кръв на десния маншет. Спешната експертиза доказала, че тази кръв е от група АБ — същата група, към която принадлежала и кръвта на убития професор.

Половин час по-късно Иван Милков бил арестуван.

7.

Какво признал Иван Милков още на първия разпит?

Разказал, че бил потресен до дън душа, задето професорът му бил вдигнал скандал за ония някакви си двадесет стотинки. Той познавал професора, защото го бил срещал на няколко пъти в кооперацията, където живеела любовницата му Калинка. Но професорът, човек „големец“, не му обърнал никакво внимание, не го запомнил. Ако го бил запомнил, кой знае дали щял да му вдигне скандал за тия идиотски двадесет стотинки. Тъй или иначе след скандала той бил още повече потресен, дето управителят го отстранил от касата, и съвсем смазан душевно от наказанието, което му наложили. И всичко туй да му се случи на неговия имен ден! Домъкнал се като пребит до аперитива, дето е близо до улица „Чехов“, и там изпил на крак около триста грама водка. После отишъл при Калинка и за разтуха изпил чаша вино. Сетне заспал. Калинка го оставила да спи до някое време, а сетне го разбудила да заколи гъската, тъй като времето минавало, а те не били още започнали. Слязъл Иван Милков в мазето, с кухненско-ловджийския нож заклал гъската, а като изкачвал стълбите, видял вратата на професора да зее полуотворена и самия професор да „дрънка“ по телефона. Тогава нещо засвяткало пред очите на Милков. Той оставил тепсията със закланата гъска на стълбите, бутнал вратата с крак и забил ножа си в гърба на професора. В това време дочул, че някой се изкачва по стълбите. Грабнал тепсията със закланата гъска и ножа и хукнал към мансардата на Калинка. На сутринта, преди да се измъкне, оставил на Калинка ризата си, като й обяснил, че я бил окървавил, когато клал проклетата гъска.

8.

Ето какво се случи на улица „Антон Павлович Чехов“ заради 20 стотинки! — усмихна се тъжно Авакум и посегна към шишето с коняка.

Издание:

Андрей Гуляшки. Убийството на улица „Чехов“

Издателство „Христо Г. Данов“, Пловдив, 1985

Редактор: Тодор Чонов

Художник: Любомир Гуляшки

Художествен редактор: Веселин Христов

Технически редактор: Ирина Йовчева

Коректор: Стоянка Кръстева

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.